

Verdens fattige i global motvind

Kan Afrikas unge befolkning bli drivkraft for ny framgang?

Av Lars Andreas Loe, Tewodros Aragie Kebede, Carola Casti

Verdens fattige i global motvind

Kan Afrikas unge befolkning bli drivkraft for ny framgang?

Forfattere og bidragsytere:

Lars Andreas Loe (Fagdirektør), Tewodros Aragie Kebede (Seniorrådgiver), Carola Casti (Seniorrådgiver)

ISBN: 978-82-8369-225-9

Utgitt: 17.10.2025

norad.no

© Foto: Synnøve Aasland, Norad

Innhold

Figurer	5
Forkortelser	6
Sammendrag	7
Innledning	8
Hva er fattigdom?	8
Nye monetære fattigdomsgrenser	9
Sammenlikning av fattigdomsgrenser	10
Svakheter ved andel og antall fattige som indikator	11
Flerdimensjonal fattigdom	12
Hovedtrekk i fattigdomsbildet siden 1990	14
Ekstremfattigdom 1990-2025	14
Fattigdomsmålet i et globalt fordelingsperspektiv	16
Utviklingen for fattigdomsgrensene til mellominntektsland	16
Revisjoner av historiske serier	17
Hvorfor har utviklingen vært så ujevn?	18
De fattigste landene har større utfordringer enn før	18
Demografiske trender	20
Trender i utdanning	26
Barnefattigdom og grunnleggende ferdigheter	29
Ungdommenes overgang fra skole til arbeid	34

Høyere utdanning og sosial mobilitet	37
Utdanning som driver av fattigdomsreduksjon	38
En verden i endring og rammebetingelsene for fattigdomsreduksjon	40
Geopolitiske spenninger og usikker verdensøkonomi	40
Investeringer og kapital	41
Finansiering, gjeld og finansmarkeder	42
Bistand og utviklingsfinansiering	44
Internasjonal handel og tollpolitikk	47
Klimaendringer rammer fattige land og mennesker	48
Mindre fattigdom vil øke klimautslippene	49
Konflikter	51
Perspektiver framover	52
Konklusjon	53
Kilder	54
Bibliografi	55
Appendiks	57
A. Metodisk tilnærming og avgrensninger	57
B. Nye fattigdomsgrenser	57

Figurer

Figur 1 Antall fattige i 2024 etter stigende forbruk (trinnvis 0,3 USD).	12
Figur 2 Andeler fattige i seks regioner (prosent).	13
Figur 3 Antall mennesker med inntekt/forbruk under 3 USD per dag (2021 PPP).	15
<i>Figur 4 Fattigdom under tre internasjonale fattigdomsgrenser.</i>	<i>17</i>
Figur 5 Antall ekstremfattige i to landgrupper siden år 2000.	19
Figur 6 BNP per innbygger i lavinntektsland (LICs) og mellominntektsland som var LICs i 2000	19
<i>Figur 7 Befolkningsanslag og -framskrivninger etter verdensregion, 1990–2100.</i>	<i>21</i>
<i>Figur 8 Samlet fruktbarhetsrate etter utvalgte regioner.</i>	<i>22</i>
Figur 9 Aldersstrukturer i Afrika sør for Sahara og Europa, 2024.	23
Figur 10 Dødelighet blant barn under fem år i Afrika sør for Sahara og andre regioner.	24
Figur 11 Utvikling i forsørgelsesrater etter region, 1960–2024.	25
Figur 12 Globale fullføringsrater på grunnskole-, ungdomsskole- og videregående nivå, 1990–2024.	26
Figur 13 Fullføringsrater etter region og utdanningsnivå, 2024.	27
Figur 14 Andel barn og unge utenfor skole etter region og utdanningsnivå (2023).	28
<i>Figur 15 Barnefattigdom etter region, 2014–2024.</i>	<i>30</i>
Figur 16 Læringsfattigdom etter region, 2015–2022.	31
Figur 17 Regional barnefattigdom og læringsfattigdom, 2019 (prosent).	33
Figur 18 Andel unge (15–24 år) som verken er i utdanning, arbeid eller opplæring (NEET).	34
<i>Figur 19 Kjønnsskjell i andelen unge som verken er i utdanning, arbeid eller opplæring (NEET).</i>	<i>35</i>
Figur 20 Brutto påmeldingsrate i høyere utdanning etter region, 2000–2023.	37
Figur 21 Kapitalbeholdning per innbygger i lavinntektsland(LICs) og mellominntektsland som var lavinntektsland i 2000(LMICs).	42
Figur 22 Andelen land etter opplevd risikonivå for tre landgrupper.	43
Figur 23 ODA som andel av BNI og per innbygger i to landgrupper.	45
Figur 24 ODA til Minst utviklede land (MUL) 2002-2024 og to scenarier 2025-27.	46
Figur 25 ODA til Minst Afrika sør for Sahara 2002-2024 og to scenarier 2025-27.	47
Figur 26 Indeks for politisk usikkerhet og handelsusikkerhet 2008-2025.	48
Figur 27 Årlig antall tilfeller av ekstremvær 1970-2023.	49
Figur 28 Klimautslipp per innbygger og folketall i fire landgrupper, 2023.	50
Figur 29 Fattigdom I 2024 og konflikthendelser I perioden 2018-2024.	51

Forkortelser

Forkortelser	English Definition	Norsk Betegnelse
BNI / GNI	Gross National Income	Bruttonasjonalinntekt
BNP / GDP	Gross Domestic Product	Bruttonasjonalprodukt
DAC	Development Assistance Committee (OECD)	OECDs komité for utviklingsbistand
EN	English (language label in diagrams)	Engelsk
IMF	International Monetary Fund	Det internasjonale pengefondet
LICs	Low-Income Countries	Lavinntektsland
LMICs	Lower-Middle-Income Countries	Nedre mellominntektsland
LDCs / MUL	Least Developed Countries	Minst utviklede land
LAYS	Learning-Adjusted Years of Schooling	Læringsjusterte skoleår
NEET	Not in employment, education or training	Verken er i arbeid, utdanning eller opplæring
ODA	Official Development Assistance	Offisiell utviklingsbistand
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling
PPP	Purchasing Power Parity	Kjøpekraftsparitet
SDG / SDG 4	Sustainable Development Goal (Goal 4 on Education)	FNs bærekraftsmål (Mål 4 om utdanning)
SSA	Sub-Saharan Africa	Afrika sør for Sahara
SSB	Statistics Norway	Statistisk sentralbyrå
UIS	UNESCO Institute for Statistics	UNESCOs statistikkdivisjon
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur
UNICEF	United Nations Children's Fund	FNs barnefond
USD	United States Dollar	Amerikanske dollar
USAID	United States Agency for International Development	USAs utviklingsdirektorat
WB / WBG	World Bank / World Bank Group	Verdensbanken

Sammendrag

Fattigdomsutfordringen er blitt større og skjøvet nedover på den internasjonale agendaen av kriser, økte geopolitiske spenninger, krig og tiltakende klimaendringer. I nye tall fra Verdensbanken var det 839 millioner ekstremfattige i 2024, tilsvarende 10,3 prosent av verdens befolkning. Antallet ekstremfattige de seneste årene er oppjustert med inntil 150 millioner mennesker, hovedsakelig på grunnlag av bedre målemetoder og tallgrunnlag. I den oppdaterte statistikken er forbruksgrensen for ekstremfattigdom justert fra 2,15 til 3 USD om dagen.

Ekstremfattigdommen konsentreres på nytt i lavinntektsland, og dessuten land som er i sårbare situasjoner med konflikter, de fleste Afrika sør for Sahara. Det gjør de nasjonale utviklingsutfordringene større enn da fattigdommen falt raskt det første tiåret av årtusenet, drevet av rask framgang i asiatiske land. Dagens lavinntektsland har tyngre nasjonale utviklingsutfordringer enn de 42 lavinntektslandene ved årtusenskiftet som utviklet seg til mellominntektsland.

Verdenssituasjonen er dessuten blitt mindre gunstig for utvikling. Internasjonale rammebetingelser og utsikter skiller seg tydelig fra de som preget verden det første tiåret av årtusenet. Da bidro både internasjonal økonomi og internasjonalt samarbeid til drahjelp. Dette svekket seg gjennom det andre tiåret av årtusenet, før 2020 ble et tidsskille. De siste fem årene har vært preget av motvind: Pandemi, krig, inflasjon, anstrengte finansmarkeder, økende geopolitiske spenninger og svakere global vekst. Store kutt i internasjonal bistand rammer nå fattige mennesker og land med svake statsfinanser og andre tunge utviklingsutfordringer hardt.

Vekst er like nødvendig som før for å få ned fattigdommen. Men selv med betydelig høyere vekst enn i årene før Pandemien, vil ekstremfattigdommen kunne vedvare på høye nivåer i tiår framover. Derfor kreves i tillegg til fornyet vekst at den i større grad kommer fattige til gode. I Afrika sør for Sahara har veksten vært for konsentrert og skapt for få jobber med høyere inntekter for de fattige. Framover må det både tilrettelegges bedre for en næringsutvikling som skaper bedre jobber, og investeres mer i utdanning og kompetanse som setter de fattige i stand til å få og utføre disse.

I en verden ellers preget av aldrende befolkninger, utmerker Afrika sør for Sahara seg med en raskt voksende ung befolkning. Dette demografiske skiftet kan bli en drivkraft for økonomisk vekst. Det vil kreve mye. Rundt halvparten av de ekstremt fattige er nå barn. Betydelig flere barn lider under læringsfattigdom, dvs. at de mangler grunnleggende ferdigheter i lesing og regning. Dette sementerer fattigdom og undernytter menneskelig potensial. Historisk og globalt har utdanning vært en lønnsom investering og hovedfaktor bak økonomisk vekst og nedgang i fattigdom. Demografi og utdanning skaper til sammen både en stor utfordring og en mulighet for fattigdomsreduksjon.

Samarbeid og vilje til innsats for to store globale utfordringer – klimaendringer og fattigdom – er i kraftig ulage. Begge områder mangler finansiering og prioriteringsdilemmaene forsterkes. Verden har ressursene og virkemidlene til å få til ny og globalt jevnere fordelt framgang. For Afrika sør for Sahara representerer demografien verken en uunngåelig byrde eller automatisk gevinst. Ny framgang avhenger av at ny finansiell kapasitet tilføres og skapes, og hvorvidt offentlige institusjoner omdanner menneskelig potensial til produktiv evne. Dette er en formidabel utfordring hvor pilene i dag peker feil vei. Mulighetene er store dersom verdenssamfunnet igjen kan samles for å løse felles utfordringer.

Innledning

Den globale kampen mot fattigdom har gått inn i en mer krevende fase. Etter flere tiår med jevn, om enn ujevn, framgang, har de siste årene vært preget av hendelser som både har bremset økonomisk utvikling og svekket det internasjonale samarbeidet. Pandemien, økende geopolitiske spenninger, krig, inflasjon og klimaendringer har presset fattigdomsbekjempelse nedover på den politiske dagsordenen samtidig med at utfordringen vokser. Nye tall fra Verdensbanken viser at ekstrem fattigdom er høyere enn tidligere antatt for alle år siden 1990. I 2024 anslås 839 millioner mennesker å leve under den oppdaterte grensen på 3 dollar per dag, tilsvarende 10,3 prosent av verdens befolkning.

Fattigdommens geografi og karakter er i endring. Ekstrem fattigdom blir mer og mer et lavinntektslandsfenomen, med stadig større konsentrasjon i sårbare stater preget av konflikt og politisk ustabilitet. Nesten alle disse landene ligger sør for Sahara. Samtidig er nesten halvparten av dem som lever i ekstrem fattigdom barn. Enda flere barn opplever det som omtales som læringsfattigdom. Flere barn behersker ikke grunnleggende lese- og skriveferdigheter. Disse formene for deprivasjon viser at fattigdom ikke bare handler om inntekt, men like mye om muligheter og evne til å utvikle sitt potensial.

Årets rapport legger derfor særlig vekt på tre tett sammenvevde temaer: demografi, utdanning og ungdom. Afrika sør for Sahara er den eneste regionen i verden der den yrkesaktive befolkningen vokser raskt, samtidig som mange høyinntektsland og en rekke mellominntektsland opplever aldring og fallende arbeidsstyrker. Om denne demografiske utviklingen blir en drivkraft for framgang eller et hinder for utvikling, vil avgjøres av regionens tilgang til investeringer i utdanning og grunnlag for næringsutvikling, og av verdens evne til å bidra til slike investeringer.

Et gjennomgående spørsmål i rapporten er derfor ikke bare hvor mange mennesker som er fattige. Like viktig er spørsmålet om hvordan fattigdommen forandrer karakter og hva som trengs for å møte denne nye virkeligheten. Fattigdomsreduksjon kan ikke lenger forstås utelukkende som et resultat av økonomisk vekst. Den må betraktes som en generasjonsutfordring der utdanningssystemer, demografisk utvikling og internasjonal samhandling blir avgjørende faktorer.

Rapporten er organisert for å gi både oversikt og fordypning. Først presenteres nyere statistikk om utviklingen i monetær og flerdimensjonal fattigdom globalt, inkludert oppdaterte internasjonale fattigdomsgrenser og revisjoner av historiske serier. Deretter følger en analyse av hoveddrivere bak framgang og stagnasjon i ulike regioner og landgrupper. Hoveddelen av rapporten går dypere inn i demografi, utdanning og ungdom som tre avgjørende utviklingsfaktorer.

Hva er fattigdom?

I et statistisk perspektiv handler fattigdomsbegrepet om å sette nedre grenser for levekår. Det reiser spørsmålet om hvilke levekårsdimensjoner som skal være med, og hvor lavt grensen skal settes. Det er vanlig å skille mellom monetær og flerdimensjonal fattigdom

Monetær fattigdom er «endimensjonal» i den forstand at levekårene den gjelder kan måles i penger. Den avgrenses til å fange inn forbruk av varer og tjenester som kjøpes i markeder eller produseres av husholdninger; typisk i selvforsyningslandbruk. Mat utgjør størst andel av forbruket, og svært lavt forbruk/inntekt er alvorlig i seg selv. Men det innebærer ofte også alvorlige konsekvenser for helse, barnas skolegang og menneskenes muligheter til å leve og utvikle seg i et godt liv.

Den viktigste monetære fattigdomsgrensen i et globalt utviklingsperspektiv er ekstremfattigdom, som i denne rapporten er oppjustert fra 2,15 til 3 USD om dagen. Ekstremfattigdom er satt som en global minstestandard og det er første delmål under Bærekraftsmål nr. 1 å utrydde slik fattigdom. Den er forankret i hva som regnes som fattig i de aller fattigste landene. Fattigdom opphører ikke når den grensen passerer. Hva som skal til for å bli regnet som – eller oppleve seg selv som – fattig, varierer etter utviklingsnivå i omgivelsene folk er i. Desto høyere inntektsnivået er rundt deg, desto høyere inntekt skal til for ikke å oppleve seg selv som fattig. De nasjonale fattigdomsgrensene til land tenderer derfor å øke med inntektsnivået. Dette blir tatt hensyn til i global overvåking av utviklingen ved å benytte høyere fattigdomsgrenser for mellominntektsland. Omfanget av fattigdom under høyere grenser enn ekstremfattigdom er viktige for å få et mer fullstendig fattigdomsbilde.

Flerdimensjonal (eller multidimensjonal) fattigdom trekker inn levkårsfaktorer som bare delvis eller ikke i det hele tatt fanges inn i et slikt monetært mål. Flerdimensjonal fattigdom bygger på et levkårsbegrep som setter menneskets muligheter og frihet til å forme eget liv i sentrum. Tilgang på skole, helsetjenester eller rent vann vil typisk være avhengig av offentlige myndigheter eller en ikke-statlig organisasjon (NGO). Slike faktorer vil gjennom effekten på helse og utdanningsnivå ha stor betydning for samfunnets menneskelige kapital og få langsiktige følger for livsmuligheter. Når tilgangen er under bestemte grenser, regner vi husholdningen som flerdimensjonalt fattig.

I denne rapporten gir vi bare en kort gjennomgang av et eksempel på en flerdimensjonal fattigdomsindikator. Vi går til gjengjeld nærmere inn på utdanning og læring, som er en av hoveddimensjonene. I hvilken grad mennesker utstyres med kunnskap og ferdigheter har stor betydning for inntektsnivå, livsutfoldelse og sosial funksjon videre i livet. For individer og for økonomien som helhet. Utdanning blir således ikke bare behandlet som en fattigdomsdimensjon, men settes også inn i en større utviklingssammenheng med utgangspunkt i Afrikas unge befolkning.

Når fattigdom har flere aspekter reises spørsmålet om hva slags fattigdom som det er viktigst å bekjempe. Det er eksempelvis nærliggende å argumentere for at tappt skolegang er mer alvorlig enn lavt forbruk i en familie, fordi langsiktige utsikter for barnet svekkes. Likevel ser mange fattige foreldre seg nødt til å ta barn ut av skolen så de kan arbeide og skaffe familien nok mat. Andre foreldre i lik situasjon velger å la barna gå på skole, kanskje med dårligere ernæring som resultat. Eksemplet illustrerer at det på generelt grunnlag og fra et overordnet ståsted ikke finnes ett universelt svar på hvilken fattigdom som er viktigst, og som samtidig respekterer ulike individuelle preferanser og valg. I tolkningen av tallene er det viktig å kjenne disse dimensjonene, og ikke minst at de henger tett sammen. Sult eller feilernæring er alvorlig for evnen til å lære, og manglende læring skaper sult og fattigdom.

Nye monetære fattigdomsgrenser

Et viktig hensyn ved internasjonale fattigdomsgrenser er at det er tilstrekkelig grad av konsistens over tid. Dette er viktig for grensen for ekstremfattigdom, som lenge har stått helt sentralt i en internasjonal forpliktelse om å avskaffe fattigdom. Dette kunne ivaretas ved at en definerte ekstremfattigdom helt «mekanisk», for eksempel ut fra en liste av varer og tjenester, og holdt definisjonen konstant over tid. Framfor en slik fast forankring, har Verdensbanken valgt å forankre den internasjonale grensen i hvordan fattigdom forstås i lavinntektslandene. Deres nasjonale grenser varierer, og forankringen blir ivaretatt ved at de internasjonale grensene blir satt med utgangspunkt i medianen av de nasjonale grensene i landgrupper etter inntektsnivå, etter at en har regnet om til felles valuta (USD).

Dette betyr at det foretas justeringer av grensene over tid basert på nye data og metoder. Siden fjorårets rapport har det skjedd betydelige oppdateringer av det statistiske grunnlaget. Dette har medført

oppjustering av fattigdomsgrensene så vel som betydelig flere fattige under fattigdomsgrensene. Ekstremfattigdomsgrensen er forankret i landgruppen lavinntektsland og er oppdatert fra 2,15 USD om dagen til 3,00 USD om dagen. Den internasjonale grensen forankret i lavere mellominntektsland er oppdatert fra 3,65 til 4,20 USD om dagen. Endelig er den internasjonale grensen for høyere mellominntektsland oppdatert fra 6,85 til 8,30 USD om dagen.

Oppdateringen skyldes først og fremst økt tilfang av og bedre metoder i forbruksundersøkelser. Den skyldes også at det er innarbeidet nye prisdata for omregning til felles valuta som gir samme kjøpekraft per USD i alle land. Tidligere ble slike prisdata for 2017 benyttet, nå er det innarbeidet prisdata fra 2021. Hvor mye de ulike endringene i det statistiske grunnlaget har bidratt til disse oppdateringene er beskrevet i et eget vedlegg bak i rapporten (Foster et al., 2025).

Siden det største bidraget til økt grense for ekstremfattigdom kommer fra høyere nasjonale grenser, og målte antall fattige øker sammenliknet med tidligere data, reises spørsmålet om lista for hva som regnes som ekstremfattig med dette er reelt hevet. Det kan være et visst innslag av den mekanismen. Det er imidlertid sterke argumenter for at endringen først og fremst skyldes forbedrede målinger, som fanger inn mer av forbruket. Et viktig argument for dette er den svake økonomiske utviklingen fra 2017 til 2021. BNP per innbygger er så å si uendret for lavinntektslandene der fattigdomsgrensene er hevet. Dette taler mot at høyere grenser er trukket opp av inntektsvekst.

Sammenlikning av fattigdomsgrenser

I Tabell 1 framgår at den internasjonale grensen for ekstremfattigdom i 2021-priser på 3 USD tilsvarer 30 kroner per dag i Norge.¹ Grensene for lavere og høyere mellominntektsland er henholdsvis 42 kroner og 83 kroner.

Om vi kun oppjusterer ekstremfattigdomsgrensen i NOK for 2021 med faktisk og forventet vekst i den norske konsumprisindeksen 2021-2025 på vel 18 prosent, vil 30 kroner i 2021 tilsvare vel 35 kroner i 2025. I praksis vil justeringen av den internasjonale ekstremfattigdomsgrensen på samme måte som vi beskrev over, kunne endres ut fra en rekke kilder som nye husholdningsundersøkelser, nye prisdata med videre.

Når grensene tenderer å stige med landenes inntektsnivå, reflekterer det en realitet i opplevelsen av å være fattig – den har en relativ komponent. Samme lave inntekt/forbruksnivå, er mer plagsomt dersom du lever i omgivelser der mange rundt deg har vesentlig høyere levestandard, sammenliknet med om forskjellen er mindre. Det har også en utviklingsdimensjon. Når et land blir rikere, vil livsambisjonene for menneskene bli høyere, og lista for hva som regnes som ikke-fattig stige. Selv om fattigdomsgrensene er absolutte, betyr de tre ulike grensene en måte å trekke inn denne relative komponenten på.

I norsk sammenheng har vi ikke en absolutt fattigdomsgrense. Teknisk brukes begrepet lavinntekt, som er en relativ grense definert som 60 prosent av medianinntekten.² Dersom denne brukes som

¹ Tallet i NOK framkommer ved å multiplisere 3 USD med omregningsfaktoren for kjøpekraft som i 2021 var 9,96 NOK/USD. Denne er noe høyere enn gjennomsnittlig vekslingskurs NOK/USD i 2021 som var 8,59 NOK/USD. Førstnevnte tar hensyn til høyere prisnivå i Norge sammenliknet med USA. Kilde World Development Indicators.

² [Hvor mange er fattige i Norge? – SSB](#)

fattigdomsgrense, er den av flere grunner ikke direkte sammenliknbar med de internasjonale grensene. Vi har tatt den med for å antyde størrelsesorden av forskjell på hva vi mener med fattigdom i vårt rike land sammenliknet med fattige land, men det er viktig å være klar over at den vil overdrive avstanden mellom fattigdomsgrensen i Norge og lav- og mellominntektsland noe (se note til tabell for detaljer). Under denne forskjellen ligger det imidlertid enda større forskjeller i det vanligste målet når en sammenlikner økonomien i land; BNP per innbygger. Det er nesten 40 ganger større i Norge enn i lavinntektsland når en justerer for forskjeller i kjøpekraft.

Tabell 1: Sammenlikning av fattigdomsgrenser

	Fattigdomsgrense, konsum eller inntekt per dag (2021-priser, kjøpekraftsjustert)		BNP per innbygger per dag 2021 (2021-priser, kjøpekraftsjustert)	
	USD	NOK	USD	NOK
Lavinntektsland (ekstremfattigdom)	3,00	30	6,2	62
Lavere mellominntektsland	4,20	42	21,0	209
Høyere mellominntektsland	8,30	83	53,3	531
Norge (relativ, 60% av median)	66,20	659	243,8	2427

Kilde: World Development Indicators og SSB

Note: Fattigdomsgrensen for Norge er ikke direkte sammenliknbar med de internasjonale. I de internasjonale tallene regnes forbruket og fattigdomsgrensen per person uansett alder. I de norske tallene brukes forbruksenheter, der den andre voksne personen i en husholdning teller som 0,7 og barn som 0,5. Dette gjøres for å ta hensyn til stordriftsfordeler. Forskjellen mellom norsk og internasjonal grense ville blitt mindre dersom samme regnemåte hadde vært anvendt. I samme retning trekker at en bruker forbruk i lav- og mellominntektsland mens en bruker inntekt etter skatt i Norge hvor en har registerdata.

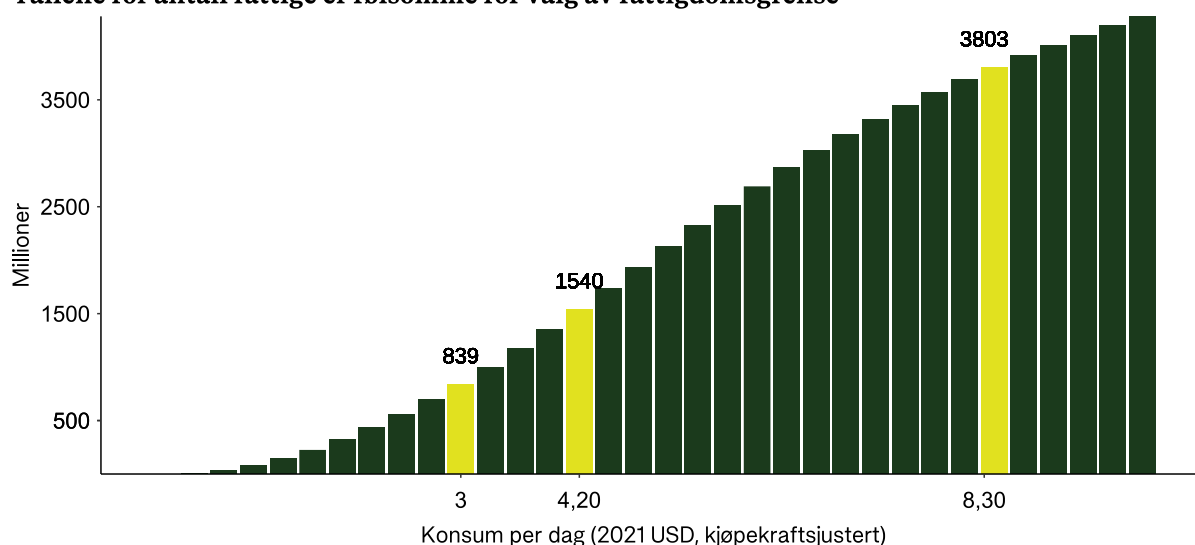
Svakheter ved andel og antall fattige som indikator

Når en måler framgang over tid, er en sentral indikator andel eller antall mennesker under fattigdomsgrensen. Dette gir et begrenset uttrykk for faktisk framgang. Indikatorene fanger ikke inn hva som skjer rundt fattigdomsgrensen eller langt under. At dette er viktig illustreres i Figur 1. Der har vi gjengitt antall mennesker i 2024 som lever under en konsumgrense som vi lar stige med 0,3 USD per dag. I figuren er de tre internasjonale fattigdomsgrensene angitt. Vi ser det er mange av de 839 millioner ekstremfattige som lever langt under ekstremfattigdomsgrensen.

Øyeblikksbildet forteller at vel halvparten, eller 430 millioner, av de ekstremfattige, lever for under 2,1 USD om dagen. Antallet som lever under 3 USD om dagen kan gå betydelig ned uten at de under 2,1 USD får bedret sine levekår. Det synliggjør også en av grunnene til at det kreves høy og inkluderende vekst for å redusere fattigdommen. Med forbruk på 2 USD om dagen kreves 50 % økning i forbruket for å nå 3 USD. Med en vekst på 4 prosent i året - som er optimistisk - tar det 11 år.

Det lever dessuten 160 millioner mennesker mellom 3 og 3,3 USD, og hele 330 millioner mellom 3 og 3,6 USD. Det store antallet rett over fattigdomsgrensen viser potensialet for økning av ekstremfattigdom gjennom økonomiske sjokk som rammer livsgrunnlaget til de fattige. Pandemien førte til at den globale fattigdommen økte, og var lite overraskende ut fra dette bildet. I årene etterpå ble mange fattige hardt rammet av kraftig prisvekst på mat og energi som fulgte av angrepskrigen mot Ukraina. I mange land rammer nå økt hyppighet av tørke, flom og andre klimakonsekvenser de fattige hardt. De samme poengene kan pekes på for mange mennesker rundt de høyere fattigdomsgrensene for lavere mellominntektsland og høyere mellominntektsland. Disse landgruppene har i kraft av sterkere økonomier vanligvis bedre institusjoner og større kapasitet til å motvirke konsekvenser av kriser. Samtidig er det også i mange av disse landene mindre lommer av ekstremfattigdom i områder eller etniske grupper som er mer eller mindre frikoblet fra øvrig økonomi. Uten målrettede tiltak vil denne fattigdommen kunne vedvare selv om økonomien ellers utvikler seg raskt med stigende inntekter.

Tallene for antall fattige er følsomme for valg av fattigdomsgrense

Figur 1 Antall fattige i 2024 etter stigende forbruk (trinnvis 0,3 USD). Kilde: Norad, Verdensbank. PiP -versjon September 2025.

Flerdimensjonal fattigdom

Monetær fattigdom er som forklart over definert ut fra et minstenivå på forbruk av varer og tjenester som kjøpes i markeder eller produseres av husholdninger. Levekår bestemmes også av levekårsfaktorer som i stor grad avgjøres utenfor markeder eller husholdningen, utdanning, helsetjenester eller tilgang på rent vann. Tilgangen på slike tjenester er ofte avhengig av leveranser fra offentlig sektor eller ikke-statlige organisasjoner. De to hovedgruppene av levekårsfaktorer henger tett sammen. Kapasiteten til barn for å lære i skolen vil være sterkt avhengig av ernæring. Motsatt vil helse, utdanning og boforhold ha stor betydning for økonomisk produktivitet og forbruksnivå over tid. Selv om monetær og flerdimensjonal fattigdom skilles begrepsmessig og som indikatorer, er de mer å betrakte som komplementære dimensjoner som fyller hverandre ut.

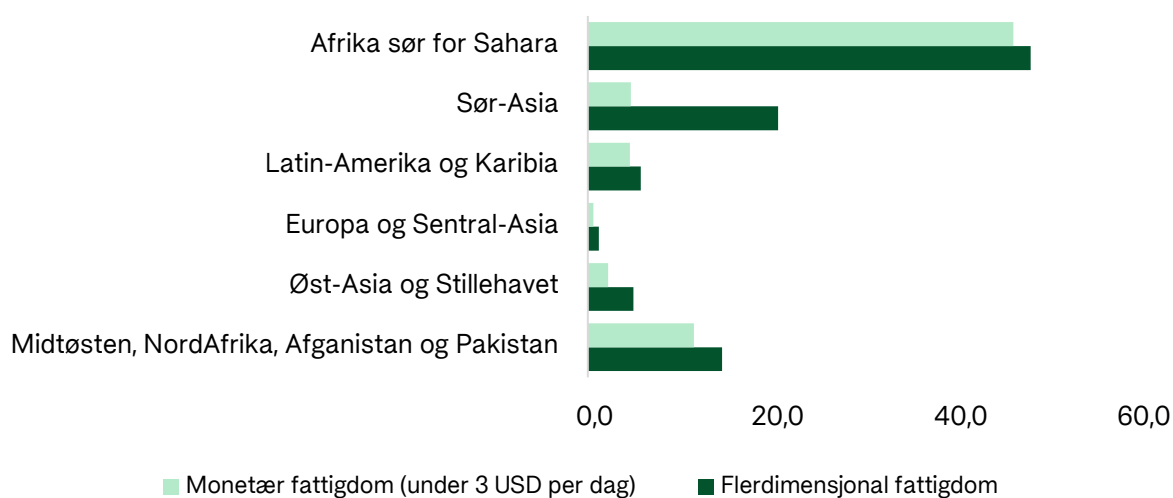
Et indikatorsett som måler flerdimensjonale levekår og fattigdom, er Global Multidimensional Poverty Index (MPI) (Alkire et al., 2021). Den er basert på måling av levekår innenfor tre dimensjoner: helse, utdanning og bostandard. Indeksen har til sammen ti indikatorer. Innen helse og utdanning er det to

delindikatorer. Innen bostandard er det seks delindikatorer, herunder tilgang på rent vann og sanitæranlegg.

En person som mangler en tredel eller mer av disse (vektede) indikatorene vil betegnes som (flerdimensjonalt) fattig i MPI. De tre hovedområdene er vektet med 1/3 hver. For å regnes som fattig kan en person være under minstenivået på ett av de tre hovedområdene, eller en kan være under minstenivået på delindikatorer på flere områder slik at summen blir 1/3. MPI-indeksen er produktet av andel fattige og intensitet, og tar verdier fra 0 til 1 – høyere verdi betyr høyere fattigdom. Indeksen er dermed høyere desto flere som er under fattigdomsgrensen og desto mer fattig de fattige i befolkningen er i gjennomsnitt. I tabellen under er andelen flerdimensjonalt fattige definert på denne måten sammenliknet med andelen ekstremfattige i hver region. Flerdimensjonal fattigdom er høyere enn monetær (ekstrem) fattigdom i alle regioner. Spesielt slående er forskjellen i Sør-Asia, hvor flerdimensjonal fattigdom er svært høy.

I siste del av rapporten ser vi nærmere på utdanning, som er en av de tre hovedkomponentene i flerdimensjonal fattigdom. Der ser vi også på sentrale koblinger mellom de ulike fattigdomsdimensjonene, herunder læringsfattigdom og monetær barnefattigdom, dvs. barn i fattige husholdninger.

Flerdimensjonal fattigdom er høyere enn monetær fattigdom

Figur 2 Andeler fattige i seks regioner (prosent). Kilde: Gabriel et al., 2025 (World Bank)

Hovedtrekk i fattigdomsbildet siden 1990

I Norads fattigdomsrapport for 2024 var det siste året med offisielle anslag på fattigdommen i 2022.³ Vi presenterte også «nowcast» for 2023, det vil si anslag på fattigdom basert på utviklingen i økonomiske nøkkeltall som har sterk sammenheng med fattigdom. Som omtalt over er det både et stort tilfang av nye husholdningsundersøkelser med forbedret metodikk og nye prisdata. Til årets rapport foreligger offisielle tall for 2023 og 2024, samt «nowcast» for 2025.

Oppdateringen av statistikken innebærer at fattigdomstallene helt tilbake til 1990 er oppjustert, for mange år betydelig. For 2022 er antall fattige oppjustert med rundt 150 millioner. Bildet av forløpet siden 1990 har samme hovedtrekk, med rask nedgang det første drøye tiåret av årtusenet før en klar utflating tok til.

For 2023 anslås ekstremfattigdommen nå til 849 millioner mennesker tilsvarende 10,5 prosent av verdens befolkning. For 2024 anslås en liten nedgang til 839 millioner mennesker og 10,3 prosent av befolkningen. Endringene i anslaget for 2023 sammenliknet med fjorårets rapport må ses i lys av endringer i målemetoder og nye fattigdomsgrenser, se omtalen i avsnittet om nye monetære fattigdomsgrenser. Framskrivningen («nowcast») til 2025 basert på anslått økonomisk vekst fra 2024 til 2025 gir en svak nedgang i antall ekstremfattige til 831 millioner.⁴

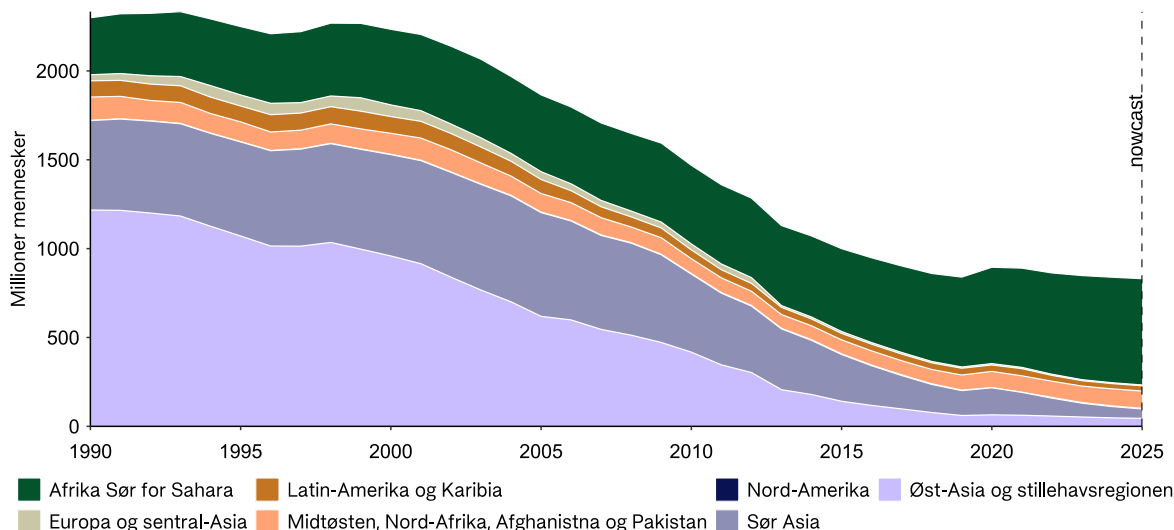
Ekstremfattigdom 1990-2025

Figur 3 viser den regionale fordelingen av verdens ekstremfattige siden 1990 fram til 2025. Det er tydelige regionale trekk og forskjell på tiårene siden 1990 som har redusert antall ekstremfattige fra 2,3 milliarder eller knapt 44 prosent av verdens befolkning, til vel 839 millioner eller 10,3 prosent av verdens befolkning i 2024. Globalt var det i de oppdaterte tallene bare liten nedgang fra 1990 til årtusenskiftet, at det fortsatt var over 2,2 milliarder ekstremfattige. Etter årtusenskiftet begynte en rask nedgang som fortsatte i det første drøye tiåret av 2000-tallet, med en oppbremsing rundt 2015. Det aller meste av nedgangen var drevet av Øst-Asia - framfor alt Kina - og etter hvert også Sør-Asia (India). Vi ser så en oppgang i Pandemiåret 2020 som først ble hentet inn igjen i 2023. Regionalt ser vi en stadig sterkere konsentrasjon av ekstremfattigdom i Afrika sør for Sahara. 2/3 av verdens ekstremfattige lever nå i den regionen. Denne andelen forventes å øke i årene framover.

³ [På feil kurs med tom tank](#)

⁴ [September 2025 global poverty update from the World Bank: New data and regional classifications](#)

Ekstremfattigdom fra rask nedgang til stagnasjon

Figur 3 Antall mennesker med inntekt/forbruk under 3 USD per dag (2021 PPP). Kilde: Norad 2024 og Arakaki et al., 2025 World Bank (PiP -versjon September 2025)

I Øst-Asia og stillehavsregionen – som omfatter Kina - falt ekstremfattigdommen fra rundt 840 millioner ved tusenårsskiftet til vel 50 millioner i 2024, en nedgang på nesten 790 millioner mennesker. I Sør-Asia - som omfatter India falt ekstremfattigdommen i samme periode fra knapt 560 millioner til knapt 80 millioner, eller med vel 510 millioner. Nedgangen siden årtusenskiftet i de to asiatiske regionene til sammen er dermed på 1,3 milliarder. I Afrika sør for Sahara har fattigdommen økt fra knapt 430 millioner ved årtusenskiftet til over 590 millioner i 2024.

Afrika sør for Sahara har nå 21 av verdens 25 lavinntektsland.⁵ Mens rundt ¼ av de ekstremfattige befant seg i lavinntektsland i 2010, er det nå nær halvparten. Den betydelige nedgangen i ekstremfattigdom i det folkerike mellominntektslandet India de senere årene har betydd mye for den relative forskyvningen av fattigdommen mot lavinntektsland. Tendensen avspeiler at dagens lavinntektsland har hatt svært svak økonomisk utvikling sammenliknet med andre land det siste drøye tiåret.⁶

Afrika sør for Sahara har også en stor andel land som er klassifisert som sårbare eller i konflikt (Fragile and Conflict-affected Situations, FCS).⁷ Denne listen omfatter totalt 36 land. 21 land er på listen som konfliktland, hvorav 13 er i Afrika sør for Sahara. Andelen av verdens ekstremfattige som befinner seg i FCS i Afrika sør for Sahara, har økt fra vel 5 prosent til nesten 45 prosent de siste 20 årene.⁸ Flere av disse landene er folkerike, herunder Nigeria, DR Kongo og Etiopia.

⁵ Lavinntektsland har brutto nasjonalinntekt under 1135 USD per innbygger. Merk at dette er inntekt målt uten justering for kjøpekraft som ofte brukes for å sammenlikne inntektsnivå mellom land, og som gir høyere inntektsnivå for lavinntektsland med lavere prisnivåer. [World Bank Country and Lending Groups – World Bank Data Help Desk](#)

⁶ [Open Knowledge Repository](#)

⁷ [Classification of Fragile and Conflict-Affected Situations](#)

⁸ [When poverty meets fragility: Why the next decade of global poverty reduction is at stake](#)

I sum betyr disse tendensene at ekstremfattigdom i økende grad handler om de fattigste landene, land med konflikter eller høy sårbarhet med svake institusjoner der mange befinner seg Afrika sør for Sahara. Mye tyder på at dette er trekk ved fattigdomsutfordringen som vil vedvare, og som vil være et sentralt premiss for innretningen av utviklingsfinansiering og annen innsats for å redusere fattigdom framover.

Fattigdomsmålet i et globalt fordelingsperspektiv

Det er naturlig nok stor oppmerksomhet om antallet og andelen ekstremfattige. Godt over 800 millioner mennesker eller vel 10 prosent av verdens befolkning er betydelig. Framgangen har vært for liten og utsiktene framover er ikke gode. Figur 1 foran illustrerte at mange av de ekstremfattige ligger langt under fattigdomsgrensen. Fra et nasjonalt utviklingsperspektiv i landene der ekstremfattigdommen er høy, vil det være krevende å få til rask nedgang. Det skal både høy og mer jevnt fordelt vekst til. Det vil kreve en stor økning i investeringer i land med manglende økonomisk handlingsrom og andre utfordringer.

Hvis en derimot anlegger et globalt fordelingsperspektiv framstår utfordringen som liten. Den teoretisk laveste «prisen» på å utrydde ekstremfattigdom er summen av beløpene som skal til for å heve de 10,2 prosent ekstremfattige opp til fattigdomsgrensen. I 2023 utgjør dette beløpet 0,2 prosent av verdens samlede bruttonasjonalprodukt.⁹ Det vil kreve nøyaktige fattigdomsdata og svært treffsikre overføringssystemer, og ingen av delene er på plass for å kunne fjerne ekstremfattigdom på denne måten. Om tallet ikke er praktisk relevant, illustrerer tallet likevel hvor lavt ambisjonsnivå et mål om å eliminere ekstremfattigdom er.

Utviklingen for fattigdomsgrensene til mellominntektsland

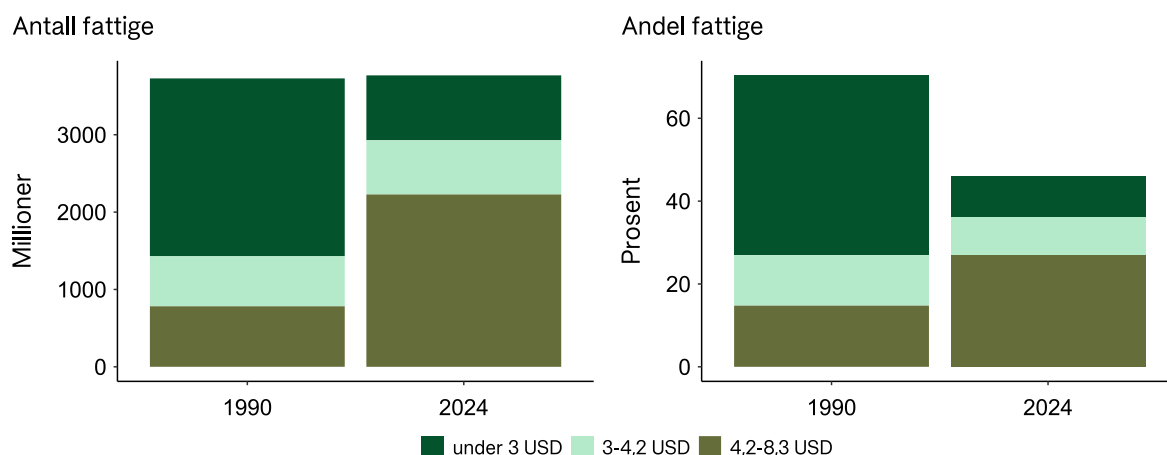
Fra et globalt utviklingsperspektiv og som premiss for internasjonalt samarbeid og finansiering har ekstremfattigdomsgrensen hatt den klart viktigste rollen som et etablert «gulv» for levekår. Selv om mange lavinntektsland har enda lavere grenser, representerer grensen en bred global konsensus om at folk med forbruk under 3 USD om dagen regnes som fattige i alle land- de er de «globalt fattige» om en vil. Samtidig er som nevnt 3 USD om dagen et svært lavt ambisjonsnivå for levekår. Hvilke livsambisjoner vi som individer har, og som også former politiske ambisjoner, påvirkes av levekårene rundt oss. Fattigdom har en relativ komponent. Dette reflekteres i at nasjonale fattigdomsgrenser tenderer å stige med landenes inntektsnivå. Verdensbanken opererer derfor med internasjonale fattigdomsgrenser forankret i de to landgruppene lavere mellominntektsland (4,2 USD) og høyere mellominntektsland (8,3 USD). Som ekstremfattigdomsgrensen er utgangspunktet for disse medianen av fattigdomsgrenser i landgruppene, jamfør omtalen av de nye fattigdomsgrensene foran og i et vedlegg.

Framgangen målt etter den høyeste av disse grensene har som det framgår av Figur 4 vært svak. Ifølge oppdaterte tall har antallet under 8,3 USD om dagen faktisk steget svakt fra 3,7 milliarder i 1990 til 3,8 milliarder i 2024. I samme periode økte verdens befolkning fra 5,3 milliarder til 8,1 milliarder. Målt som andel av befolkningen ser vi derfor i høyre panel et fall i denne perioden fra vel 70 prosent til 47 prosent av verdens befolkning. Det er nedgangen i ekstremfattigdom som dominerer, ved at sammensetningen

⁹ Beløpet beregnes på grunnlag av fattigdomsgapet (Poverty Gap) som uttrykker den gjennomsnittlige avstanden til fattigdomsgrensen for de som er under den (er ekstremfattige), der de som er over grensen regnes som null i avstand. Fattigdomsgapet for 2023 er 3,7 prosent eller 0,11 USD per dag/40,5 USD per år. Sammen med befolkning og BNP gir dette fattigdomsgapet som andel av BNP. Kilde: World Development Indicators.

av fattigdommen under 8,3 USD er kraftig endret. I 1990 utgjorde ekstremfattige vel 60 prosent av de som levde under 8,3 USD, nå utgjør de vel 20 prosent.

De fattige er mindre fattige – men like mange som i 1990

Figur 4 Fattigdom under tre internasjonale fattigdomsgrenser. Kilde: Norad 2024, World Bank 2025. PiP -versjon September 2025.

Revisjoner av historiske serier

Oppdateringen av fattigdomstallene beskrevet over påvirker både nivå og endring i fattigdomsomfanget, men uten å endre hovedtrekkene. Andelen ekstremfattige tilbake i 1990 på 44 prosent representerer en oppjustering på 6 prosentenheter, mens andelen i 2022 er oppjustert med 1,5 prosentenheter til 10,5 prosent. Antallet fattige under 8,3 USD er i de nye tallene i årets rapport oppjustert med vel 100 millioner i hele perioden siden 1990, som betyr en økning i andelen fra knapt 2 prosentenheter i 1990 til litt over en prosentenhet i 2022. Til sammen betyr dette at omfanget av fattigdom er oppjustert for hele perioden, men også at nedgangen har vært raskere. Økt nivå skyldes mest nye fattigdomsgrenser som gir store økninger av den målte fattigdommen i en del land, som forklart over uten at dette nødvendigvis betyr at den reelle levekårsgrensen er hevet. Land med store oppjusteringer av antall ekstremfattige i er Pakistan, Etiopia, Indonesia og Den Demokratiske Republikken Kongo. Ekstremfattigdommen i India er til gjengjeld betydelig nedjustert. Oppjusteringen av fattigdomsomfanget i starten av de tre tiårene skyldes i stor grad høyere reviderte tall for Kina.

Hvorfor har utviklingen vært så ujevn?

Som vist over er det store regionale forskjeller i fattigdomsbildet, der framgangen har vært størst i Øst-Asia og Stillehavsregionen. Den har vært stor også i Sør-Asia, mens utviklingen har vært svakest i Afrika sør for Sahara hvor ekstremfattigdommen har økt. Ekstremfattigdommen konsentreres relativt i landene med lave inntekter og land i sårbare situasjoner, ofte med konflikter.

Historisk har økonomisk vekst vært den desidert viktigste faktoren bak nedgang i fattigdom. Rent regnskapsmessig kan en skille mellom et bidrag fra vekst i gjennomsnittlig inntekt, og et bidrag fra endring i fordelingen av denne, hvor vekst i gjennomsnittlig inntekt har bidratt med 90 prosent av nedgangen i fattigdom.¹⁰ Det er framover nødvendig med et betydelig større bidrag fra jevnere fordeling, samtidig med at vekst også bidrar mer. I de fattigste landene er det for lite å omfordele; høyere økonomisk vekst er en nødvendig forutsetning for vesentlig reduksjon i fattigdom. Den er imidlertid ikke tilstrekkelig. Høyere og mer inkluderende vekst må skje både ved at det skapes nye arbeidsplasser med høyere inntekter, ved at produktiviteten i landbruket øker, og ved direkte omfordeling gjennom skatt og overføringer.

En slik utvikling vil kreve økte investeringer i utdanning og infrastruktur, så vel som styrking av skattesystemer og overføringsordninger. Statenes finansielle handlingsrom er nå svekket, den institusjonelle kapasiteten er svak i landene med høy fattigdom. Tilgangen både på bistand og andre internasjonale finansieringskilder reduseres. Situasjonen er krevende.

De fattigste landene har større utfordringer enn før

Konsentrasjon av ekstremfattigdommen i land med størst utviklingsutfordringer er ikke et nytt fenomen, tvert imot var dette mønsteret til stede ved årtusenskiftet før det endret seg som følge av stor nedgang i fattigdommen i folkerike land i Asia, ikke minst Kina. Det siste tiåret har gjort dypere utfordringer i de fattigste landene tydeligere, samtidig som disse landgruppene har blitt rammet spesielt hardt av motvind fra internasjonale begivenheter og trender.¹¹

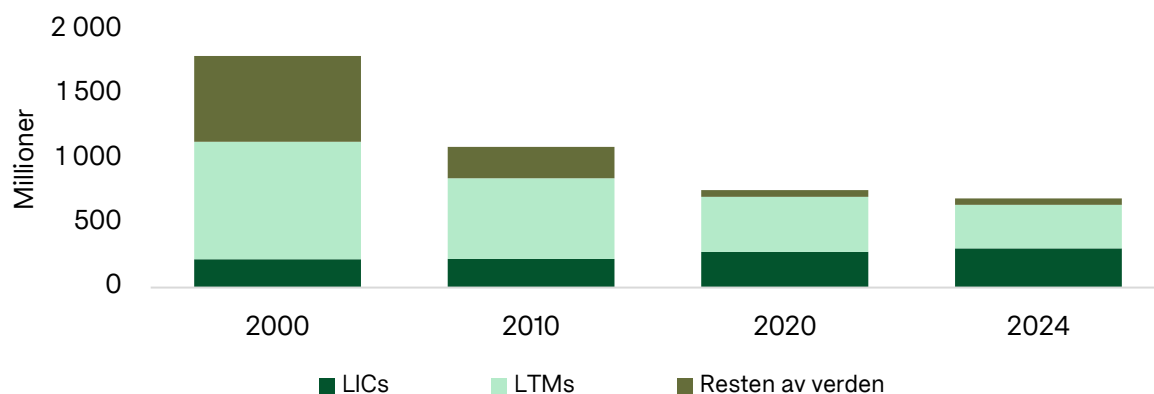
En måte å sette utfordringene til dagens fattigste land i perspektiv på, er å sammenlikne dem med land som var fattige før men har utviklet seg godt. Figur 5 gir et utgangspunkt for dette. Den viser fordelingen av ekstremfattige mellom nåværende lavinntektsland (LIC), land som var lavinntektsland i 2000 og har blitt mellominntektsland (LTM), samt øvrige land. Det framgår for det første at nesten alle ekstremfattige nå befinner seg i land som er lavinntektsland, eller som var det ved årtusenskiftet. I landene som har blitt mellominntektsland, har antall fattige blitt mer enn halvert, men har likevel en betydelig andel av ekstremfattigdommen.

¹⁰ Se f.eks. Bergstrom (2022) [World Bank Document](#) Tallet 90 prosent framkommer ved å holde faktisk endring i fattigdom i en periode opp mot den beregnede nedgangen som framkommer ved å holde den relative ulikheten konstant fra startåret, dvs. la forbruket øke med samme rate for alle husholdninger. Den beregnede nedgangen i fattigdom som da framkommer defineres som bidraget fra vekst. Differansen mellom faktisk endring i fattigdom og dette beregnede bidraget fra vekst, tolkes som bidraget fra endring i ulikhet.

¹¹ Flere studier beskriver og analyserer oppbremsingen til ulike fattige landgrupper. Se for eksempel [The Great Reversal: Prospects, Risks, and Policies in International Development Association Countries](#)

Innen gruppen på 42 land som har blitt mellominntektsland etter 2000 er det store variasjoner. Den inkluderer folkerike asiatiske land som har oppnådd kraftig nedgang i fattigdommen, som India, Bangladesh, Indonesia og Vietnam. Motsatt inkluderer gruppen flere folkerike land som - til tross for at de har passert grensen for mellominntektsland - fortsatt har betydelig ekstremfattigdom, herunder Nigeria og Tanzania. Summen av disse utviklingstrekkene understreker hvor viktig det er å være oppmerksom på at fattigdomsutfordringen framover i økende grad er en «fattig land» utfordring og med særlig konsentrasjon i Afrika sør for Sahara.

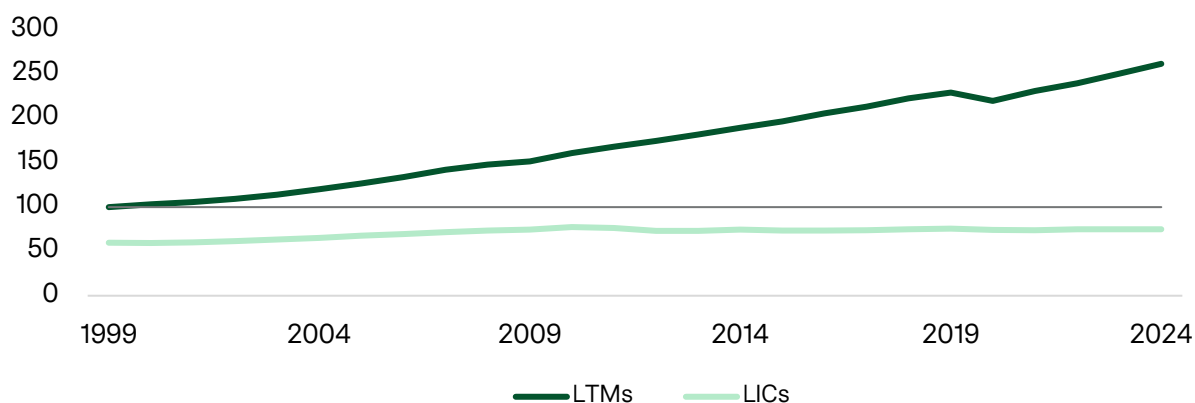
Ekstremfattigdom blir igjen mer konsentrert i lavinntektsland

Figur 5 Antall ekstremfattige i to landgrupper siden år 2000 Kilde: World Bank 2025a.

Figur 6 viser den store forskjellen i inntektsvekst mellom landgrupper målt ved BNP per innbygger. I figuren er det brukt en indeks, der gjennomsnittsnivået for LTMs er satt lik 100 i 1999. Landene som har blitt mellominntektsland har oppnådd BNP per innbygger som er 2,6 ganger nivået i 1999, dvs. en vekst på 160 prosent. Nåværende lavinntektsland har i samme 25-årsperiode kun hatt en vekst i BNP per innbygger på vel 25 prosent. All denne veksten skjedde før 2010, siden har det vært nær stagnasjon.

Fra svak vekst til stagnasjon i lavinntektslandene

Figur 6 BNP per innbygger i lavinntektsland (LICs) og mellominntektsland som var LICs i 2000 (LTMs). Indeks LTM i 1999 =100. Kilde: World Bank 2025a ¹².

¹² LICs = lavinntektsland; LTMs = lavinntektsland i år 2000 som har blitt mellominntektsland. Linjene viser BNP per innbygger med LTM i 1999=100. Gjennomsnitt vektet etter befolkning. Landgruppene er konsistente over tid.

Nærmere analyser viser at dagens gjenværende lavinntektsland både startet med et vesentlig svakere utgangspunkt i faktorer som kan gi utvikling, og har styrket disse mindre de siste 25 årene. Dagens lavinntektsland har vedvarende lavere utdanningsnivå, mer mangelfull infrastruktur, mindre endring i næringsstruktur med høyere andel i landbruk, svakere institusjoner og tiltakende gjeldsutfordringer. Omfanget av konflikt har økt. De siste 15 årene har det så vidt vært vekst i BNP per innbygger for gruppen sett under ett (0,1 prosent). Hvis det enkelte land ikke overstiger sin historiske vekst i BNP per innbygger for tiåret før Pandemien (2010-19), vil kun 6 av de 25 lavinntektslandene bli mellominntektsland før 2050. Det tilsvarende tallet for landene som var lavinntektsland i 2000 har vært 42, eller syv ganger flere (World Bank 2025a).

Et bekymringsfullt trekk er derfor svak vekst og svake vekstutsikter. I tillegg er det en utfordring at vekst har virket for svakt på fattigdom. Den har vært for konsentrert og ikke kommet fattige nok til gode. Hvor god vekst har virket på fattigdom viser stor variasjon mellom land og systematiske regionale forskjeller. Den er særlig svak i Afrika sør for Sahara. En studie finner at den i denne regionen er mindre enn halvparten av effekten i andre regioner.¹³ Mens det for hver prosent vekst i andre regioner beregnes i størrelse to prosent nedgang i fattigdomsandelen, er den i Afrika sør for Sahara halvparten eller mindre.¹⁴ I forlengelsen av denne store forskjellen er spørsmålet hva den skyldes og hva som kan gjøres for å forbedre denne dynamikken.

Et viktig poeng er da at lavt gjennomsnittlig inntektsnivå, høy ulikhet og fattigdom i seg selv hemmer effekten av vekst på fattigdom. Vekst måles relativt, og fra et lavt pengebeløp betyr selv høye rater små tillegg. Er ulikheten høy, konsentreres lett mer av tillegget i inntekt hos de som har mest. Denne «bremsen» vil gradvis kunne svekkes med framgang, men tar tid.

Når forskerne kontrollerer for forskjellene i inntektsnivå, ulikhet og fattigdom i sine kvantitative analyser, viser det seg at effekten av vekst fortsatt er svakere i Afrika sør for Sahara enn i andre regioner. En må ned i de helt konkrete faktorene på «mikronivå» som avgjør om individer og grupper avgrenset etter geografi, etnisitet, kjønn mv. inkluderes i økonomisk vekst. Disse faktorene kalles gjerne strukturelle. Det handler om mangler i grunnleggende utdanning, dårligere tilgang på energi og annen infrastruktur og ikke minst hyppigheten av voldelige konflikter. Disse faktorene forklarer på ulikt vis at inntektsvekst i større grad har blitt beholdt grupper på høyere inntektsnivåer. Regionen trenger dermed ikke bare økte investeringer på disse områdene, de må også fordeles regionalt og sosialt på en måte som styrker inntektsgrunnlaget og skaper mer produktive jobber som de fattige settes i stand til å kunne fylle.¹⁵ I siste del av rapporten skal vi utdype utdanningens betydning for dette. Utdanning er både en helt grunnleggende forutsetning for at fattige kan ta del i økonomisk vekst, og for at økonomisk vekst kan skje.

Demografiske trender

Globale befolkningsendringer er i ferd med å endre fattigdommens geografiske tyngdepunkt. Verdens befolkning passerte 8 milliarder i 2022 og forventes å nå en topp på om lag 10,3 milliarder rundt begynnelsen av 2080-årene før den stabiliseres (UN DESA, 2025). Befolkningsveksten er imidlertid

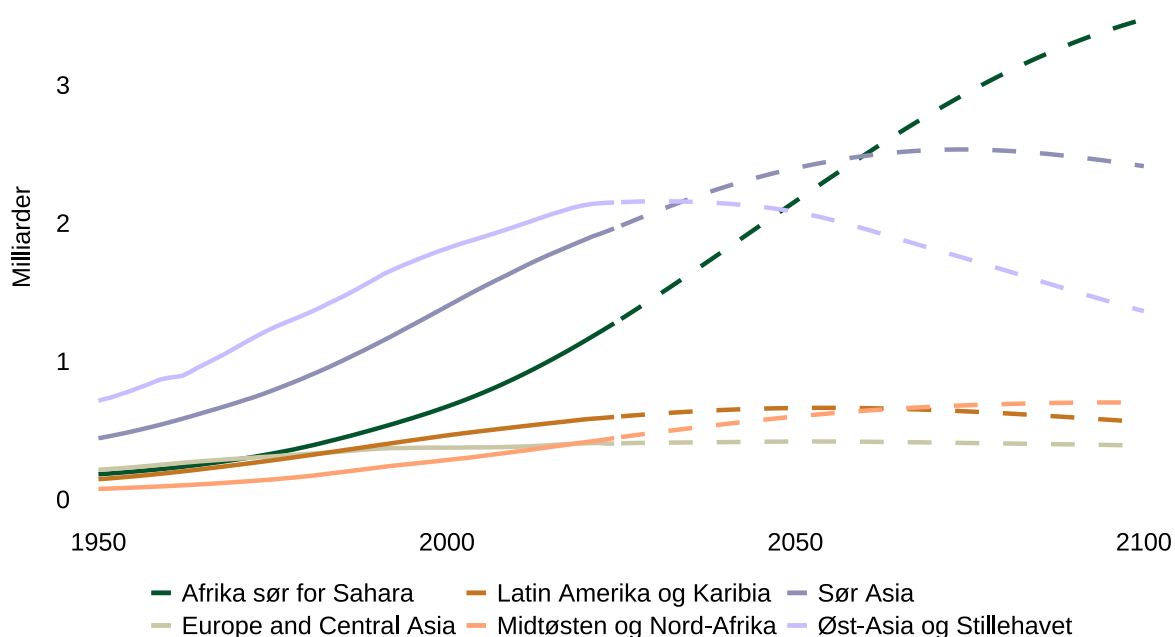
¹³ [The Growth Elasticity of Poverty : Is Africa Any Different ?](#)

¹⁴ Merk at en nedgang på to prosent i en andel er mindre enn nedgangen i prosentenheter. Eksempelvis er en nedgang på to prosent hvis fattigdomsandelen er 30 prosent, en nedgang på 0,6 prosentenheter, til 29,4 prosent

¹⁵ Norads fattigdomsrapport 2024 gikk mer i detalj om disse utfordringene for fire afrikanske land: DR Kongo, Ghana, Mosambik og Uganda. [På feil kurs med tom tank](#)

svært ulikt fordelt mellom regioner. Mange høyinntekts- og øvre mellominntektsregioner, inkludert Europa, Øst-Asia og deler av Latin-Amerika, opplever allerede befolkningsnedgang og rask aldring som følge av fruktbarhetsnivåer godt under reproduksjonsnivået¹⁶. Afrika sør for Sahara befinner seg derimot i en helt annen demografisk fase. Som vist i *Figur 7* anslås regionen å ha om lag 1,27 milliarder innbyggere i 2025 (omtrent 16 prosent av verdens befolkning). Det forventes at dette tallet nær fordobles til 2,1 milliarder innen 2050 og at det vil kunne nå 3,8 milliarder innen 2100 (UN DESA, 2025).

Høy befolkningsvekst fortsetter gjennom århundret i Afrika sør for Sahara

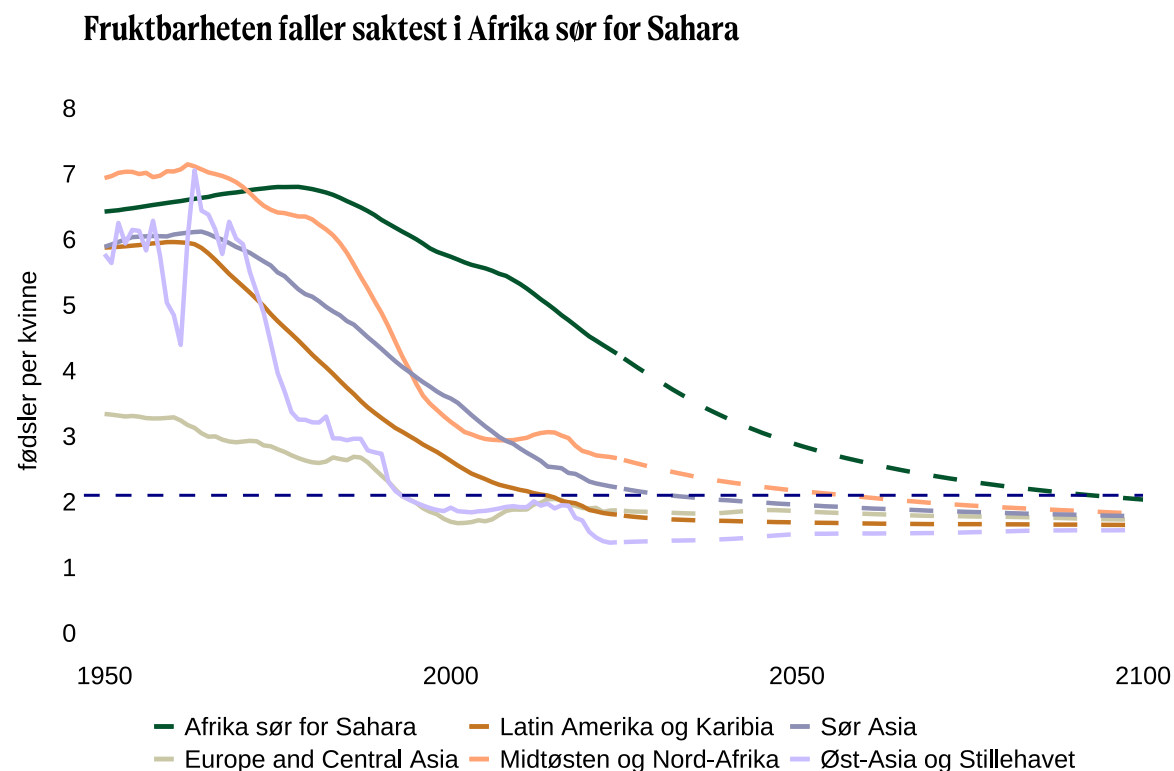
Figur 7 Befolkningsanslag og -framskrivninger etter verdensregion, 1990–2100. Kilde: UN DESA 2025.

En sentral drivkraft bak denne divergensen ligger i ulikheter i fruktbarhetsoverganger. Globalt har den samlede fruktbarhetsraten (TFR) gått ned fra om lag fem barn per kvinne i 1950 til 2,25 i 2024, nær reproduksjonsterskelen på 2,1. Som vist i *Figur 8* ligger fruktbarhetsnivået i Afrika sør for Sahara fortsatt betydelig høyere enn i andre regioner. Mange land opprettholder TFR over fire, og Niger har et nivå på over seks fødsler per kvinne (UN DESA, 2024). Selv om fruktbarheten faller i regionen, skjer nedgangen langt saktere enn det som ble observert i Asia eller Latin-Amerika i land på tilsvarende utviklingsstadier.

Strukturelle forhold bidrar til å opprettholde høye fødselstall. I mange rurale områder er forventninger om store familier tett knyttet til jordbruksbaserte leveveier. I uformelle økonomier fungerer høye barnetall som en måte å sikre forsørging og omsorg i alderdommen. Tilgangen til moderne prevensjon er fortsatt begrenset; bare rundt 25 prosent av afrikanske kvinner bruker moderne prevensjonsmidler, sammenlignet med 65 prosent globalt (UNFPA, 2025). Det udekkede behovet for prevensjon var anslått til 9 prosent blant kvinner i ekteskap eller fast forhold i alderen 15–49 år i Latin-Amerika og Asia i 2022,

¹⁶ Det gjennomsnittlige antall barn hver kvinne føder som skal til for å holde folketallet konstant, om lag 2,1 barn.

mens andelen i Afrika sør for Sahara lå på 21–22 prosent. I tillegg har regionen høye nivåer av ubehandlet infertilitet, noe som reflekterer systematiske mangler i reproduktive helsetjenester.

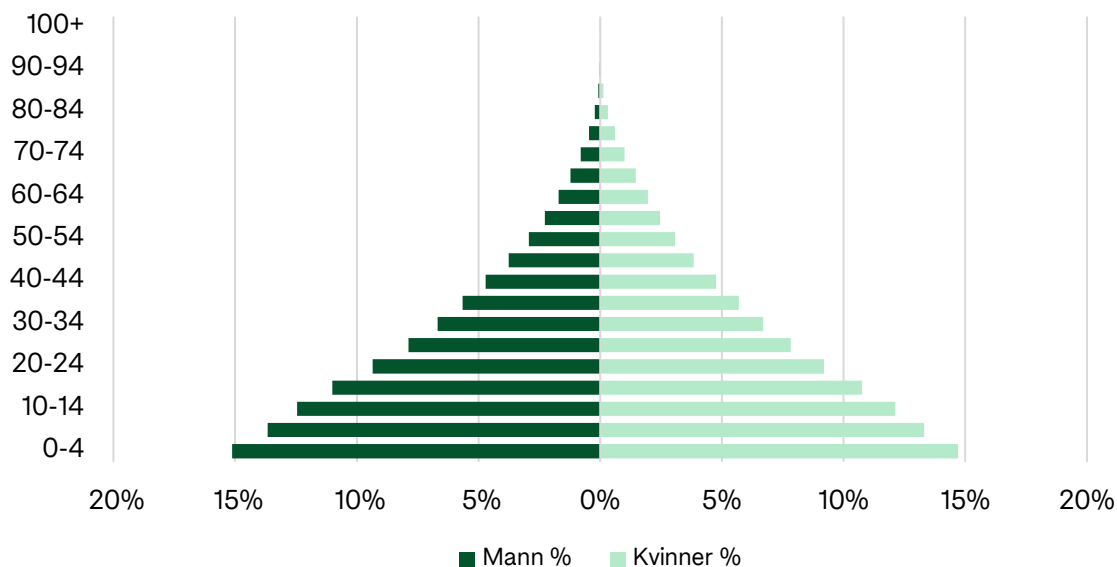

Figur 8 Samlet fruktbarhetsrate etter utvalgte regioner. Samlet fruktbarhetsrate (TFR) definert som gjennomsnittlig antall barn en kvinne forventes å få i løpet av livet. Kilde: UN DESA 2025.

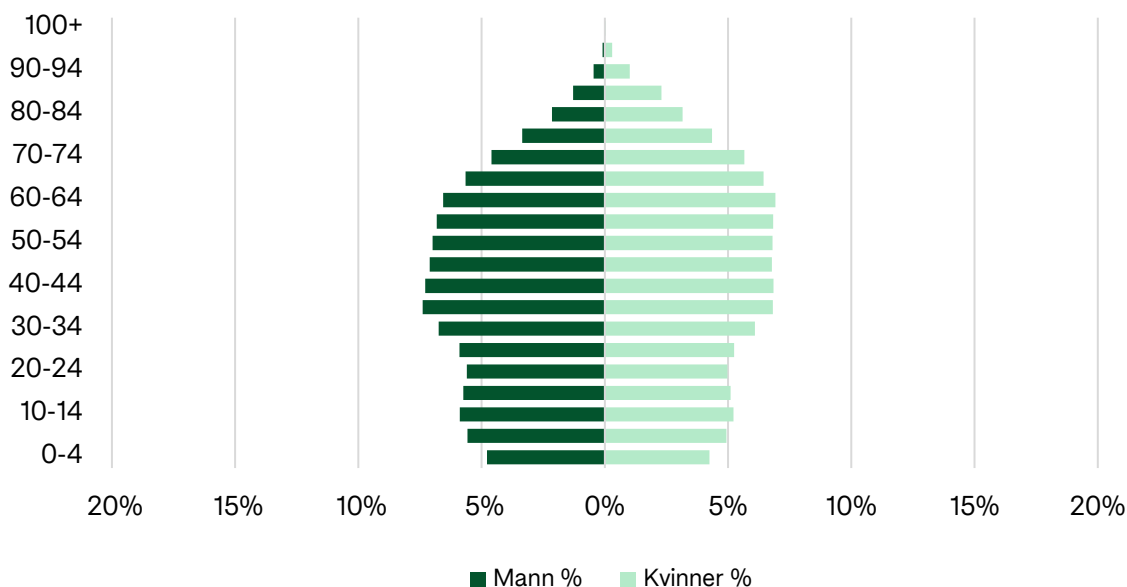
Etter hvert som fruktbarheten faller raskere andre steder, har Afrika sør for Sahara blitt den yngste regionen i verden. Figur 9 viser kontrasterende aldersstrukturer mellom Afrika sør for Sahara og Europa i 2024. Medianalderen i regionen er under 20 år, sammenlignet med en global median på 30 år og over 40 år i mange høyinntektsland (UN DESA, 2024). Disse ulike aldersprofilene illustrerer to motsatte demografiske utfordringer: Mens aldrende samfunn uttrykker bekymring for krypende arbeidsstyrker, står landene i Afrika sør for Sahara overfor det motsatte problemet. Stadig større unge kohorter går inn i arbeidsmarkedet; raskere enn økonomiene kan absorbere dem.

Forskjellige demografiske aldersprofiler viser omvendte forsørgelsesutfordringer

Afrika Sør for Sahara-2024

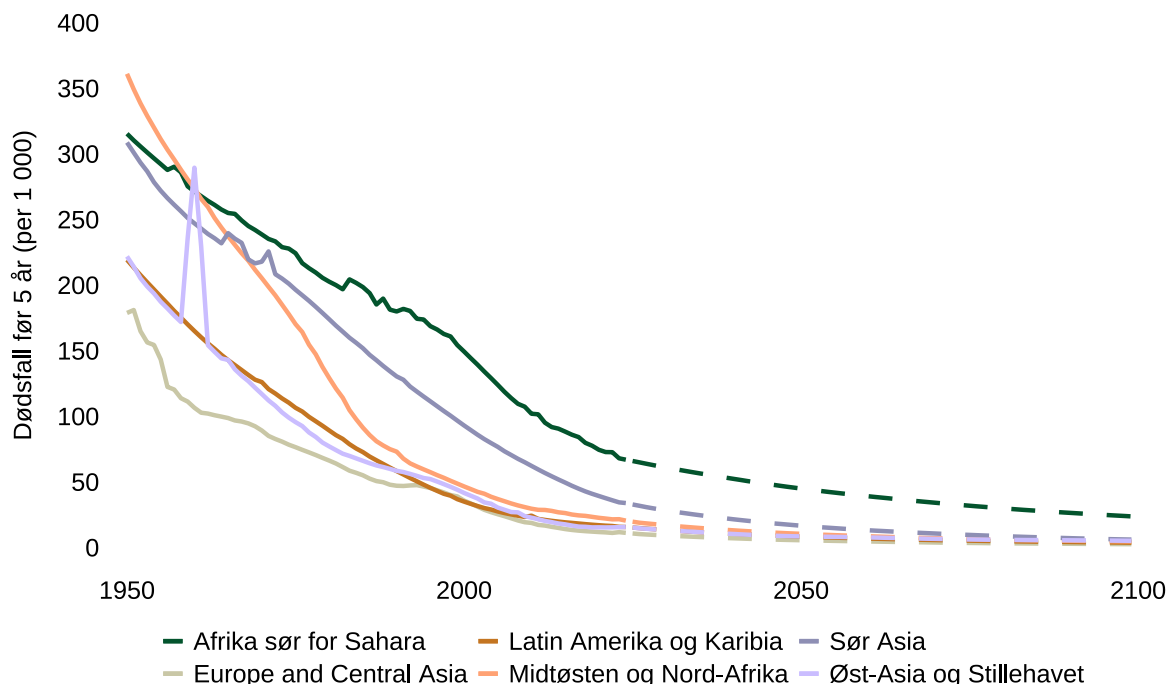
Europa-2024

Figur 9 Aldersstrukturer i Afrika sør for Sahara og Europa, 2024. Kilde: UN DESA 2025.

Nedgang i dødelighet har forsterket befolkningsdynamikken. Forventet levealder i Afrika sør for Sahara økte fra 51,2 år i 2000 til 62,3 år i 2024, hovedsakelig som følge av økt vaksinasjonsdekning, reduksjon i barnedødelighet og forbedringer i mødre helse (UN DESA, 2024). Dødeligheten blant barn under fem år har falt betydelig, men flere land – blant annet Tsjad, Niger, Nigeria, Somalia og Sør-Sudan ligger fremdeles ikke an til å nå bærekraftsmålsettingen om færre enn 25 dødsfall per 1 000 levendefødte innen 2030. Figur 10 viser den ujevne utviklingen i barnedødelighet sammenlignet med andre regioner.

Barnedødeligheten faller i alle regioner, men saktest i Afrika sør for Sahara

Figur 10 Dødelighet blant barn under fem år i Afrika sør for Sahara og andre regioner. Kilde: UN DESA 2025.

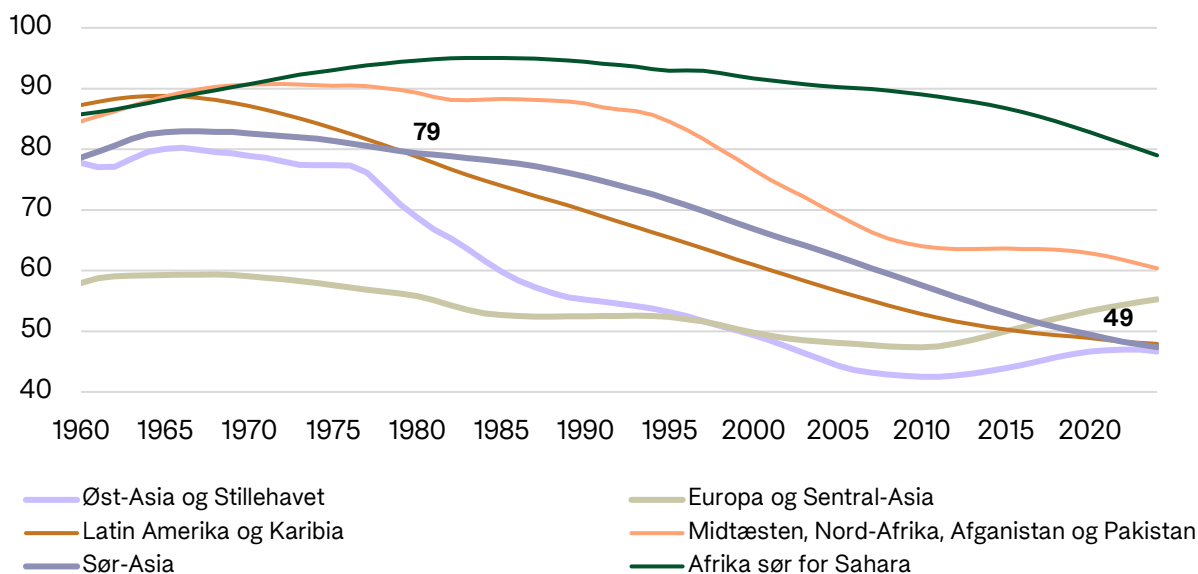
Urbanisering legger til ytterligere et lag i den demografiske omstillingen. Over 40 prosent av befolkningen i regionen bor nå i urbane områder (UN DESA, 2024). Migrasjon til byer skjer ofte med forventning om bedre tilgang til utdanning og sysselsettingsmuligheter. Den raske byveksten har imidlertid i mange tilfeller oversteget kapasiteten i infrastruktur og arbeidsmarkeder, noe som har resultert i tettbefolkede bosetninger og høy andel uformell og lavproduktiv sysselsetting. Fruktbarhetsnivået er ofte lavere i urbane områder, dels på grunn av økonomiske begrensninger og endrede aspirasjoner, mens husholdninger på landsbygda opprettholder høy fruktbarhet knyttet til arbeidskraftsbehov i jordbruket og begrenset tilgang til tjenester. Disse urbane-rurale skillelinjene former sammenhenger mellom geografi og demografisk utvikling, og har stor betydning for planlegging av investeringer og tjenesteyting.

Et sentralt begrep for å forstå disse endringene er forsørgelsesbyrden, definert som antall barn og eldre personer i forhold til befolkningen i yrkesaktiv alder. Figur 11 viser utviklingen i forsørgelsesrater på tvers av verdensregioner siden 1960. Når forsørgelsesraten er høy, går en stor andel av inntekten til konsum fremfor sparing eller investeringer, noe som begrenser økonomisk vekst. Etter hvert som fruktbarheten faller og større andeler av befolkningen går inn i yrkesaktiv alder, begynner forsørgelsesraten å synke.

Dette åpner for det som ofte omtales som en demografisk dividende. En demografisk dividende viser til en periode på om lag 20 til 30 år i et lands demografiske overgang, der andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder øker raskt sammenlignet med antallet forsørgede. Øst-Asia opplevde en slik periode mellom omtrent 1980 og 2010, der den fallende forsørgelsesraten bidro til økt privat sparing, høyere kvinnelig yrkesdeltakelse og investeringer i fysisk kapital og humankapital, noe som ga rask vekst i BNP

per innbygger. Sør-Asia, særlig India og Bangladesh, har hatt tilsvarende utviklingstendenser de siste tiårene.

Synkende forsørgelsebyrde kan gi økonomisk vekst gjennom flere i arbeidsalder enn forsørgede

Figur 11 Utvikling i forsørgelsesrater etter region, 1960–2024. Kilde: World Development Indicators, World Bank.

I Afrika sør for Sahara begynte nedgangen i forsørgelsesrater senere og skjer i et saktere tempo, men framskrivninger indikerer at befolkningen i yrkesaktiv alder vil fortsette å vokse raskere enn den totale befolkningen; minst frem til midten av århundret. Ifølge ILO (2024) forventes ungdomsarbeidsstyrken alene å øke med over 70 millioner innen 2050, mens rundt 22 prosent av unge, over 53 millioner, i dag verken er i arbeid, utdanning eller opplæring (NEET), med kvinner særlig overrepresentert. Dette antyder at et mulig vindu for demografisk gevinst er i ferd med å åpne seg. Historisk erfaring viser likevel at slike gevinster ikke kommer automatisk. De realiseres bare dersom utdanningssystemer, helsetjenester, arbeidsmarkeder og finansielle institusjoner er i stand til å absorbere økende ungdomskull i produktive jobber.

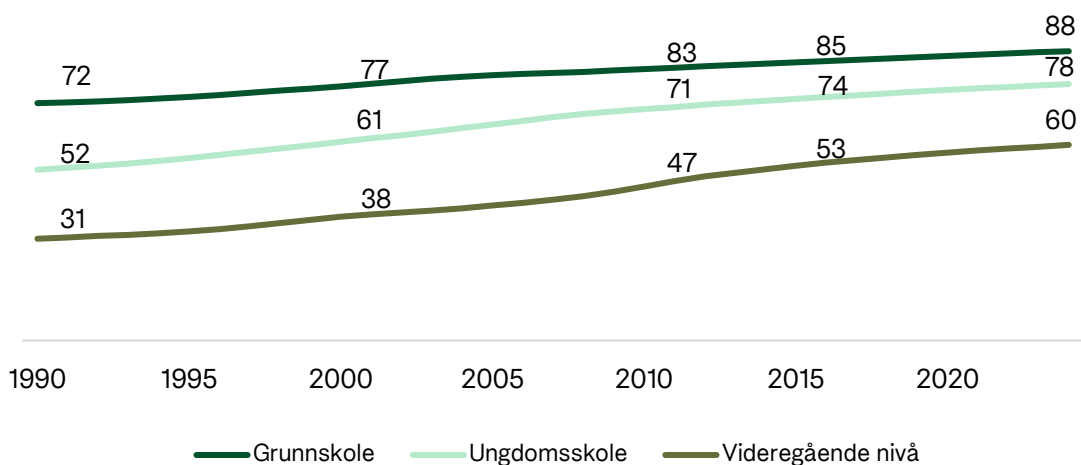
På tvers av disse utviklingstrekkene er sammenhengen mellom demografi, fattigdom og utdanning tydelig. Høy fruktbarhet og tidlig barnefødsler er særlig konsentrert blant de fattigste husholdningene. Fattigdom medfører at jenter oftere faller ut av skolen, gifter seg tidlig og i mindre grad har kontroll over når de vil bli gravide (UNFPA, 2025). Fattigdom begrenser både ønsket og uønsket fruktbarhet gjennom dårlig tilgang til prevensjon og behandlingstilbud. Utdanning, særlig på videregående nivå for jenter, er gjennomgående den sterkeste prediktoren for utsatt ekteskap, lavere fruktbarhet og høyere arbeidsdeltakelse. Samtidig forblir tilgangen til utdanning sterkt ulikt fordelt. Ungdom på landsbygda, spesielt unge kvinner, har langt lavere sannsynlighet for å fullføre videregående opplæring, noe som opprettholder generasjonsovergripende sirkler av høy forsørgelsesbyrde og lav produktivitet. Parallelt ligger jobbskaping bak befolkningsveksten, noe som presser store unge kohorter inn i uformell eller usikker sysselsetting.

Høy befolkningsvekst setter betydelig press både på offentlig kapasitet og næringsutvikling gjennom raskt økende etterspørsel etter utdanning, helsetjenester, infrastruktur og arbeidsplasser. Høye forsørgelsesrater begrenser både husholdningenes sparing og statens finanspolitiske handlingsrom. Når den største kohorten i regionens historie nå går inn i barndom og ungdom, blir kapasitet og kvalitet i utdanningssektoren nøkkelfaktorer for hvorvidt demografisk ekspansjon resulterer i økt produktivitet eller et langsiktig strukturelt hinder og vedvarende høy forsørgelsesbyrde. I neste del undersøkes i hvilken grad utdanningssystemene utvides i et tempo og med en kvalitet som står i forhold til den demografiske etterspørselen.

Trender i utdanning

Når vi ser på verden som helhet, har utdanningssystemene utvidet seg i et enestående tempo de siste femti årene. Dette gjenspeiler både økende ambisjoner i husholdningene og vedvarende offentlige investeringer. Globale fullføringsrater illustrerer denne transformasjonen: om lag 88 prosent av barn fullfører nå grunnskole. Fullføring på ungdomsskolenivå har økt fra rundt 52 prosent i 1990 til 78 prosent i 2023. Fullføring på videregående nivå har økt fra litt over 30 prosent til om lag 60 prosent i samme periode (Figur 12). Deltakelse i høyere utdanning har også økt, med globalt opptak som nå nærmer seg 40 prosent. Disse framskrittene understreker utdanningens sentrale rolle som drivkraft for menneskelig utvikling (UNESCO, 2024).

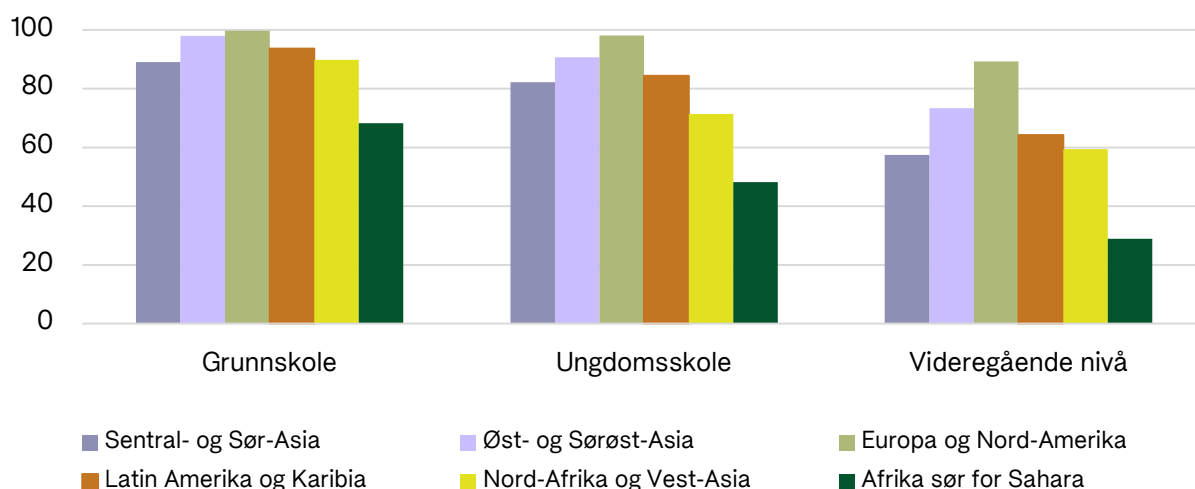
Fullføringsratene øker på tvers av utdanningsnivåer.

Figur 12 Globale fullføringsrater på grunnskole-, ungdomsskole- og videregående nivå, 1990–2024. Kilde: UNESCO 2024.

Likevel skjuler disse globale framskrittene betydelige regionale forskjeller. Som vist i Figur 13, nærmer fullføringsratene i Europa, Øst-Asia og Latin-Amerika seg universell dekning på grunnskole- og ungdomsskolenivå, mens Afrika sør for Sahara fortsatt viser den laveste framgangen globalt. Omtrent to tredjedeler av barna i regionen fullfører grunnskole, og færre enn halvparten gjennomfører ungdomsskolen med overgang. På videregående nivå blir fullføring sterkt selektiv: mens flertallet av ungdommer i regioner med størst framgang fullfører utdanningen, gjør færre enn én av tre det samme i Afrika sør for Sahara (UNESCO, 2024).

Afrika sør for Sahara har de laveste fullføringsratene på tvers av alle skoletrinn.

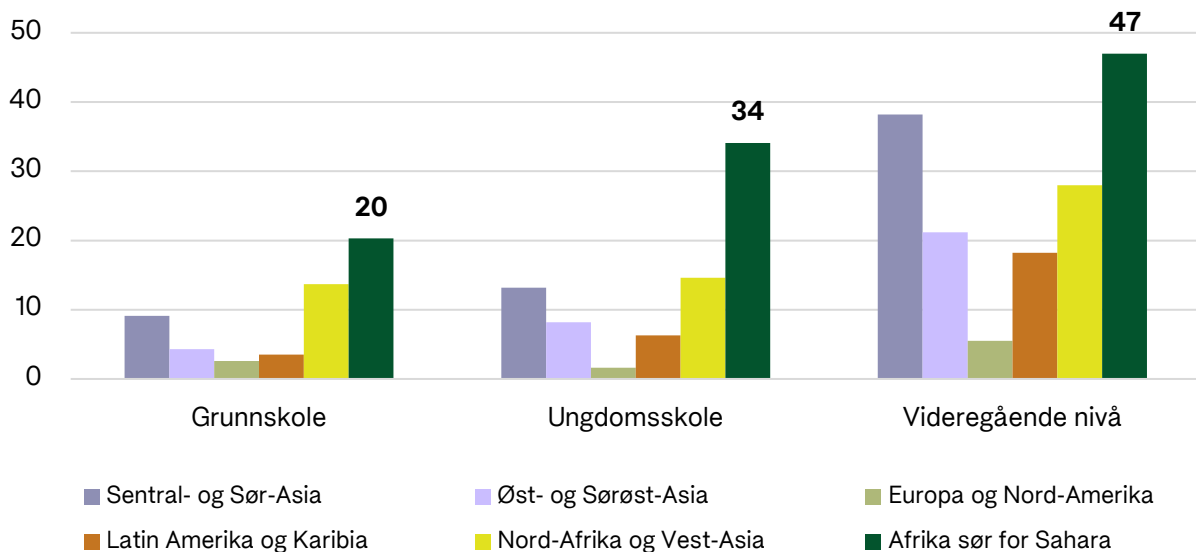
Figur 13 Fullføringsrater etter region og utdanningsnivå, 2024. Kilde: UNESCO 2024.

Selv om de globale fullføringsratene har forbedret seg, fortsetter antallet som faller utenfor å være for høyt. Per 2023 var anslagsvis 272 millioner barn og unge utenfor skolen globalt, inkludert 78 millioner i grunnskolealder, 64 millioner i ungdomsskolealder og 130 millioner i videregående skolealder (UNESCO, 2024).

Utfordringen er i stor grad et lavinntektsproblem. Andelen utenfor skole når 36 prosent i de fattigste landene, sammenlignet med 3 prosent i de rikeste. Regionale forskjeller er like markante. Afrika sør for Sahara omfatter de fleste av de fattigste landene, og står for 39 prosent av den globale befolkningen utenfor skole. Regionen har de høyeste ekskluderingsratene på hvert nivå: 20 prosent i grunnskolealder, 34 prosent i ungdomsskolealder og 47 prosent i videregående alder (Figur 14). Disse tallene viser at ekskludering øker med alder/skoletrinn, og holdes mest tilbake der barrierer for deltakelse ikke adresseres. Risikoen for aldri å komme videre enn grunnskolen er særlig høy i regionen på grunn av sen skolestart, overårige elever, barnearbeid og diskriminerende normer. Ekskluderingen forverres ytterligere i skjøre og konfliktrammede kontekster. Anslagsvis 85 millioner barn står allerede utenfor skole blant de 234 millioner barn i skolealder som er berørt av konflikt globalt¹⁷.

¹⁷ UN 2025-<https://news.un.org/en/story/2025/07/1165417>

Andelen barn og unge utenfor skole er høyest i Afrika sør for Sahara og øker kraftig med alder.

Figur 14 Andel barn og unge utenfor skole etter region og utdanningsnivå (2023). Kilde: UNESCO 2024.

Selv om regionale gjennomsnitt illustrerer ulikheter mellom land, er ekskludering også sterkt ulik internt i land. Flere og overlappende former for marginalisering avgjør hvilke barn som har lavest sannsynlighet for å få tilgang til eller lære i skolen. Vedvarende barrierer knyttet til kjønn, funksjonsnedsettelse, fattigdom, geografi, språk, etnisitet og geografisk fordrivelse overlapper og forsterkes gjensidig. Blant disse gruppene møter barn med funksjonsnedsettelser noen av de sterkeste begrensningene. UNICEF (2021) anslår at om lag 240 millioner barn globalt lever med funksjonsnedsettelser, hvorav mange enten står helt utenfor skole eller plasseres i segregerte eller utilstrekkelig støttede læringsmiljøer som hemmer effektiv læring. De får mindre muligheter for arbeid, selvstendig liv og full sosial deltakelse.

Framgangen mot likestilling i skolegang har vært betydelig globalt, men forblir ujevn mellom regioner og nivåer. I Afrika sør for Sahara, hvor effektene av overlappende kriser som konflikt, klimastress, fordrivelse og økonomisk ustabilitet er mest akutte, fortsetter tenåringsjenter å stå overfor den høyeste risikoen for skoleekskludering. Selv om flere jenter er tatt opp i utdanning enn i noen tidligere generasjon, står fortsatt anslagsvis 34 millioner jenter i ungdomsskole- og videregående alder utenfor skole i regionen. Fullføringsratene ligger i gjennomsnitt på bare 47 prosent på ungdomstrinnet og 27 prosent på videregående nivå (UNESCO, 2023). Barrierene for progresjon formes av fattigdom og avstand til skole. Fattigdom er dessuten en bakenforliggende faktor bak barneekteskap, tidlig graviditet og huslige forpliktelser, som uforholdsmessig rammer jenter. Disse ulempene forsterkes ytterligere i skjøre og konfliktrammede kontekster, som utgjør om lag 40 prosent av landene i regionen, og hvor skolegang for tenåringsjenter ofte blir avbrutt (World Bank, 2024).

Undervisningskapasiteten har ikke holdt tritt med veksten i elevtall, noe som har resultert i overfylte klasserom og overbelastet støtte til elever. I Afrika sør for Sahara ledes en betydelig andel klasser av lærere uten undervisningskompetanse eller faglig spesialisering, særlig på ungdoms- og videregående nivå (World Bank, 2024). Nylige studier viser også høye nivåer av lærerfravær i mange av landene, noe som begrenser den effektive undervisningstiden elevene mottar. Disse begrensningene svekker læringsmiljøet og bidrar til ekskludering innenfor utdanningssystemene, selv for dem som formelt er innmeldt.

Utdanningsfinansieringen i regionen har ikke økt i takt med behovene. Siden 2015 har de gjennomsnittlige offentlige utgiftene til utdanning falt relativt til både BNP og totale statsbudsjetter med anslagsvis 0,3 til 0,4 prosentpoeng av BNP og 0,6 til 0,7 prosentpoeng av offentlige utgifter (UNESCO, 2025). Færre enn en tredjedel av landene oppfyller i dag ett av de internasjonalt avtalte SDG 4-benchmarks om å tildele 4 til 6 prosent av BNP eller 15 til 20 prosent av offentlige budsjetter til utdanning, mens 34 prosent oppfyller ingen av dem (UNESCO, 2025). Etter hvert som det finanspolitiske handlingsrommet har krympet, står husholdningenes finansiering nå for opptil 40 prosent av de totale utdanningsutgiftene i lavere mellominntektsland (UNESCO, 2025). Internasjonal finansiering har ikke kompensert for disse innenlandske underskuddene. Bistanden til utdanning var i stor grad stabil etter 2016, men falt med om lag 12 prosent i 2024. Ytterligere reduksjoner i bistand er forventet (OECD DAC, 2024). Disse trendene indikerer at dagens finansieringsnivåer er utilstrekkelige for å opprettholde framgang i tilgang og kvalitet, særlig i land med raskt voksende befolkning i skolealder.

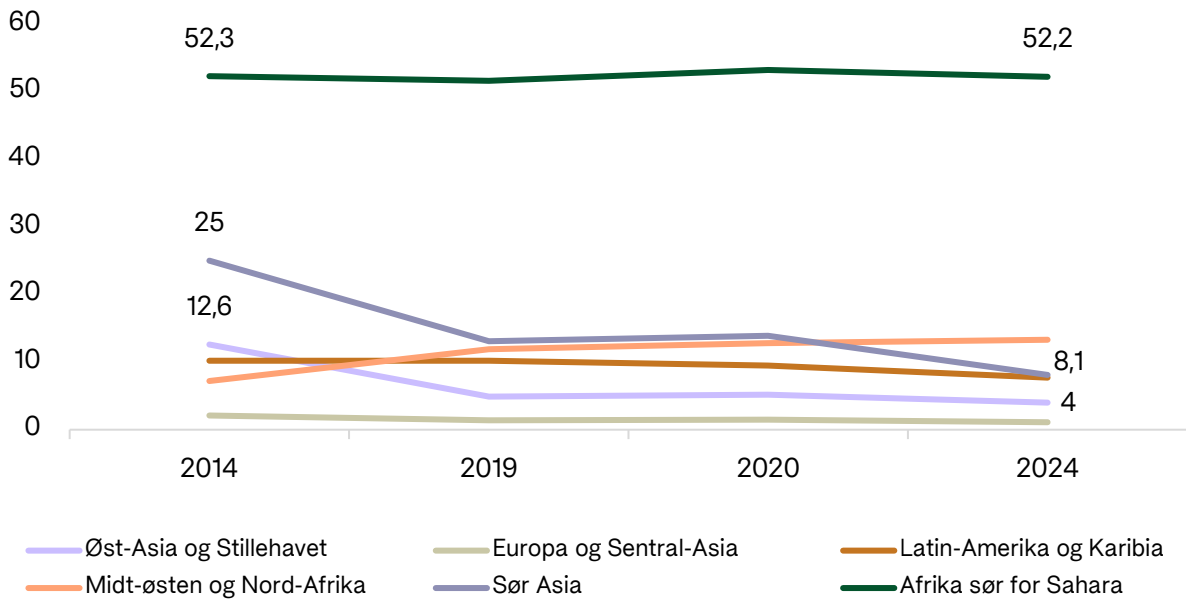
Selv om økningen i antall elever har vært betydelig, garanterer ikke deltakelse alene at utdanning omsettes til ferdigheter. Stadig bedre kunnskapsgrunnlag tyder på at millioner av barn tilbringer år på skolen uten å tilegne seg selv de mest grunnleggende lese- og skriveferdigheter samt numeriske ferdigheter. I regioner med raskt voksende befolkning, fremstår nå gapet mellom skolegang og læring som en sentral faktor for hvorvidt utdanningssystemer reduserer eller reproducerer fattigdom. Den følgende delen undersøker omfanget og fordelingen av læringsfattigdom, og fremhever hvordan tidlige mangler i grunnleggende ferdigheter former livsmulighetene lenge før unge mennesker kommer inn på arbeidsmarkedet.

Barnefattigdom og grunnleggende ferdigheter

Barnefattigdom er ikke bare en mangel på materielle ressurser, men også en mangel på muligheter til å tilegne seg grunnleggende ferdigheter. Økonomisk fattigdom begrenser tilgangen til mat, helsetjenester, husly og sikkerhet, mens læringsfattigdom begrenser utviklingen av grunnleggende lese- og skriveferdigheter samt tallferdigheter som ligger til grunn for fremtidig produktivitet og inkludering. Disse to formene for deprivasjon, ofte behandlet separat i politikkkutforming, påvirker i stor grad de samme barna og forsterker hverandre gjennom hele livsløpet.

Nylige estimater fra Verdensbanken viser at barn har større sannsynlighet for å leve i fattigdom enn voksne i nesten alle regioner (Gabriel et al., 2025). I 2024 bodde omtrent 19,2 prosent av barn, tilsvarende 412 millioner globalt, i ekstremfattige husholdninger (med mindre enn 3 dollar per dag per person). Ved en høyere fattigdomsgrense på 8,30 dollar per dag, øker andelen kraftig til 65,9 prosent. Dette tilsvarer omtrent 1,4 milliarder barn; nesten to tredjedeler av alle barn i hele verden. Som *Figur 15* illustrerer, har fremgangen i å redusere barnefattigdom vært ujevn. Mens antallet barn som lever i ekstrem fattigdom falt fra 507 millioner i 2014 til 412 millioner i 2024, har reduksjonstakten vært betydelig lavere for barn enn for voksne.

Vedvarende høy barnefattigdom i Afrika sør for Sahara

Figur 15 Barnefattigdom etter region, 2014–2024. Kilde: World Bank 2025b (poverty lines at \$3, 2021 PPP).

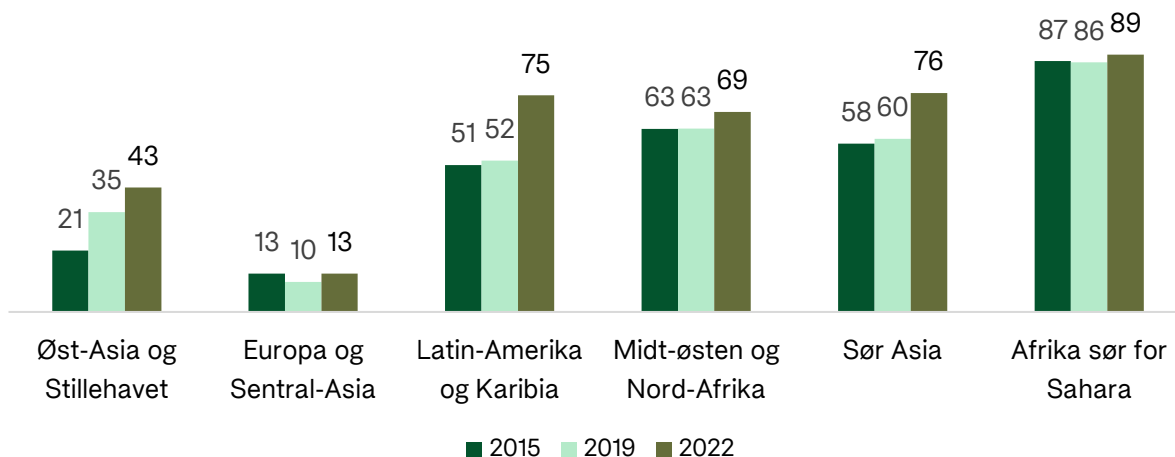
Regionale forskjeller er markante. I Øst-Asia og Sør-Asia skjedde betydelige reduksjoner i barnefattigdom mellom 2014 og 2024, i stor grad som følge av nedgang i barnebefolkningen (0–14 år), vedvarende økonomisk vekst og målrettede sosiale beskyttelsestiltak. I Afrika sør for Sahara økte barnebefolkningen derimot med 21 prosent i samme periode. Regionen forblir det klare episenteret for global barnefattigdom. I 2024 levde 311,6 millioner barn i Afrika sør for Sahara i ekstrem fattigdom, tilsvarende 52,2 prosent av alle barn, det vil si at mer enn hvert andre barn levde under fattigdomsgrensen på 3 dollar per dag.. Denne ene regionen sto for over tre fjerdedeler av alle barn i ekstrem fattigdom globalt, til tross for at de bare representerer omtrent 23 prosent av verdens barnepopulasjon (Gabriel et al., 2025). Data for land viser ytterligere konsentrasjon: Nigeria og Den demokratiske republikken Kongo alene står for en uforholdsmessig stor andel av alle barn i ekstrem fattigdom. Sårbare og konfliktrammede land som Angola, Sør-Sudan, Sudan og Jemen har sett økning i barnefattigdom.

Det svært høye nivået av barnefattigdom i Afrika sør for Sahara sammenlignet med andre regioner gjenspeiler to sentrale demografiske forhold. For det første bidrar en høy forsørgerbyrde til økt samlet fattigdom, ettersom en stor andel barn og andre forsørgede må deles på færre inntektsgivere, noe som reduserer inntekt per person. For det andre, med langt flere barn per voksen enn i andre regioner, blir også antallet fattige barn relativt til voksne vesentlig høyere.

Likevel forteller økonomisk fattigdom bare en del av historien. Selv om flere barn enn noen gang går på skole, tilegner store andeler seg ikke engang de mest grunnleggende ferdighetene som trengs for å komme seg gjennom skolen eller delta produktivt i samfunnet. Verdensbanken og UNESCO definerer læringsfattigdom som andelen ti år gamle barn som ikke kan lese og forstå en enkel tekst, inkludert både de som går på skole og de som er helt utenfor (World Bank, 2022). Før COVID-19-pandemien var

57 prosent av barn i lav- og mellominntektsland i læringsfattigdom. Som Figur 16 viser, var andelen enda høyere i Afrika sør for Sahara (86 prosent), tilsvarende nesten ni av ti barn som ikke kunne lese og forstå teksten innen tiårsalderen, og 60 prosent i Sør-Asia. I motsetning til dette var læringsfattigdommen bare 8 prosent i høyninntektsland, noe som fremhever et stort globalt skille i utdanningskvalitet.

Læringsfattigdommen er fortsatt høy i flere regioner

Figur 16 Læringsfattigdom etter region, 2015–2022¹⁸. Kilde: World Bank, 2022

Selv om grunnleggende leseferdigheter er den mest brukte indikatoren, strekker læringsfattigdommen seg langt utover evnen til å lese. I mange sammenhenger mangler barn også grunnleggende regneferdigheter, problemløsningsevne, digital kompetanse eller trygghet og sosial støtte i klasserommet. Et snevert søkelys på testresultater kan skjule underliggende læringsutfordringer knyttet til språkbarrierer, lærerfravær eller skolemiljøer som er utrygge eller diskriminerende. Disse bredere dimensjonene av «utdanningsfattigdom» former barns muligheter senere i livet, også når de formelt er innrullert i skolen.

Monetær fattigdom og læringsfattigdom er gjensidig forsterkende. Barn som vokser opp i fattige husholdninger møter flere barrierer før de i det hele tatt begynner i et klasserom. Underernæring svekker hjernens utvikling, konsentrasjon og hukommelse, noe som reduserer kapasiteten til å lære. Gjentatt sykdom og mangel på tilgang til helsetjenester fører til hyppig fravær. Hjemmemiljøet gjenspeiler ytterligere ulikhet i muligheter. Rikere husholdninger kan tilby bøker, læremateriell, internetttilgang og dedikert studieplass; fattigere husholdninger kan ofte ikke det. Overbefolkning, ustabil strøm eller etterspørselen etter barnearbeid, spesielt husarbeid utført av jenter, begrenser ytterligere læring utenfor skoletiden.

Fattigdom og læringsmangel forsterkes ytterligere for barn med funksjonsnedsettelse, som møter både materielle og strukturelle former for ekskludering. UNICEF anslår at 49 prosent av barn med funksjonsnedsettelse i lav- og mellominntektsland står utenfor skole, mer enn dobbelt så mange som blant barn uten funksjonsnedsettelse. De som faktisk går på skolen, får ofte utilstrekkelig støtte eller plasseres i segregerte tilbud uten reell inkludering (UNICEF, 2021). Uten hjelpemidler, tilgjengelig

¹⁸ Regionale tidsserier vises for 2015–2019. Punktet for 2022 viser globalt anslag for lav- og mellominntektsland (~70 %) etter skolestengningene under COVID-19.

transport eller lærere med relevant kompetanse, hindres de fleste i å delta meningsfullt i læring, noe som bidrar til varig utenforskap gjennom hele livet.

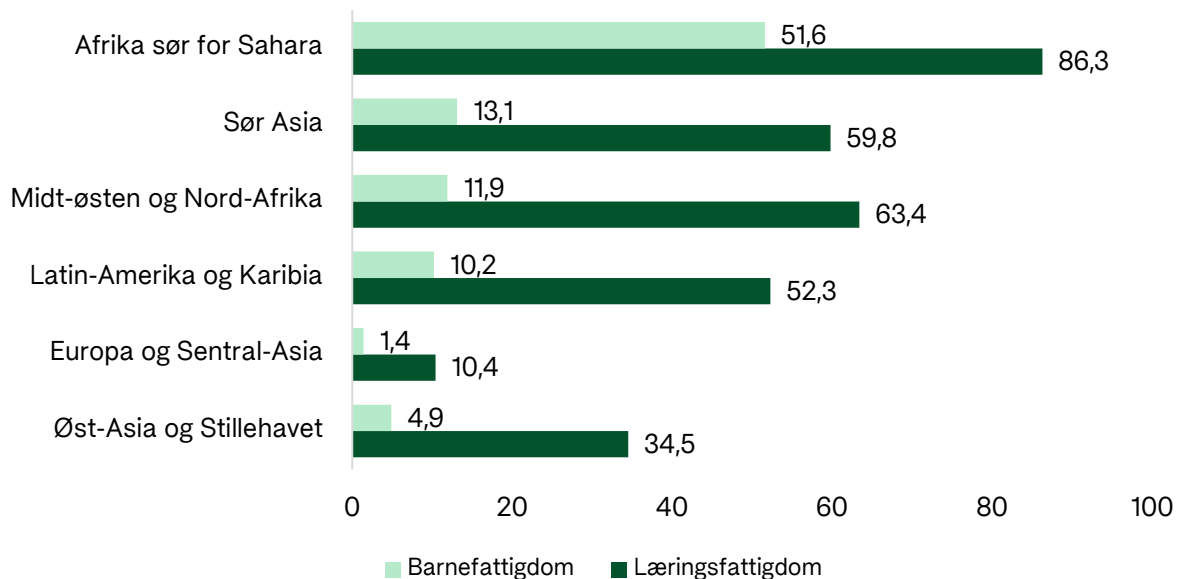
Ulikheter oppstår allerede før barneskolen begynner. Tilgangen til førskoleopplæring er sterkt ulik på tvers av inntektsgrupper. I områder og land på lave inntektsnivåer domineres førskoleinnskrivingen av by- eller høyere inntektsfamilier. Barn på landsbygda og i fattigere land begynner ofte formell skolegang med betydelige kognitive og språklige forsinkelser. Disse forskjellene øker over tid. Uten målrettede tiltak blir barn som starter etter ofte værende etter, gjentar klassetrinn eller slutter på skolen tidlig.

Eksterne sjokk forverrer både økonomisk og læringsmessig mangler COVID-19-pandemien førte til omfattende inntektstap, matusikkerhet og langvarige skolestengninger, og rammet anslagsvis 1,6 milliarder elever over hele verden på sitt meste. Fjernundervisning ble introdusert i mange land, men tilgangen til teknologi og foreldrestøtte varierte mye. Barn i husholdninger med bedre ressurser opprettholdt læringen; de som var fattige opplevde langvarig fravær. Den raske utbredelsen av utdanningsteknologi førte imidlertid også til utilsiktede konsekvenser, blant annet mer overvåkning og økt kommersiell innflytelse over læreplaner og data (UNESCO 2023). Disse forstyrrelsene avdekket hvor skjøre læringsgrunnlagene er for barn som lever i fattigdom, og hvorfor inntektssikring og tilgang til grunnleggende læring må kombineres i fremtidige kriseresponser.

Global læringsfattigdom i lav- og mellominntektsland steg til omtrent 70 prosent i 2022 (World Bank, 2022). Modellbaserte prognoser tyder på at de langsiktige fattigdomseffektene av disse læringstapene – målt i redusert livstidsinntekt – kan overstige de direkte inntektssjokkene av pandemien, noe som understreker de kritiske utviklingsmessige implikasjonene av grunnleggende læring (World Bank, 2022). Konflikt og fordrivelse forverrer disse risikoene ytterligere, spesielt i deler av Afrika sør for Sahara og Midtøsten, hvor skolegang ofte avbrytes av usikkerhet. Klimarelaterte katastrofer, som flom og tørke, fordriver familier og forstyrrer både levebrød og læring (UNICEF, 2024).

Som Figur 17 illustrerer, varierer overlappingen mellom økonomisk og læringsmessig fattigdom på tvers av regioner, men er universelt signifikant. I Afrika sør for Sahara levde mer enn halvparten av barna i fattigdom i 2019, mens over 86 prosent levde i læringsmessig fattigdom. I Sør-Asia, Midtøsten og Nord-Afrika var barnefattighedsratene lavere, men læringsfattigdommen forble høy, noe som indikerer at svak utdanningskvalitet vedvarer selv der inntektene har blitt bedre. I Øst-Asia og Stillehavet er monetær barnefattigdom knapt 5 prosent, men ett av tre barn kan fortsatt ikke lese og forstå en tekst. Dette indikerer at læringsfattigdom ikke bare er et biprodukt av inntektsmangel, men et strukturelt trekk ved utdanningssystemene (World Bank, 2022; Gabriel et al., 2025).

Høy barnefattigdom og enda høyere læringsfattigdom

Figur 17 Regional barnefattigdom og læringsfattigdom, 2019 (prosent). (World Bank 2022, 2024)

Implikasjonene er betydelige. Barn som ikke mestrer grunnleggende leseferdigheter innen tiårsalderen har høy risiko for å henge etter i andre fag, gå om igjen klassetrinn, trekke seg fra skolegang og til slutt for tidlig forlate utdanningen. Slike underskudd på grunnleggende utdanning fører til redusert arbeidsevne og lavere livstidsinntekt. I stor skala eroderer læringsfattigdom menneskelig kapital, undertrykker produktivitetsvekst og undergraver bredere fremgang mot bærekraftsmål 4. Svakheter i rapportering begrenser ytterligere forbedringsarbeidet; de fleste utdanningsprogrammer fortsetter å måle innsatsfaktorer, for eksempel antall lærere som er utdannet eller lærebøker som er levert, snarere enn læringsutbytte, noe som begrenser ansvarlighet og evidensbasert politikkutforming.

En ytterligere, og ofte oversett, drivkraft bak utdanningsulikhet ligger i det økende skillet mellom offentlige og private skoletilbud. I mange lav- og lavere mellominntektsland velger stadig flere resurssterke husholdninger å sende barna til betalingsbaserte privatskoler som kan være eliteinstitusjoner eller rimelige privatskolekjeder. Barn fra fattigere familier går på underfinansierte offentlige skoler. Denne oppdelingen har skapt parallelle systemer med store forskjeller i kvalitet og lærerkapasitet. I stedet for å utjevne muligheter, risikerer det samlede offentlige og private utdanningssystemet å forsterke klassebasert segregering allerede fra de første skoleårene.

Begge former for fattigdom må adresseres samtidig. Å forbedre husholdningenes økonomi uten å forbedre leseferdighetene vil bare produsere bedre ernærende, men fortsatt vanskeligstilte ungdommer. Å utvide skolegangen uten å styrke fattige husholdningers økonomi vil fortsette å levere klasserom fulle av elever hvis grunnleggende behov forblir udekket, slik at de ikke kan dra full nytte av læringen.

Konsekvensene av tidlig deprivasjon begrenser seg ikke til barndommen. Etter hvert som kohortene går inn i ungdomsårene, begynner de sammensatte effektene av økonomisk fattigdom og læringsunderskudd å avgjøre hvem som får opprettholdt livsmuligheter og hvem som glir inn i ekskludering. De som når ungdomsskolealder uten grunnleggende ferdigheter, går sjelden over til høyere nivåer av læring eller opplæring. I mange lav- og mellominntektsland, spesielt i Afrika sør for

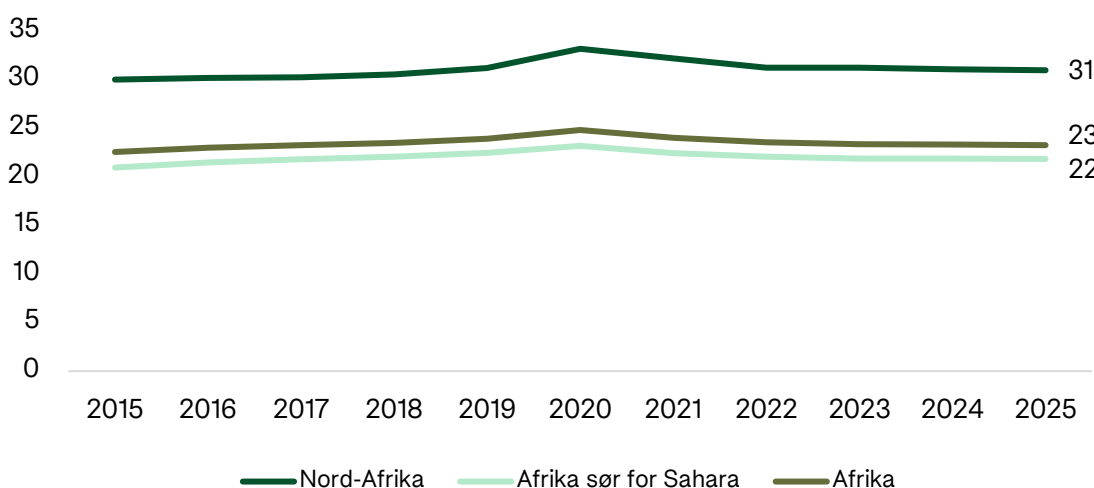
Sahara og Sør-Asia, markerer denne fasen punktet der barn slutter å bli regnet som under opplæring, men ennå ikke anerkjennes som arbeidstakere. Det som følger er ikke en jevn progresjon inn i voksenlivet, men en langvarig fase der millioner verken blir elever eller inntektstakere. Neste kapittel undersøker denne kritiske fasen: overgangen fra skole til arbeid. Dette er fasen der utdanningssystemet og arbeidsmarkedet enten engasjerer unge mennesker på nytt, eller risikerer at de gradvis løsriver seg fra både utdanning og arbeid.

Ungdommenes overgang fra skole til arbeid

I Afrika sør for Sahara er det demografiske presset som er beskrevet tidligere nå mest synlig for ungdomskullene. Hvert år forlater millioner av unge mennesker skolen. Noen fullfører grunnskole- eller ungdomsskoleopplæring, andre slutter før noen av delene er oppnådd. For en betydelig andel fører denne overgangen til frakopling. I stedet for å gå direkte inn i arbeid eller videre utdanning, havner mange i en tilstand som kalles NEET – *Not in Education, Employment, or Training*. Selv om NEET ofte brukes som en arbeidsmarkedsindikator, signaliserer det i områder med høy befolkningsvekst og lav institusjonell kapasitet, som Afrika sør for Sahara, noe mer grunnleggende: et brudd i broen mellom skolegang og levebrød.

Ifølge Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO, 2024) var omtrent 22 prosent av ungdommen i Afrika sør for Sahara NEET i 2023. Selv om denne andelen er lavere enn i noen regioner med høy arbeidsledighet, som de arabiske statene, er NEET-tallet i Afrika særegent. I mange tilfeller gjenspeiler det ikke kortsiktig jobbsøking eller midlertidig tilbaketrekning, men snarere langsiktig løsrivelse fra strukturerte systemer for læring og arbeid.

Hver femte ungdom står uten utdanning, arbeid eller opplæring i Afrika sør for Sahara.

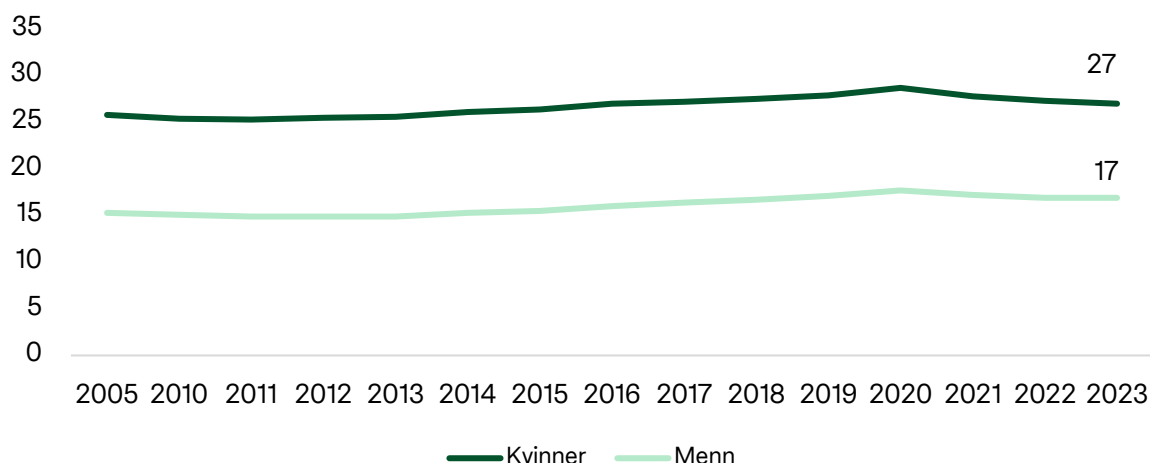

Figur 18 Andel unge (15–24 år) som verken er i utdanning, arbeid eller opplæring (NEET). Kilde: ILO 2025.

Det er viktig å merke seg at kjønn spiller en avgjørende rolle. Over hele Afrika sør for Sahara er unge kvinner mer enn dobbelt så utsatt som unge menn for å være NEET. Dette skyldes ikke bare barrierer i arbeidsmarkedet, men også av sosiale normer som prioriterer ulønnet omsorg og huslige oppgaver

fremfor videre utdanning eller sysselsetting. I flere afrikanske land er færre enn én av ti unge kvinner ansatt i formelt arbeid (ILO, 2024), og mange går direkte fra skolegang til ekteskap eller husarbeid.

Unge kvinner er dobbelt så ofte utenfor arbeid, utdanning eller opplæring som unge menn i Afrika sør for Sahara.

Figur 19 Kjønnforskjell i andelen unge som verken er i utdanning, arbeid eller opplæring (NEET). Kilde: ILO 2024

Presset som former denne overgangen er ikke unikt afrikansk, men er mest akutt i denne regionen hvor befolkningsveksten overgår jobbskapingen. Mellom 2023 og 2050 forventes den unge arbeidsstyrken i Afrika sør for Sahara å øke med 76 millioner mennesker (ILO, 2024). Utilstrekkelig vekst i tilgangen på produktivt arbeid betyr at det ikke nødvendigvis innebærer muligheter å fullføre skolen. I stedet går unge mennesker som ikke klarer å sikre seg verken videre utdanning eller anstendig arbeid, inn i det forskere har kalt en form for «ventetid», en langvarig suspensjon mellom barndomsavhengighet og voksen autonomi. Dette er ikke bare en økonomisk tilstand. Det er også en sosial tilstand preget av forsinket uavhengighet, redusert handlefrihet og svekket verdighet.

Globalt sett er omfanget av denne utfordringen betydelig. I 2023 var omtrent 20 prosent av verdens ungdomsbefolkning, over 270 millioner unge, NEET (ILO, 2024). Men regionale mønstre varierer kraftig. I høyinntektsland gjenspeiler NEET-status ofte midlertidige tilbaketreknings- eller overgangsperioder, og blir ofte dempet av sosial beskyttelse, arbeidsformidling eller lærlinggarantier. I lav- og mellominntektsland, spesielt i Afrika og Sør-Asia, gjenspeiler NEET-status ofte strukturell ekskludering snarere enn forbigående usikkerhet. Flertallet av disse NEET-ungdommer søker ikke aktivt etter arbeid fordi de ikke ser noen realistiske muligheter til å finne det.

Konsekvensene av langvarig NEET-status strekker seg langt utover den umiddelbare perioden med inaktivitet. Erfaringer viser systematiske «arreffekter»: unge som forblir NEET i lengre perioder har betydelig større sannsynlighet for å bli langtidsledige, undersysselsatt eller jobbe i uformell sektor i voksen alder (Gunnes et al. 2025). Disse mønstrene bidrar ikke bare til individuelle vanskeligheter, men til bredere svekkelse av menneskelig kapital med redusert produktivitet. Samfunnsmessig betyr det økt risiko for sosial fragmentering eller ustabilitet. Tidlig frakopling blir dermed en kraftig mekanisme der innledende deprivasjon hardner til permanent marginalisering.

TVET som karrierevei: Potensial og utfordringer

En viktig strategi for å håndtere ungdomsekskludering er utvidelsen av teknisk og yrkesrettet utdanning og opplæring (TVET). TVET tar sikte på å tilpasse utdanning til arbeidsmarkedets etterspørsel ved å utstyre unge mennesker med praktiske og yrkesmessige ferdigheter. I prinsippet tilbyr den en bro for de som forlater akademiske spor uten kvalifikasjoner, og gir et alternativt inngangspunkt til kompetanse. Likevel motiverer dagens utdanningssystemer i Afrika i liten grad unge til å velge yrkesfaglige løp. TVET-tilbudene på sekundærnivå oppfattes ofte som mindre attraktive og brukes gjerne som et «reservealternativ» for elever som ikke lykkes i akademiske spor. Mange programmer har svake koblinger til både videre utdanningsmuligheter og formell kvalifisering, noe som reduserer både status og nytteverdi i arbeidsmarkedet. Som følge av dette er innrulleringen i TVET fortsatt lav – under 2 prosent av ungdom i alderen 15–24 år, sammenlignet med et globalt gjennomsnitt på 6,7 prosent (World Bank, UNESCO, ILO 2023).

Der TVET er nært knyttet til arbeidsgivernes etterspørsel, spesielt gjennom lærlingbaserte eller doble opplæringsmodeller, tyder erfaringer på at det kan legge til rette for raskere adgang til lønnet arbeid. Land som Etiopia og Rwanda har rapportert forbedrede overgangsresultater når opplæringsprogrammene ble utformet i samarbeid med industripartnere innen bygg- og anleggsvirksomhet, produksjon eller IKT-sektoren. I Kenya har digitalt orienterte TVET-programmer knyttet til plattformarbeid åpnet tilgang til nettjenester og frilansmuligheter. Disse tilfellene tyder på at når TVET er etterspørselsdrevet snarere enn tilbudsdrivet, kan det fungere som en realistisk vei inn i lønnet arbeid snarere enn en siste utvei.

Derimot er TVET sjelden transformerende der etterspørselen etter arbeidskraft er svak, eller uformelle sektorer dominerer. I områder med lavt inntektsnivå ender selv nyutdannede fra yrkesfaglige programmer i uformelle aktiviteter eller selvbergingslandbruk. Dessuten begrenser vedvarende sosialt stigma opptaket. TVET blir ofte sett på som en vei for de som «mislyktes» i akademisk utdanning, spesielt blant mellominntektshusholdninger som ønsker en profesjonell karriere. Uten forbedringer i kvalitet, troverdig formalisering av kompetanse, klare progresjonsveier til høyere kvalifikasjoner eller entreprenørskapsstøtte, risikerer TVET å reprodusere lavstatusarbeid i stedet for å muliggjøre oppadgående mobilitet.

For at TVET skal fungere, må den plasseres innenfor et bredere økosystem av ferdigheter som inkluderer karriereveiledning, sosial beskyttelse, finansieringsmekanismer og koblinger til entreprenørskap eller videre læring. Når den er utformet isolert – som et kort kurs eller et midlertidig program – kan den skape deltakelse uten progresjon. Når den er utformet som en del av et sammenhengende overgangssystem, kan den derimot gi et tilgjengelig, arbeidsorientert alternativ til akademisk utdanning uten å låse studentene fast i blindveier.

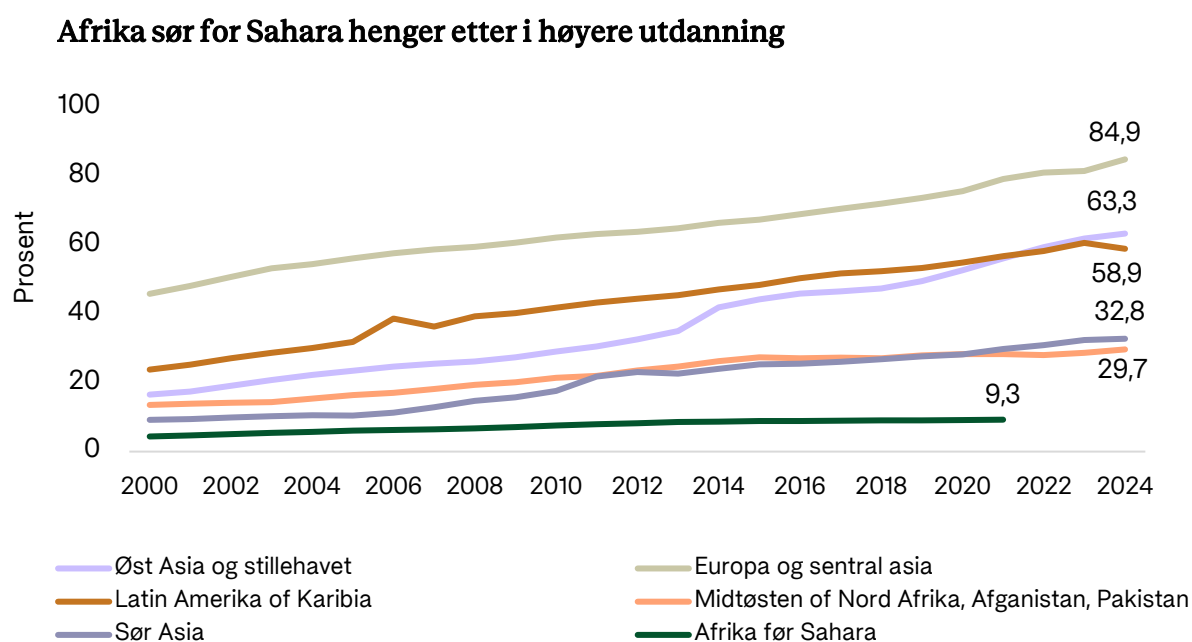
TVET representerer derfor en mulig bro for ungdom som trekker seg fra formell utdanning, men det er verken tilgjengelig for de fleste eller tilstrekkelig i seg selv. For de som forblir i utdanning, eller klarer å gjenoppta utdanningen etter avbrudd, representerer høyere utdanning og avansert ferdighetstrening den neste potensielle mobilitetsstigen. Det kritiske spørsmålet er om denne stigen er bred nok, rimelig nok og skaper reelle muligheter – eller om den fungerer som enda et filter som forsterker eksisterende forskjeller. Neste kapittel undersøker denne øvre fasen av overgangen, der ambisjoner møter institusjonelle grenser.

Høyere utdanning og sosial mobilitet

Høyere utdanning blir ansett som en av de kraftigste mekanismene for oppadgående sosial mobilitet. For unge mennesker som fullfører skolegangen og unngår tidlig ekskludering, representerer høyere utdanning den siste institusjonelle porten som ambisjoner om sosial fremgang må passere gjennom. Likevel fungerer høyere utdanning i mange deler av det globale sør også som en sorteringsmekanisme. Den har potensial til å løfte individer ut av fattigdom, men den kan også forsterke privilegier når tilgang, kvalitet og tilpasning av arbeidsmarkedet er ujevn.

Den globale framgangen har vært dramatisk. Mellom 2000 og 2020 mer enn doblet antallet studenter i høyere utdanning seg. Det økte fra omtrent 100 millioner til over 235 millioner studenter over hele verden (UNESCO, 2022). Brutto opptaksraten doblet seg nesten i samme periode, og økte fra 19 prosent til 40 prosent, noe som gjenspeiler både økende ambisjoner og offentlige investeringer. Som figur 16 illustrerer, har dette imidlertid skjedd geografisk ujevnt. Mens bruttoopptaket i høyere utdanning overstiger 70 prosent i Europa og Nord-Amerika, er det fortsatt under 10 prosent i Afrika sør for Sahara. Høyere utdanning har utvidet seg globalt, men store geografiske forskjellene vedvarer.

Forslag figuroverskrift: Afrika sør for Sahara henger etter i høyere utdanning

Figur 20 Brutto påmeldingsrate i høyere utdanning etter region, 2000–2023. Kilde: UNESCO 2024

Tilgang alene garanterer ikke sosial mobilitet. Flere studier finner konsekvent og sterk gjennomsnittlig privat avkastning på høyere utdanning på rundt 9 prosent globalt, og enda høyere i lavinntektssammenhenger der det er mangel på kvalifisert arbeidskraft (Psacharopoulos and Patrinos, 2018). Nyutdannede tjener mer, opplever lavere arbeidsledighet og viser større motstandskraft under økonomiske sjokk.

Likevel er fordelingen av disse gevinstene svært ujevnt fordelt. Studenter fra rikere, urbane eller bedre utdannede husholdninger har større sannsynlighet for å begynne på høyere utdanningsinstitusjoner –

og større sannsynlighet for å gå på universiteter av høy kvalitet som gir gode sysselsettingsresultater. I motsetning til dette befinner studenter fra lavinntektsgrupper generelt og landlige strøk spesielt seg ofte i underfinansierte institusjoner med svak infrastruktur, overfylte klasserom og begrensede forbindelser til arbeidsgivere. Da gir ikke grader nødvendigvis høyere inntekt. Dette gir opphav til det forskere beskriver som «akkreditert ekskludering» eller «utdanningsledighet» – et fenomen der individer har formelle kvalifikasjoner, men forblir frakoblet formelle arbeidsmarkeder.

Samsvaret mellom høyere utdanning og sysselsettingsmuligheter er derfor avgjørende. I land der universitetene fortsatt er frakoblet fra etterspørselen etter arbeidskraft, står nyutdannede overfor lange perioder med «ventearbeidsledighet», i håp om offentlige stillinger eller kontorjobber som ikke finnes tilstrekkelig omfang. Problemet er med andre ord ikke bare opptakskapasitet, men også relevans. Mange læreplaner forblir teoretiske, vurderingssystemer belønner memorering fremfor problemløsning, og arbeidsgiverengasjement er begrenset. Uten muligheter for læreplasser, praksisplasser eller arbeidsintegrert læring, kan nyutdannede fra høyere utdanning ha vitnemål, men mangle kompetansen arbeidsgiverne krever.

Kjønn og geografi former utfallene ytterligere. Mens de globale forskjellene i deltakelse har blitt mindre på aggregert nivå, med kvinner som nå utgjør mer enn halvparten av studentene på høyere nivå over hele verden, vedvarer segmenteringen innenfor fagfelt. Kvinner er fortsatt underrepresentert i Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) programmer med høyere lønn, og overrepresentert i disipliner med lavere avkastning på arbeidsmarkedet. Studenter på landsbygda møter ytterligere barrierer, inkludert svak bakgrunn fra videregående, lange reiseavstander eller manglende økonomi for overnatting i nærheten av institusjoner. Som et resultat er høyere utdanning fortsatt for ambisiøst for mange, betinget for andre og fullt ut realisert bare for et mindretall.

Høyere utdanning har dermed en tvetydig posisjon i fattigdomsutviklingen. Den er fortsatt en av de potensielt sterkeste mobilitetsmekanismene for unge mennesker. Fordelene er imidlertid betinget av tilgang, kvalitet, relevans og absorpsjonskapasitet i arbeidsmarkedene. Der systemene er tilstrekkelig finansiert, godt styrt og koblet til økonomisk etterspørsel, kan høyere utdanning akselerere mobilitet mellom generasjoner. Der disse betingelsene er fraværende, risikerer den å bli et nytt filter – den anerkjenner ambisjoner, men omsetter dem ikke til resultater.

Forskning viser også at verdien av høyere utdanning strekker seg langt utover individuelle økonomiske gevinster. Sammenlignende studier fra åtte land viser at høyere utdanning bidrar til kollektive goder som kommer hele samfunnet til gode, blant annet økt sosial toleranse, demokratisk deltakelse, kritisk offentlig debatt og likestilling mellom kjønn (Brewis & Marginson, 2025). Universiteter bidrar dessuten til kunnskapsproduksjon som et fellesgode, gjennom forskning som støtter politikk, innovasjon og problemløsning på samfunnsnivå. I denne forstand fungerer høyere utdanning ikke bare som en motor for individuell mobilitet, men som en institusjon som understøtter samfunnets sosiale, sivile og intellektuelle grunnlag.

Utdanning som driver av fattigdomsreduksjon

Utdanning må anses som en sentral vei ut av fattigdom, men effektene er verken automatiske eller ensartede på tvers av kontekster. Det er godt dokumentert at skolegang er forbundet med økning i arbeidsproduktivitet, tilgang til ikke-subsistent arbeid og forbedrer husholdningenes kapasitet til å motstå økonomiske eller miljømessige sjokk. Blant lavinntektsgrupper gir selv beskjedne nivåer av utdanning ofte målbare gevinster i inntektsstabilitet og yrkesdiversifisering. I hvilken grad utdanning

reduserer fattigdom avhenger imidlertid ikke bare av tilbudet, men også av de bredere institusjonelle og økonomiske systemene den er integrert i, og ikke minst i hvilken grad økonomien vokser og skaper mer produktive jobber for de fattige.

Det foreligger empiriske analyser som gir indikasjoner på at de langsiktige gevinstene av utdanning er store. Gethin (2025) anslår at økning i utdanning sto for omtrent 45 prosent av den globale inntektsveksten per innbygger mellom 1980 og 2019, og om lag 60 prosent av inntektsøkningene blant den fattigste femtedelen (kvintilen). Økt utdanning har derfor fungert ikke bare som en drivkraft for vekst samlet sett, men som en progressiv kraft som forbedret stillingen til lavinntektsgrupper i forhold til nasjonale gjennomsnitt. I motsetning til andre kilder til økonomisk vekst, som ofte tilfaller raskere de med høyest inntekt, har fordelingsseffektene av utdanning ofte favorisert bunnen av inntektsfordelingen. Dette er en generell tendens, over har vi påpekt store mangler og samspill med økonomisk og sosial utvikling som gjør at mange fattige ikke har blitt trukket med.

Mekanismer

Utdanning bidrar til fattigdomsreduksjon gjennom flere mekanismer som virker sammen. Den første er inntektsutvikling. Fullføring av grunnskoleutdanning, og spesielt ungdomsskoleutdanning, øker sannsynligheten for lønnet arbeid utenfor landbruk. I landlige områder eller områder med svak vekst kan fordelene manifestere seg mer gradvis, for eksempel gjennom trinnvise endringer mot blandede eller diversifiserte levebrød snarere enn rask lønnsmobilitet.

Den andre er at utdanning bidrar til økt motstandskraft, både på individ- og samfunnsnivå. Utdanning forbedrer husholdningenes evne til å tilpasse seg kriser, ved å bedre opptak av informasjon, muliggjøre yrkesreorientering eller opprettholde kontinuitet i barns læring under kriser. Under COVID-19-pandemien var det mer sannsynlig at husholdninger med høyere skolenivå beholdt inntektskilder, mottok fjernundervisning eller fikk tilgang til formelle og uformelle sikkerhetsnett.

Den tredje mekanismen gjelder overføring mellom generasjoner. Utdanningsnivå blant foreldre – spesielt mødre – er sterkt assosiert med senere ekteskap, forbedret ernæring for barn og høyere investeringer i barns skolegang. Når slike andreordenseffekter er innarbeidet, anslår Gethin (2025) at utdanning kan stå for opptil 80 prosent av inntektsøkningene blant den fattigste femtedelen (kvintilen) på tvers av generasjoner, noe som indikerer at mye av utdanningens fattigdomsreduserende effekt realiseres over tid, snarere enn umiddelbart i arbeidsmarkedet.

Begrensninger

Til tross for at gevinster kan påvises under gunstige betingelser, fører ikke utdanning konsekvent til fattigdomsreduksjon. Som vi utdypet foran, kan skolegang i systemer der grunnleggende læring er svak gi mange års skolegang uten tilegnelse av funksjonell lese- eller skriveferdighet eller tallferdighet. Individer kan uteksamineres med kvalifikasjoner som har begrenset verdi på arbeidsmarkedet. Der arbeidsmarkeder er preget av strukturell undersysselsetting, eller dominans av lavproduktive sektorer, kan utdanning øke ambisjonene uten å utvide mulighetene. I flere lav- og mellominntektssammenhenger opplever videregående og høyere utdanningsutdannede lange overgangsperioder, ofte referert til som «ventetid», der de forblir økonomisk eller sosialt avhengige til tross for formell fullføring av studier.

Ulikhet i tilgang og kvalitet begrenser ytterligere utdanningens virkninger på sosial mobilitet. Geografisk plassering, foreldreutdanning, kjønn og sosioøkonomisk status fortsetter å forme hvem som får effektiv

skolegang. I slike tilfeller tilfaller fordelene med utdanning først og fremst allerede gunstigere stilte grupper, og forsterker dermed eksisterende sosiale forskjeller snarere enn å utjevne.

Den sentrale lærdommen er at utdanning er fundamentalt, men likevel ikke nok. Empiriske resultater bekrefter at utdanning er en betydelig drivkraft for fattigdomsreduksjon, men effektene er betinget av den bredere institusjonelle og økonomiske konteksten. Skolegang bidrar bare til forbedret velferd når den resulterer i tilegnelse av brukbar kompetanse, når elever settes i stand til progresjon gjennom utdanningsforløpet som er tilstrekkelig til å tilegne seg denne kompetansen, og når økonomien og arbeidsmarkedene kan absorbere utdannede individer inn i produktive roller. Der disse elementene stemmer overens, er de gunstige fordelingsmessige effektene av utdanning betydelige. Der de er fraværende, kan utdanning fortsette å gi sosial status eller ambisjoner, men dens evne til å skape materiell mobilitet blir markant redusert.

Implikasjonen er ikke at utdanningens potensial for fattigdomsreduserende har blitt mindre, men at mer og bedre utdanning i økende grad er avhengig av komplementære reformer og investeringer som virker og gir økt vekst gjennom økt produktivitet og bedre jobber. Etter hvert som det demografiske presset intensiveres og de økonomiske strukturene utvikler seg, kan ikke utdanningssystemer alene opprettholde de mobilitetseffektene som er tilskrevet dem i tidligere tiår. Det følgende kapittelet endrer perspektivet i samsvar med disse bredere kreftene.

En verden i endring og rammebetingelsene for fattigdomsreduksjon

Geopolitiske spenninger og usikker verdensøkonomi

Den globale arena er i rask endring med forsterkede geopolitiske spenninger og vedvarende økonomisk usikkerhet. IMF og Verdensbanken opererer med vekstprognoser for global økonomi under historiske gjennomsnitt. Disse preges ikke bare av nåtidens mest synlige begivenheter, det er også underliggende strukturelle trender knyttet til klima, befolkningssammensetning og ubalanser som har bygget seg opp over tid som trekker vekstdynamikken ned.

I det kortsiktige bildet ble vekstutsiktene IMF publiserte i juli noe oppjustert fra anslagene i april.¹⁹ Dette skyldes blant annet at de amerikanske tollsatsene var nedjustert i juli sammenliknet med opprinnelige satser annonsert i april. Parallelt falt risikopremiene i finansmarkedene noe, det vil si ekstrakostnaden på kapital som oppstår som følge av usikkerhet. IMF understreker at disse igjen kan stige raskt, både som følge av vedvarende usikkerhet om handelspolitikken, statsfinanser og andre risikofaktorer i de store økonomiene.

Fattige land påvirkes på ulik måte og i ulik grad av de mange skiftene i verdensøkonomi og – politikk avhengig av forskjellige økonomiske relasjoner med omverdenen. Svingninger i verdensmarkedspriser og spesielt råvarepriser kan slå ut med motsatt fortegn avhengig av om et land er importør eller eksportør av varen. Usikkerhet i finansmarkeder slår raskest ut i land med eksponering mot kommersielle finansmarkeder. Effektene av selv små negative sjokk kan raskt forsterkes og bli store når det treffer sårbare, fattige økonomier. Valutakurs kan raskt svekkes eller lånekostnad øke. De har

¹⁹ [World Economic Outlook Update, July 2025: Global Economy: Tenuous Resilience amid Persistent Uncertainty](#)

også svakere statlig finansiell og administrativ kapasitet til å iverksette økonomiske tiltak mot sjokk. Kuttene i bistand der de amerikanske er betydelige rammer særlig hardt en del bistandsavhengige land.

Investeringer og kapital

For lave investeringer er et presserende problem for fattige land, men også en global bekymring for en verdensøkonomi som trenger store omstillinger mot fossilfrihet og nye produksjonsmønstre. Det første tiåret av årtusenet ble avsluttet med en finanskrisen og var også et varig tidsskille ved at veksten i investeringer bremses opp på bred global basis. I utviklingsland og framvoksende økonomier ble veksten i investeringene for et tiår siden nær halvert, fra rundt 10 prosent per år til rundt 5 prosent. Oppbremsingen gjaldt både private og offentlige investeringer. Direkteinvesteringer fra utlandet – som for mange land er en viktig kilde til kapital, ny teknologi og ny kunnskap – både falt og ble mer konsentrert med enda mindre tilgang for de fattigste landene. Investeringene tok seg opp etter Pandemien, men oppgangen var svakere enn etter finanskrisen.²⁰

Som vi utdypet foran, står mange rike land overfor en utfordring med å skaffe nok arbeidskraft, mens landene i Afrika sør for Sahara vil ha stor tilgang på arbeidskraft. For at arbeidskraften skal bli produktiv, treng investeringer. De to viktigste kildene til inntektsvekst i et land er at en større andel av innbyggerne er sysselsatt (yrkesaktivitet), eller ved at verdiskapingen per sysselsatt øker (arbeidsproduktivitet). I fattige land vil flere sysselsatte bidra lite til økte inntekter. Det trengs mer kapital per sysselsatt.²¹

Dette illustreres i *Figur 21* hvor utviklingen i beholdningen av realkapital per innbygger i nåværende lavinntektsland (LIC)s sammenliknes med land som var lavinntektsland i 2000 men siden har blitt mellominntektsland (LTM). Nåværende lavinntektsland (LICs) har om lag samme kapitalbeholdning per innbygger som for ti år siden. Landene som vokste (LTM) har økt sin kapitalbeholdning betydelig. Det er imidlertid forskjeller mellom land i begge gruppene. Eksempelvis har ressursrike land i sårbare situasjoner svakest utvikling i investeringer. Dette kan delvis knyttes til at denne gruppen land har svakere institusjoner og styresettutfordringer, men også til at råvaremarkeder er spesielt følsomme for rystelser i internasjonal handel og annen usikkerhet.²²

Investeringer handler ikke bare om omfang. Hvor godt investeringer i fysisk kapital (som energiforsyning) virker på vekst og fattigdom, avhenger også av hva som investeres, hvor og hvordan. Som påpekt i avsnittet foran om hvorfor utviklingen har vært så ujevn, har økonomisk vekst gitt mindre effekt på fattigdom i Afrika sør for Sahara enn i andre regioner. Mye av forklaringen er at det har blitt investert for lite i infrastruktur og utdanning der de fattige bor og knyttet mot næringene de har inntektsmuligheter i.

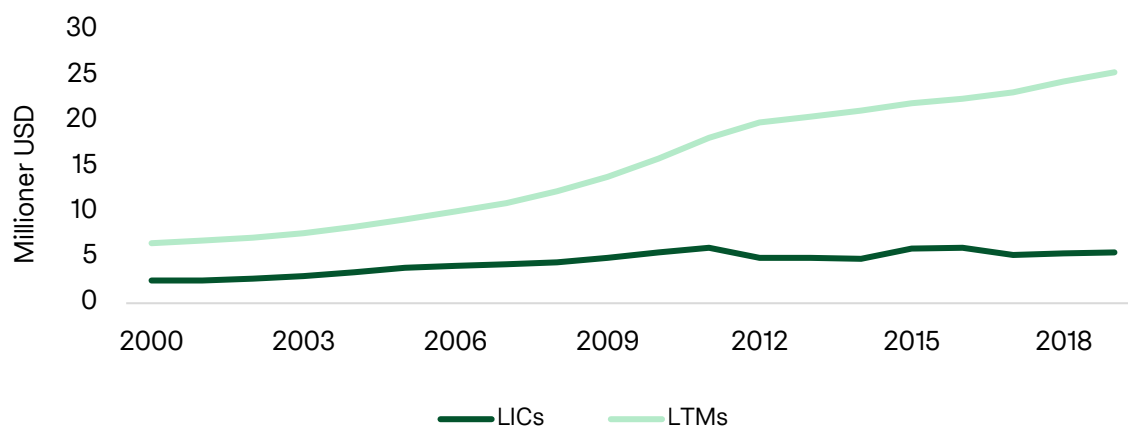
²⁰ [Accelerating Investment: Challenges and Policies](#)

²¹ Kapital som produksjonsfaktor deles ofte inn i fysisk kapital, human kapital og naturkapital, eventuelt også institusjonell kapital som skal fange inn hvor godt formelle og uformelle regler og normer skaper et velfungerende samfunnssystem.

²² [Africa Pulse](#)

Investeringer i fysisk kapital og utdanning er ofte komplementære. Investeringer i fysisk kapital fremmer næringsutvikling og jobbskaping. Utdanning har stor betydning for produktivitet gjennom flere kanaler. Den styrker ferdighetene til de som jobber, muligheten til å utnytte ny teknologi i næringslivet, og kan på samfunnsnivå bedre rammebetingelsene gjennom de offentlige institusjonenes kvalitet.

Lave investeringer gir svak vekst i lavinntektsland

Figur 21 Kapitalbeholdning per innbygger i lavinntektsland(LICs) og mellominntektsland som var lavinntektsland i 2000(LMICs)²³. Millioner USD. Kilde [Open Knowledge Repository](#).

Finansiering, gjeld og finansmarkeder

Kapasiteten til å gjøre nødvendige investeringer handler i stor grad om tilgang på finansiering. Tilgangen på finansiering av private investeringer handler om forventningene til lønnsomhet og graden av usikkerhet om inntekter og kostnader. Statens kapasitet til å investere handler om evnen til å holde orden i statsfinansene og utsiktene for statens inntektsgrunnlag på lenger sikt. Høye eller lave lånekostnader avspeiler ofte om markedene har liten eller stor tillit til vekst og stabilitet. Selvforsterkende vekst er karakterisert ved at det gjøres samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer som øker inntektsgrunnlaget for offentlig og privat sektor, og som i sin tur brukes til å finansiere nye investeringer. Svak utvikling i kapitalbeholdning er både en årsak til og konsekvens av svak økonomisk vekst.

Landene som har blitt hengende igjen er nå i en situasjon med både svake vekstutsikter og høye finansieringskostnader som begrenser investeringer som i disse landene er sårt tiltrengt. Mange av dem har økt statsgjelden betydelig og er langt på vei i en felle der betjening av lån spiser betydelige deler av offentlige inntekter og begrenser investeringsrommet. Dette medfører ofte ustabil makroøkonomi med ustabil valutakurs, inflasjon, høye renter og svikt i private investeringer. De står overfor en krevende oppgave med å skape tillitt til finansiell bærekraft slik at investeringsviljen til private og kredittverdigheten til staten styrkes og lånekostnadene faller.

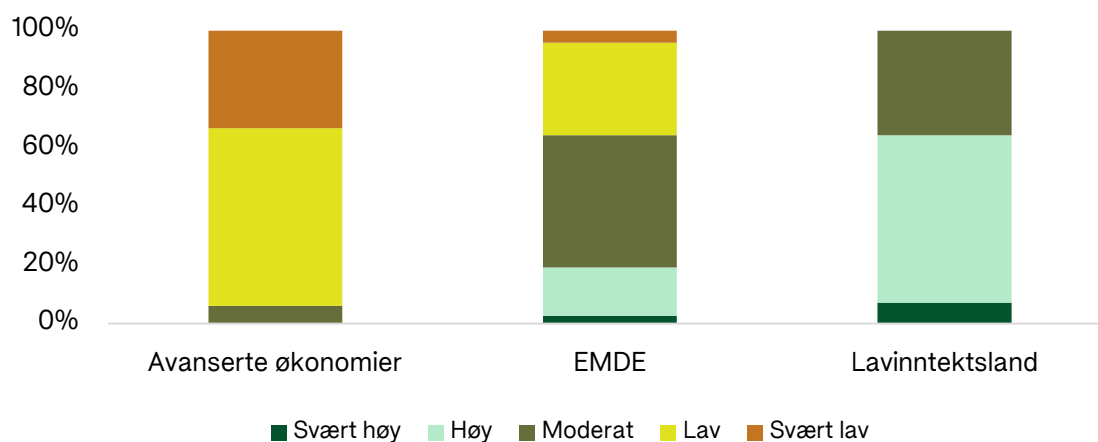
²³ Note: LICs = Lavinntektsland; LTM = Mellominntektsland som var lavinntektsland i 2000.

Statlige finanser og privat investeringsvilje og -muligheter henger tett sammen. Høye statlige budsjettunderskudd vil gjennom ulike mekanismer kunne svekke privat investeringsvilje og tilgang på kreditt. I innenlandske kredittmarkeder vil høye statlige budsjettunderskudd kunne føre til at tilgangen på kreditt til private reduseres ved at rentene presses høyt opp eller tilgangen på kreditt rasjoneres.²⁴ Hvis budsjettunderskuddene finansieres med lån i utlandet, kan faren for ustabil og svekket valutakurs undergrave investorenes tillit og øke lånebelastningen. Dette fører til økte lånekostnader gjennom økte risikopremier, et begrep som uttrykker ekstrakravet til avkastning på investeringer eller renter på lån som utlendinger krever sammenliknet med en sikker investering.

For et gjennomsnitt av land i Afrika sør for Sahara lå risikopremiene i en femårsperiode før Pandemien på 5-6 prosentenheter. Den internasjonale turbulensen og svekkelsen av statsfinanser og makro stabilitet de siste fem årene har gitt svingninger i lånekostnadene i mange land. Dette har økt risikopremiene med ytterligere 1-2 prosentenheter.²⁵

De internasjonale finansmarkedene fortsetter å være lite gunstige for utvikling. Inflasjonen har riktignok avtatt og trukket renter ned, men ikke minst handelspolitikk har skapt økt usikkerhet som typisk reduserer investeringsviljen i svake økonomier. IMF peker på en rekke indikatorer som kan gi rystelser og i verste fall kriser.²⁶ Det er fare for selvforsterkende negative spiraler i alle land, men aller størst fare de svakeste økonomiene. Figur 22 illustrerer store forskjeller i opplevd privat risiko mellom landgrupper, med klart høyest risiko i lavinntektslandene.

Høy risiko hemmer investeringer i lavinntektsland

Figur 22 Andelen land etter opplevd risikonivå for tre landgrupper²⁷. Kilde: [Accelerating Investment: Challenges and Policies](#)

²⁴ Hvis kreditttilbudet i markedet holdes høyt ved at sentralbanken fører en slakk pengepolitikk og kjøper statlige gjeldspapirer er motstykket tilførsel av likviditet i økonomien som øker inflasjonen. Inflasjonen virker da som en «skatt» på private husholdninger og bedrifter. Hvis sentralbanken fører en stram pengepolitikk vil inflasjonen bli lavere og prisen på kreditt – rentenivået – presses opp og bremse investeringene på den måten.

²⁵ [Global Economic Prospects -- June 2025](#)

²⁶ [Global Financial Stability Report, April 2025: Enhancing Resilience amid Uncertainty](#)

²⁷ AEs = avanserte økonomier; EMDEs = fremvoksende markeder og utviklingsøkonomier; LICs = lavinntektsland. Viser andel land etter risikokategori. Basert på International Country Risk Guide (ICRG) sitt samlede indeksmål for 2023. Indeksen sammenfatter

Bakenforliggende faktorer er vedvarende og økende statsgjeld som eksponerer banksektoren for risiko, usikkerhet om toll og handelspolitikk, geopolitiske spenninger inkl. krig og krigsfare, klimaendringer (særlig lav og mellominntektsland) og generelt økt politisk risiko. I sin siste oppdatering av World Economic Outlook, konstaterer IMF at mange indikatorer nå har bedret seg – lavere amerikanske tollsatser er en viktig faktor - men også at disse svært raskt kan forverres i lys av at de grunnleggende årsakene vedvarer. Implikasjonen av dette store bildet er at de fattigste landene neppe kan forvente drahjelp fra gunstige finansmarkeder de nærmeste årene. Det er vedvarende fare for økte lånekostnader, svekkelse av valutakurser og fortsatt lav investeringsvilje.

Bistand og utviklingsfinansiering

Bakteppet vi har beskrevet over med lav kapitalbeholdning, lavt inntektsnivå og vanskeligere tilgang på finansiering er i kjernen av begrunnelsen for bistand (ODA, Official Development Assistance). Kjerneideen med ODA er at den skal bidra til finansiering av utvikling når landet er rasjonert eller betaler dyrt i kredittmarkeder og/eller har stort kapitalbehov. ODA går vanligvis til spesielle formål med bestemte målgrupper. Som utdanning, helse eller klimatilpasning. Denne finansielle funksjonen er likevel generell og grunnleggende og handler om utviklingsutfordringene til land.

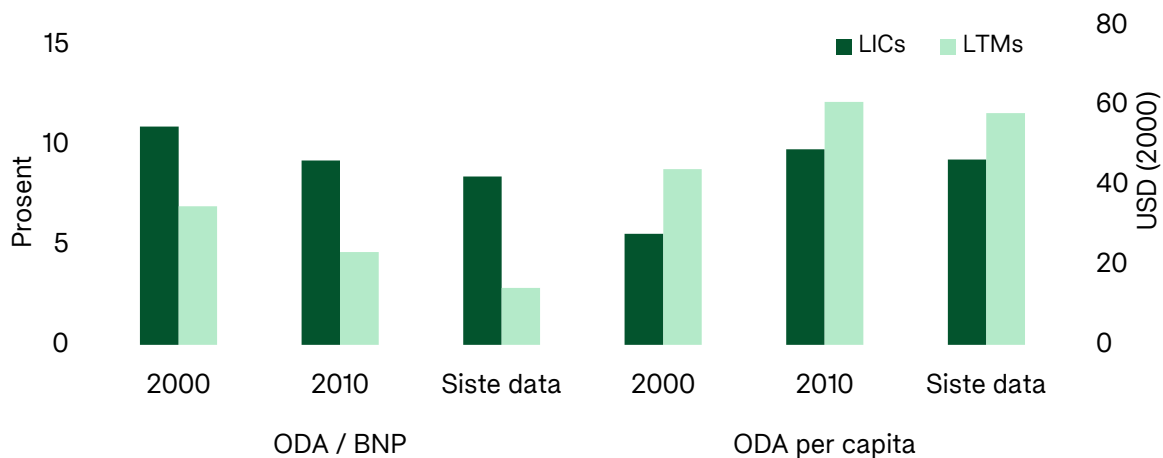
Under er to indikatorer for betydningen av bistand (ODA) i to ulike grupper av land gjengitt. Som andre steder i rapporten er det gjort en sammenlikning mellom nåværende lavinntektsland (LICs) og mellominntektsland som var lavinntektsland ved årtusenskiftet

(LTMs). Det framgår at som andel av landets økonomi målt med nasjonalinntekten (GNI), er betydningen av bistand betydelig større i LICs enn i LTMs. Ser en derimot på bistand (ODA) per innbygger er dette tallet høyere i LTM-gruppen enn i LIC-gruppen.

Forholdet illustrerer et sentralt dilemma i prioritering mellom land i internasjonal bistand. Bistanden skal ivareta flere formål enn de som bestemmes av behov for finansiering av økonomisk og sosial utvikling, ikke minst omstilling mot mindre klimautslipp. Selv om de fattigste landene ofte rammes hardest av klimaendringer, vil kostnaden de påføres i form av potensielt tapt nasjonal utvikling ved at bistand omprioriteres fra økonomisk-sosial utvikling i fattige land til utslippsreduksjoner i mellominntektsland kunne bli stor.

finansielle, økonomiske og politiske risikoer og varierer mellom 0 og 100. Utvalget omfatter 34 avanserte økonomier og 73 fremvoksende markeder/utviklingsøkonomier, hvorav 14 er lavinntektsland.

Bistand: Størst andel men minst beløp i lavinntektsland

Figur 23 ODA som andel av BNI og per innbygger i to landgrupper²⁸. Kilde: [Global Economic Prospects, January 2025](#)

Ifølge foreløpige tall fra OECD falt internasjonal bistand (ODA) med 9 prosent i 2024²⁹. Selv om bistanden til Ukraina falt enda mer i 2024 (med 16,7 prosent), utgjorde den fortsatt 7,4 prosent.³⁰ Det er usikkerhet om hvor store kutt i internasjonal bistand som blir sluttresultatet i 2025, og enda større usikkerhet om hvor bistandsnivåene vil ligge i årene framover. OECD har laget scenarier for 2025 som spenner fra 9 til 17 prosent nedgang fra 2024.³¹ De største kuttene og det meste av fallene i ODA skyldes anslåtte kutt i amerikansk bistand, men andre store givere som Storbritannia, Tyskland, Frankrike ventes også å gjennomføre betydelige kutt. På mottakersiden i scenariene er kuttene størst for to overlappende landgrupper der de fleste av landene med størst behov for bistand befinner seg.

For de Minst Utviklede Landene (MUL) - som har hatt nedgang i internasjonal bistand hvert år siden 2022 – anslår OECD en reduksjon på mellom 13 og 25 prosent i 2025. For Afrika sør for Sahara anslår OECD nedgang i intervallet 16- 28 prosent, som kommer på toppen av en reduksjon på 2 prosent i 2024. USA og andre store givere med utsikter til store kutt står for spesielt mye av bistanden til flere av landene hvor bistand utgjør de største andelene av nasjonalinntekten.

Kuttene i bistand har både umiddelbare og langsiktige virkninger. Det er flere eksempler på analyser som anslår de direkte og kortsiktige konsekvenser av antatte kutt både for sektorområder som helse, utdanning, bestemte grupper og direkte makroøkonomisk virkning. En studie publisert i The Lancet estimerer at kuttene i USAID kan bety mer enn 14 millioner ekstra dødsfall fram til 2030, eller mer enn 2,4 millioner ekstra dødsfall i året (Cavalcanti et al., 2025). Nesten en tredjedel av disse gjelder barn på under 5 år. Disse estimatene er i samme størrelsesorden, men noe høyere enn i andre studier. Grunnen til dette er at en i denne studien ikke bare har beregnet konsekvensene av kuttene i helsetiltak. Det er også tatt hensyn til at dødelighet øker som følge av andre sektorkutt, og som gir bredere svikt på

²⁸LICs = lavinntektsland; LTMs = lavinntektsland i år 2000 som har blitt mellominntektsland ODA= Official Development Assistance BNI=Brutto Nasjonalinntekt. Tall for median innen landgruppene. ODA per innbygger er i USD, faste 2000-priser. Det er brukt femårig gjennomsnitt rundt hvert år for å glatte fluktuasjoner.

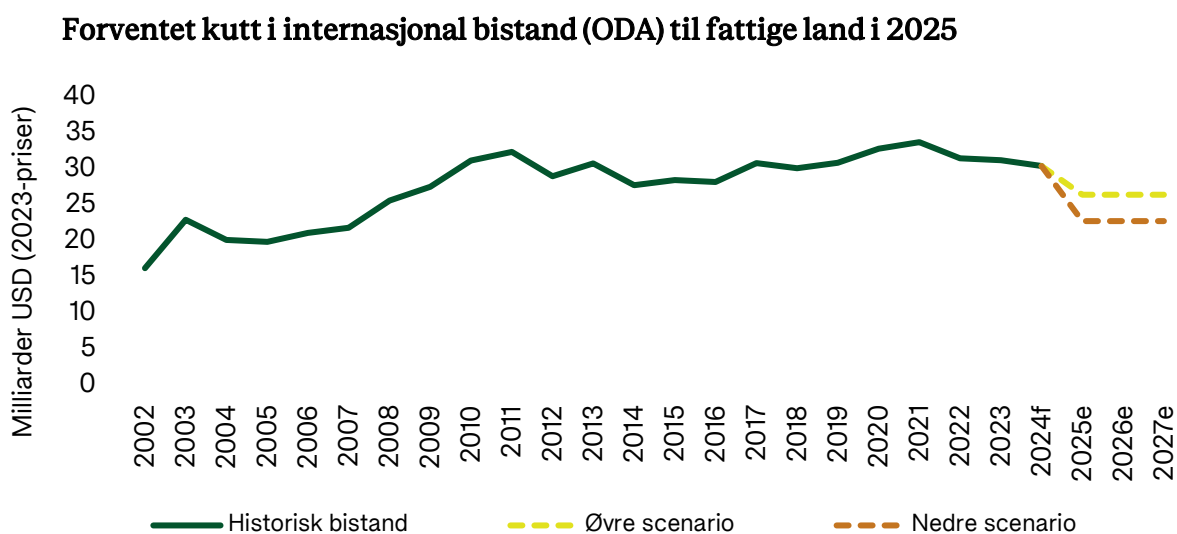
²⁹ Nedgangen på 9 prosent refererer til netto utbetalinger, som er brukt i scenariene for 2025 under. Det mest brukte målet er «grant equivalents», som omregner billige lån til gavebistand. Målt på denne måten var fallet i ODA 7,1 prosent fra 2023 til 2024.

³⁰ [International aid falls in 2024 for first time in six years, says OECD](#)

³¹ [Cuts in official development assistance: Full Report | OECD](#)

områder med indirekte helsekonsekvenser. Eksempler er vannforsyning, sanitærstøtte og humanitær bistand.³²

Foran i rapporten viste vi til forskning der det er beregnet avkastning av utdanning i form av økte inntekter. Kutt i utdanningsbistand vil kunne ha betydelig virkning på livsløpsinntektene til de som rammes. Dersom all bistand gitt av USAID et år faller bort, utgjør det om lag 680 millioner USD i året. Dette kan antas å bidra til 10,2 millioner læringsjusterte år (Learning Adjusted Life Years of Schooling (LAYS). Sammen med en antatt avkastning av læring på 10 prosent høyere lønn, utgjør dette 2,9 milliarder USD årlig. Dette tilsvarer hele 130 milliarder USD regnet over livsløpet til de som mister slik læring.³³

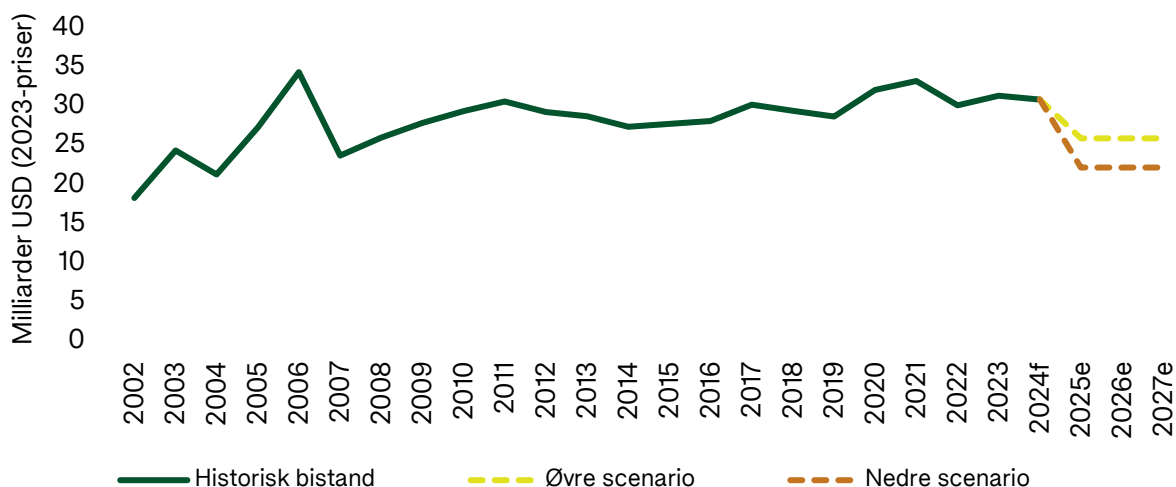

Figur 24 ODA til Minst utviklede land (MUL) 2002-2024 og to scenarier 2025-27. Kilde: [Cuts in official development assistance \(EN\)](#)

³² [Evaluating the impact of two decades of USAID interventions and projecting the effects of defunding on mortality up to 2030: a retrospective impact evaluation and forecasting analysis - The Lancet](#)

³³ [Doing more with less: Why foreign aid should prioritise foundational learning now | VoxDev](#)

Forventet kutt i internasjonal bistand (ODA) til Afrika sør for Sahara i 2025

Figur 25 ODA til Minst Afrika sør for Sahara 2002-2024 og to scenarier 2025-27. Kilde: [Cuts in official development assistance: Full Report | OECD](#)

Internasjonal handel og tollpolitikk

Siden USAs president annonserte innføring og økning av tollsatser for et stort antall land 2. april, har usikkerhet om tollpolitikk preget internasjonal økonomi og politikk. Det ble i april annonsert toll på import til USA fra 31 afrikanske land i et spenn fra 10 prosent til 60 prosent. Mange land fikk annonsert toll på 20 prosent, men enkelte land svært høye satser. Dette gjaldt blant annet Lesotho (60 prosent), Madagaskar (57 prosent), Botswana (47 prosent) og Angola (42 prosent). I juli ble det annonsert satser på 10 prosent med unntak av Sør-Afrika (30 prosent), før det igjen i august for 11 av landene ble annonsert endrede satser til 15 prosent.³⁴

Siden de fattigste landene typisk har begrenset eksport til USA er den direkte virkningen på de fleste av disse økonomiene begrenset. Landene i Afrika sør for Sahara har gjennomgående eksport på under en halv prosent av BNP til USA.³⁵ Viktige unntak er Lesotho og Madagaskar med eksport til USA på henholdsvis om lag 10 og 5 prosent av BNP.

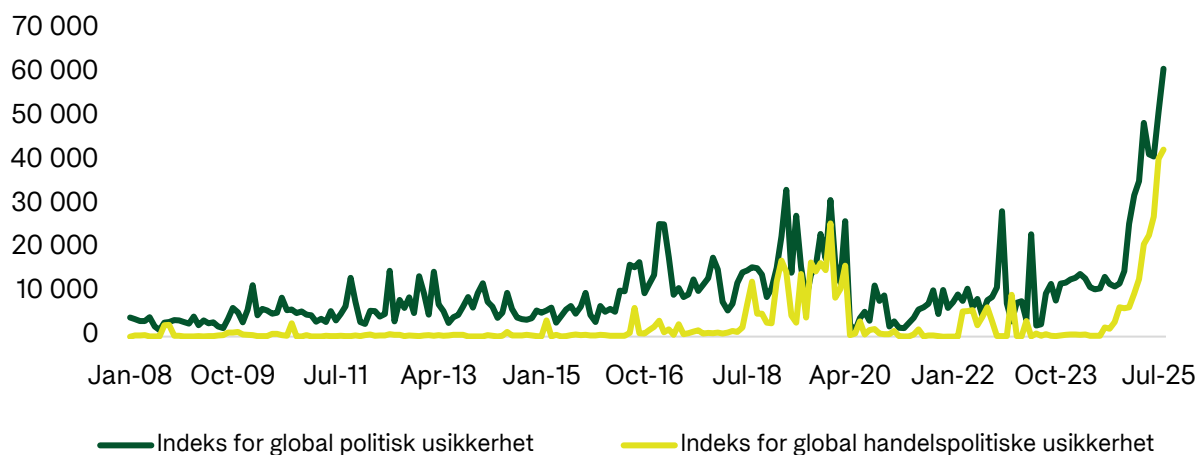
Den skadelige effekten på fattige land vil likevel kunne bli større enn eksportnivåer tilsier. Usikkerhet kan undergrave de framtidige mulighetene til å øke eksporten, fordi viljen til investeringer i eksportbedrifter svekkes når handelshindringer øker eller er usikre. Usikkerheten kan også bidra til bredere fall i internasjonal etterspørsel, som rammer eksport mer indirekte. Råvaremarkedene er særlig preget av prisfluktasjoner, og råvareeksporterende land har ofte lite hardføre økonomier. For disse kan usikkerhet føre til raske endringer i valutakurser, svekke tilgangen på kreditt og snu kapitalbevegelser. Usikkerhet i seg selv kan ha større negativ effekt i det mest sårbare næringslivet enn faktiske økninger i kostnader, fordi investorer krever et risikopåslag på sin avkastning. I første halvår av 2025 var det

³⁴ [US Tariff Tyranny and Africa: An Update | Center For Global Development](#)

³⁵ [Regional Economic Outlook for Sub-Saharan Africa, April 2025 | Recovery Interrupted](#)

større svingninger i den amerikanske importen fra utviklingsland generelt og de minst utviklede land (MUL) spesielt.³⁶

Kraftig økning i global usikkerhet

Figur 26 Indeks for politisk usikkerhet og handelsusikkerhet 2008-2025. Kilde: <https://worlduncertaintyindex.com>

Land som fra før har høye transaksjonskostnader i handel er mer følsomme for økt toll enn land der disse kostnadene er lavere. En undergruppe MUL-land med høye handelskostnader er typisk landene uten kystlinje («land-locked»). En foreløpig analyse av UNCTAD indikerer at denne undergruppen MUL-land har 40 prosent høyere handelskostnader i utgangspunktet, og at for hver prosent ekstra toll svekkes eksporten 4 prosent mer enn MUL-land ellers. Sårbarheten forsterkes av manglende diversifisering av eksporten ved at 82 prosent er ubearbeidede råvarer som er spesielt eksponert for prisfluktasjoner.³⁷ Konsekvensene er potensielt brede og langvarige og øker faren for sementering av ensidig næringsstruktur, ved at sjokkene slår ut i usikkerhet om valutakurser, høyere risikopremier og svekkede muligheter for investeringer i moderne næringsliv som kan øke vekst og motstandskraft.

Klimaendringer rammer fattige land og mennesker

Klimautfordringen henger tett sammen med fattigdomsutfordringen. Stoppes ikke klimaendringene kan ikke fattigdomsutfordringen løses – konsekvensene blir katastrofale. Men klimaendringene kan bekjempes uten at fattigdomsutfordringen løses. Forholdet er ikke symmetrisk

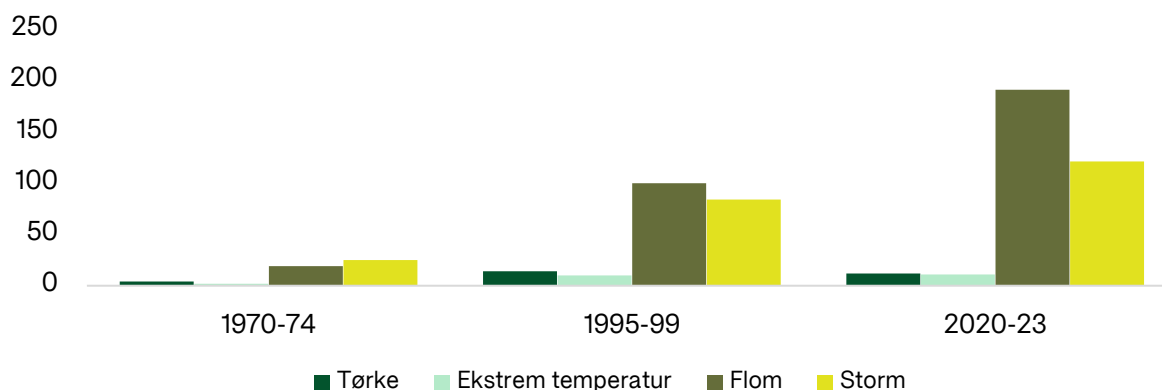
Klimaendringene rammer allerede fattige mennesker og økonomier, ikke minst gjennom økt hyppighet av ekstremvær (Figur 27). Eksempelvis er hyppigheten av flom om lag tidoblet de siste femti årene. Risikoen for at det får konsekvenser for folk når de rammes av ekstremvær, avhenger både av hyppigheten i tilfeller og hvilke ressurser de har som gir kapasitet til å motstå en krise. Sosial og økonomisk framgang har ført til en nedgang i andelen mennesker som regnes som svært risikoutsatt fra 1/3 til 1/5 siden 2010. Andelen dekker over store regionale forskjeller. Spesielt er nesten alle mennesker som er eksponert for økt hyppighet av ekstremvær i Afrika sør for Sahara også lite

³⁶ [Global Trade Update \(September 2025\) Trade policy uncertainty looms over global markets](#)

³⁷ [undp-an-economic-diversification-push-for-ldcs-v2.pdf](#)

motstandsdyktige. Dette skyldes høy fattigdom som betyr lite ressurser til å bygge motstandsdyktighet.³⁸

Hyppighet av ekstremvær i verden øker

Figur 27 Årlig antall tilfeller av ekstremvær 1970-2023. Kilde: [Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024](#)

I hvilken grad fattigdom faller framover, avhenger i stor grad av om motstandsdyktigheten mot allerede pågående klimakonsekvenser styrkes. Det handler delvis om spesifikke investeringer som i stor grad må skje i offentlig regi, som flomvern og bedre infrastruktur. Det handler også i betydelig grad om fattigdomsreduksjon i seg selv. Mange investeringer som beskytter mot klimaendringer må gjøres av husholdninger, gårdsbruk og småbedrifter. De fattigste har ikke kapasitet til dette.³⁹

Det foreligger en rekke studier som tallfester mulige effekter av klimaendringer fram til i dag og framover, flere med tosifrete økninger i fattigdomsandel eller reduksjon i nasjonale inntektsnivåer. Selv om disse tallmessig er store og viser alvoret, fanger de ikke inn omfanget av utfordringen. De største potensielle konsekvensene gjennom «tipping points», som kollaps av økosystemer eller kollaps av isbreer, er ikke regnet inn i punktanslag. Det er hele risikobildet, ikke bare punktanslag for forventet fall i inntekter og liknende, som bør være sentrale premisser for politikkutforming.⁴⁰

Mindre fattigdom vil øke klimautslippene

Reduksjon i fattigdom betyr økte inntekter og produksjon som vil gi økte klimautslipp. Hvor stor økning avhenger av i hvilken grad og hvor raskt økonomisk vekst blir frakoblet økte utslipp, ikke minst gjennom vridning mot ren energi og stopp i avskoging.

Vi påpekte foran at å eliminere ekstremfattigdom er en stor utfordring i utviklingsperspektiv, men en liten utfordring i fordelingsperspektiv. Utfordringen for høyere fattigdomsgrenser var derimot betydelig i begge perspektiver. Prisen i form av økte klimautslipp på eliminering av fattigdom har samme mønster. Isolert sett er økningen i utslipp av å heve de ekstremfattige opp til fattigdomsgrensen - dersom dette kunne gjøres med «kirurgisk presisjon» gjennom overføringer - nærmest neglisjerbar. Utslippene fra

³⁸ Motstandsdyktighet er beregnet ut fra inntekt, utdanning, tilgang på finansielle midler, sosiale ordninger, tilgang på drikkevann og elektrisitet samt tjenester og markeder. Se [One-fifth of the world's population at high risk from climate-related hazards](#)

³⁹ Selv om privat finansiering har potensial for å bidra betydelig, er det klart at beskyttelse mot klimaendringer ofte har preg av kollektivt gode (public good) og uansett krever et offentlig overordnet ansvar og vanligvis betydelig offentlig finansiering

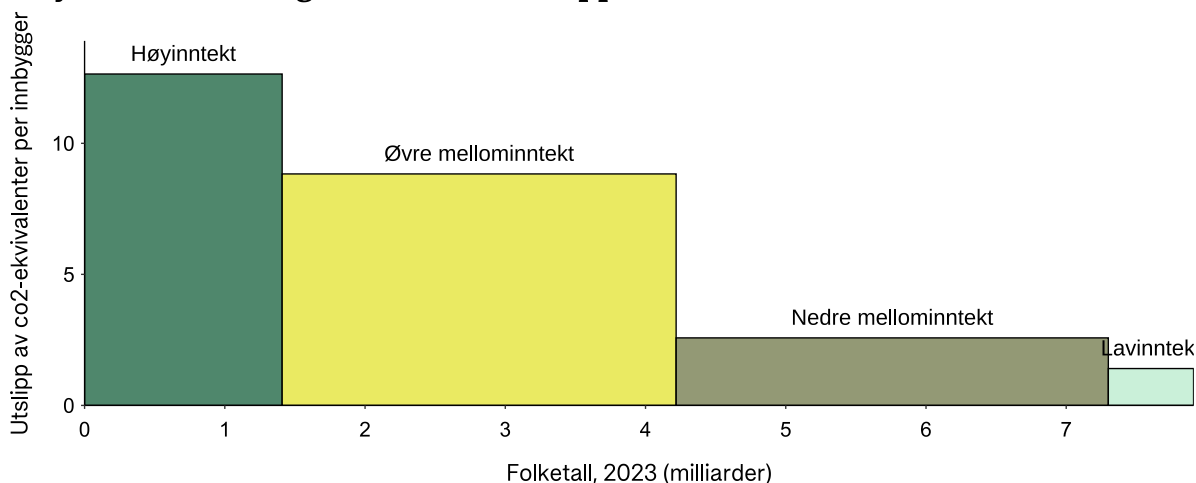
⁴⁰ [Does Global Warming Worsen Poverty and Inequality ? An Updated Review](#)

ekstremt fattige mennesker er i utgangspunktet ekstremt små. Derfor vil økning av deres forbruk til litt over fattigdomsgrensen bare gi om lag en prosent ekstra utslipp.

Dersom en tenker seg at ekstremfattigdom utryddes gjennom «rasjonert økonomisk vekst», det vil si at bare landene som har ekstremfattigdom «gis tillatelse» til vekst, femdobles bidraget til rundt 5 prosent. Det er betydelig. Økningen i klimautslipp øker imidlertid til formidable nivåer om en ser på de tilsvarende regnestykkene med fattigdomsgrensen for øvre mellominntektsland, dvs 8,3 USD om dagen. Selv med direkte, «kirurgisk presise» overføringer blir utslippsøkningen nesten 20 prosent, og hele 45 % om det skal skje med «rasjonert» økonomisk vekst.⁴¹

Fordelingen av klimautslipp mellom land etter inntektsgruppe viser at det er høyinntektsland og øvre mellominntektsland som står for brottdelen av utslippene. Historisk har disse landgruppene til sammen stått for 90 prosent av samlede utslipp.⁴² I Figur 28 er gjennomsnittlig utslipp per innbygger kombinert med folketall i landgruppen for 2023. Arealet i firkantene uttrykker dermed samlede utslipp. Det er store variasjoner også innen landgruppene.

Høyst inntekter og størst klimautslipp

Figur 28 Klimautslipp per innbygger og folketall i fire landgrupper, 2023. Kilde: World Development Indicators.

Empiriske studier og scenarier indikerer at dersom en kombinerer investeringer i ren energi med energieffektivisering, kan ekstra utslippene mer enn halveres. Siden utslippene i verden må ned til null betyr dette fortsatt en svært krevende målkonflikt. I slike analyser framkommer hva som kan være mulig med optimal politikk kombinert med fleksibilitet i økonomien.

I praksis oppstår krevende omstillingskostnader og kravene til virkemiddelbruk er høye. Skal en unngå politisk motstand fra de som må omstilles mest, kreves betydelige ressurser til omskolering og ofte kompensasjon for prisøkninger fra avgiftsøkninger eller subsidiekutt. Forskjellene mellom land er store. Omstilling i fossiltunge økonomier krever omprioritering av investeringer i infrastruktur, utdanning og

⁴¹ Se [The Climate Implications of Ending Global Poverty](#) og [Impacts of poverty alleviation on national and global carbon emissions](#) | [Nature Sustainability](#)

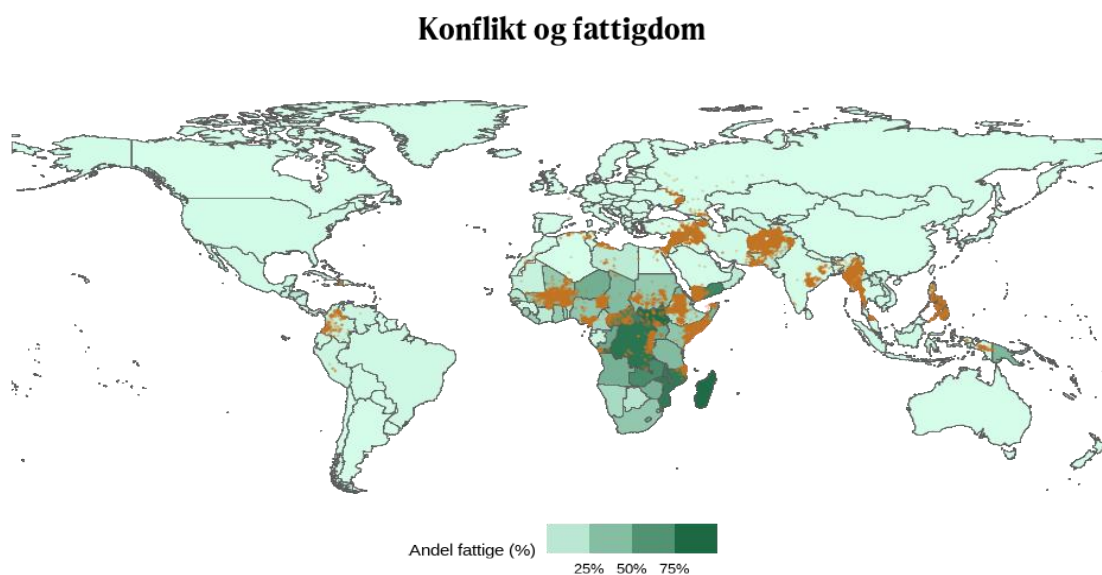
⁴² [Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024](#)

arbeidstrening for å gi arbeidstakere som skal ut av fossil virksomhet reelle muligheter til å bekle nye jobber i nye næringer som krever annen kompetanse. Usikkerheten på lang sikt er stor – framover kanskje større enn noensinne - som følge av en teknologisk utvikling.⁴³

Grad og karakter av målkonflikten mellom stabilisering av klima og redusert fattigdom formes også av utviklingsfinansiering. Bistand og annen utviklingsfinansiering skal dekke begge formål. Målkonflikten har både med tematisk og geografisk innretning av bistand å gjøre. Hovedformålene gjelder forskjellige og bare delvis overlappende landgrupper. Fattigdomsutfordringen tilsier økt finansiering i fattige og sårbare/konfliktutsatte land konsentrert i Afrika sør for Sahara. Behovet for utslippsreduksjon og omstilling mot fossilfrihet er størst i mellominntektsland. Målkonflikten vil framover trolig forsterkes gjennom de forventede reduksjon i internasjonal bistand omtalt over. Det må prioriteres enda hardere mellom ulike formål og aktiviteter som ivaretar økonomisk-sosial utvikling versus utslippsreduksjon ulikt.

Konflikter

Konflikter tar menneskeliv, øker matusikkerhet, skaper ustabilitet, underminerer allerede svake institusjoner og er en helt sentral hindring for økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon. Nesten to tredjedeler av lavinntektslandene er land i kategorien sårbare og konfliktrammede land, og anslagsvis 400 millioner av de ekstremfattige ventas ifølge Verdensbanken å befinne seg i denne landgruppen de neste 10 årene. I gjennomsnitt fører alvorlige konflikter til en reduksjon i BNP per innbygger på 15 prosent etter fem år, med store variasjoner.⁴⁴

Figur 29 Fattigdom i 2024 og konflikthendelser i perioden 2018-2024. Kilde: Fattigdom data: PiP June 2025 versjon, 2024. Konflikt data: UCDP GED v25.1

⁴³Verdensbanken har publisert en rapportserie med 72 landanalyser per oktober 2025 samt oppsummeringsrapporter som beskriver disse utfordringene og hva som kreves [Country Climate and Development Reports \(CCDRs\)](#)

⁴⁴ [Fragility, Conflict and Violence Overview](#)

Perspektiver framover

Framgangen mot fattigdomsmålet ble stadig svekket i årene før Pandemien og har siden møtt kraftig motvind. Over har vi utdypet det internasjonale bildet som gir motvind til landene med høy fattigdom og svak utviklingskapasitet. Mange av disse fører heller ikke en tilstrekkelig utviklingsorientert politikk. Fattigdomsmålet for 2030 er utenfor rekkevidde. Uten vesentlige forbedringer både i internasjonal økonomi og samarbeid og nasjonal politikk er det fare for høy ekstremfattigdom i flere tiår framover.

En teknisk illustrasjon på dette er at dersom de lave vekstratene fra årene før Pandemien (2010-2019) vedvarer, vil det i 2050 fortsatt kunne være i størrelse 7 prosent ekstremfattige i verden, tilsvarende rundt 700 millioner mennesker. Selv med 2 prosent vekst i BNP per innbygger, som krever over 4 prosent vekst i BNP som følge av befolkningsvekst, vil det kunne være over 500 millioner ekstremfattige i 2050. Disse vil med et slikt scenarie være konsentrert i land i Afrika sør for Sahara med høy fattigdom.

45

Spørsmålet er om redusert ulikhet kan bidra mer enn før. Dette kan skje på to måter. Den ene er direkte offentlig omfordeling gjennom skatt og overføringer. Den andre er indirekte, ved at økonomien skaper størst vekst i inntektene til de fattige ved å øke produktiviteten i næringene de nå jobber (hvor landbruk dominerer), eller at det skapes nye og mer produktive jobber i tjenesteyting og industri.

Den første veien til jevnere fordeling kan på papiret skje provenynøytralt, det vil si at økte overføringer finansieres av økte skatter. Det kan vises at den i en viss forstand er mer effektiv enn vekst: Omfordeling av en prosent av inntektene til fordel for de med lav inntekt, har større effekt på fattigdom enn om alle inntekter vokser med en prosent. Dette er en helt beregningsteknisk illustrasjon.⁴⁶ Selv i land med avanserte skatte- og overføringssystemer ville den vært vanskelig å gjennomføre. I fattige land mangler både progressiv inntektsbeskatning og utbygde overføringssystemer.⁴⁷ Dette illustrerer viktigheten av å bygge ut slike systemer for å kunne oppnå raskere nedgang i fattigdommen.

Den andre veien til jevnere fordeling krever økte investeringer i utdanning til de fattige og i infrastruktur og annen produktivitsfremmende innsats der de fattige bor og jobber. Vi har i foran spesielt belyst hvor mye mer og bedre utdanning kan bety for mindre ulikhet og heving av inntektene til fattige. Der understreket vi også at utdanning alene ikke er nok, det må også investeres i infrastruktur og føres en politikk for øvrig som gjør at det skapes jobber.

Tekniske framskrivninger av fattigdommen kombinert med innsikter om hvordan investeringer kan virke er viktige for å belyse hva som skal til av bedre politikk i form av reformer, institusjonsbygging og investeringer. I dag er mange av landene der de fattige bor ute av kurs og med for liten kapasitet til å få til dette. De internasjonale rammebetingelsene har de seineste årene i større grad gitt motvind enn

⁴⁵ Disse tallene er fra beregninger gjort før oppdateringen av fattigdomsbildet som økte antall fattige. Oppdaterte beregninger basert på høyere fattigdom for de seneste årene vil trolig gi enda høyere fattigdomsnivåer i tiårene framover. Se [Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024](#)

⁴⁶ En prosent reduksjon i GINI-koeffisienten korresponderer med at en beskatter alle personer med 1 prosent av inntekten, for deretter å dele ut hele skatteinntekten som samme beløp til alle. En slik omfordeling vil føre til at inntektsveksten i prosent blir høyere desto lavere inntekten er i utgangspunktet, og at de med inntekter over gjennomsnittet får redusert inntekt. Se [How much does reducing inequality matter for global poverty? | The Journal of Economic Inequality](#)

⁴⁷ Se [Poverty and Shared Prosperity 2022: Correcting Course](#) Rapporten viser at en finansielt balansert kombinasjon av økte skatter og overføringer i et flertall lav- og mellominntektsland typisk fører til at de fattiges velferd svekkes. Dette skyldes dels at mye av skatteøkningen må skje gjennom indirekte skatter og dermed blir regressiv(høyest belastning for de fattige som andel av inntekt), og fordi overføringssystemer har begrenset utbredelse.

medvind. Lysglimtet ligger i mulighetene, dersom dette bedres og viljen til innsats for de fattige igjen øker. For fattigdom handler om dårlige levekår, men også om dårlig utnyttelse av verdens viktigste ressurs: menneskelig arbeidskraft.

Konklusjon

Fattigdommen konsentreres i økende grad i landene med de største utviklingsutfordringene i Afrika sør for Sahara. For denne regionen representerer de mange unge menneskene verken en uunngåelig byrde eller automatisk kilde til gevinst. Ny framgang avhenger av at ny finansiell kapasitet tilføres og skapes, at dette brukes til effektive investeringer, herunder om offentlige institusjoner omdanner menneskelig potensial til produktiv evne. Dette er en formidabel utfordring hvor pilene i dag peker feil vei. Mulighetene er store dersom verdenssamfunnet igjen kan samles for å løse felles utfordringer.

Kilder

Alkire, S., & Dirksen, J. (2021). Children and multidimensional poverty: Four measurement strategies (OPHI Working Paper No. 138). Oxford Poverty and Human Development Initiative. <https://ophi.org.uk>

Arakaki, A., Aron, D., Castaneda Aguilar, R. A., Fujs, T., Gachet, I., Lakner, C., Lara Ibarra, G., Lønborg, J., Mahler, D. G., Montoya Munoz, K. Y., et al. (2025). *September 2025 update to the Poverty and Inequality Platform (PIP)* (Global Poverty Monitoring Technical Note 47). World Bank. <https://pip.worldbank.org/>

Brewis, E., Marginson, S. (2025) Introduction to the Special Issue: 'The public good of higher education: A comparative study'. *High Educ* 89, 1–27 (2025).

Cavalcanti, D. M., de Oliveira Ferreira de Sales, L., Ferreira da Silva, A., Landin Basterra, E., Pena, D., Monti, C., Barreix, G., Silva, N. J., Vaz, P., Saute, F., Fanjul, G., Bassat, Q., Naniche, D., Macinko, J., & Rasella, D. (2025). Evaluating the impact of two decades of USAID interventions and projecting the effects of defunding on mortality up to 2030: A retrospective impact evaluation and forecasting analysis. *The Lancet*, Published online June 30, 2025. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(25\)01186-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(25)01186-9)

Foster, Elizabeth; Jolliffe, Dean Mitchell; Lara Ibarra, Gabriel; Lakner, Christoph; Tettah-Baah, Samuel. 2025. Global Poverty Revisited Using 2021 PPPs and New Data on Consumption. Policy Research Working Paper; 11137. © World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/43300>

Gabriel, V., Lara Ibarra, G., et al. (2025). Children in monetary poor households (Policy Research Working Paper No. 11203). World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-11203>

Gethin, A. (2025). Distributional growth accounting: Education and the reduction of global poverty, 1980–2019. Paris School of Economics (manuskript, 8. juli 2025).

Gunnes M, Thaulow K, Kaspersen SL, Jensen C, Ose SO. Young adults not in education, employment, or training (NEET): a global scoping review. *BMC Public Health*. 2025 Oct 8;25(1):3394.

International Labour Organization (ILO) (2024). Global employment trends for youth 2024: Sub-Saharan Africa. Genève: International Labour Organization.

International Labour Organization (ILO) (2025, August 11). Empowering Africa's youth: The need for more vocational training and on-the-job learning. ILOSTAT. <https://ilostat.ilo.org/blog/empowering-africas-youth-the-need-for-more-vocational-training-and-on-the-job-learning/>

OECD (2025). Cuts in official development assistance: OECD projections for 2025 and the near term", OECD Policy Briefs, No. 26, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8c530629-en>.

Psacharopoulos, G., & Patrinos, H. A. (2018). Returns to investment in education: a decennial review of the global literature. *Education Economics*, 26(5), 445–458.

UN DESA. (2024). World population prospects 2024: Summary of results. United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://population.un.org>

UN DESA. (2024). World population prospects 2024: Summary of results. United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://population.un.org>

UN DESA. (2025). World fertility report 2024. United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://www.un.org/development/desa>

UN DESA. (2025). World fertility report 2024. United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://www.un.org/development/desa>

UNESCO. (2023). An ed-tech tragedy? Educational technologies and school closures in the time of COVID-19. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesco.org>

United Nations. (2025). World Fertility 2024. UN DESA/POP/2024/TR/NO.11. Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

UNESCO. (2025). Education finance presentation: Global education monitoring briefing [PowerPoint slides]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNFPA. (2025). State of World Population 2025: The real fertility crisis – The pursuit of reproductive agency in a changing world. United Nations Population Fund.

UNICEF & UN Women & Plan International. (2025). Girl goals: What has changed for girls? United Nations Children's Fund.

UNICEF. (2024). The state of the world's children 2024: The future of childhood. United Nations Children's Fund. <https://unicef.org>

United Nations Children's Fund (UNICEF). (2021). Seen, counted, included: Using data to shed light on the well-being of children with disabilities. UNICEF.

World Bank, UNESCO Institute for Statistics, & Global Education Monitoring Report Team. (2023). Education Finance Watch 2023. World Bank.

World Bank. (2022). State of global learning poverty: 2022 update (Conference edition). World Bank. <https://worldbank.org>

World Bank. (2024). Confronting the learning crisis: Support for basic education 2012–22 (Independent evaluation). Independent Evaluation Group. <https://ieg.worldbank.org>

World Bank. (2025a). Global Economic Prospects: June 2025. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2193-6>

Bibliografi

Africa Union. (2023). Continental education strategy for Africa 2026–2035.

Edoru, J. M., Turyasingura, B., Kayusi, F., Juma, L., Mishra, R., & González Vallejo, R. (2025). Transforming higher education in Sub-Saharan Africa: Overcoming 21st-century challenges with practical remedies. *Región Científica*, 4(2), 2025493. <https://doi.org/10.58763/rc2025493>

Fischer, A. M. (2018). Poverty as ideology: Rescuing social justice from global development agendas. Zed Books.

Jolliffe, D., [et al.]. (2022). Assessing the impact of the 2017 PPPs on the international poverty line and global poverty (Policy Research Working Paper No. 9941). World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-9941>.

Norad. (2023). Fattigdomsrapport 2023: På feil kurs med tom tank. Norwegian Agency for Development Cooperation. <https://norad.no>

Norad. (2024). Fattigdomsrapport 2024: Er de fattigste etterlatt på stasjonen? Norwegian Agency for Development Cooperation. <https://norad.no>

OECD. (2025). Education at a glance 2025: OECD indicators. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://oecd.org>

Olaleye, S. (2024). Higher education management in developing countries. Information Discovery & Delivery.

UNESCO. (2022). Higher education global data report (Working document, May 2022). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO. (2023). In action for gender equality 2022–2023. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesco.org>

UNESCO. (2024). Learning counts: Spotlight on basic education completion and foundational learning in Africa. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesco.org>

UNESCO. (2025). SDG 4 scorecard: Progress report on national benchmarks – Focus on out-of-school rate. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesco.org>

UNICEF & UN Women & Plan International. (2025). Girl goals: What has changed for girls?. United Nations Children's Fund.

UNICEF. (2020). Time to teach: Teacher attendance and time on task in Eastern and Southern Africa. United Nations Children's Fund. <https://unicef.org>

World Bank, UNESCO, & International Labour Organization. (2023). Building better formal TVET systems: Principles and practice in low- and middle-income countries. Washington, DC; Paris; Geneva: World Bank, UNESCO, and ILO. <https://doi.org/10.54675/RVDM3811>

World Bank. (2000). Higher education in developing countries: Peril and promise. Task Force on Higher Education and Society. <https://documents.worldbank.org>

World Bank. (2017). Higher education for development: An evaluation of the World Bank Group's support. Independent Evaluation Group. <https://ieg.worldbank.org>

World Bank. (2018). World development report 2018: Learning to realize education's promise. World Bank Publications. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1096-1>

World Bank. (2023–2024). Foundational learning compact progress report 2023–2024. World Bank. <https://worldbank.org>

World Bank. (2024). Leveling the playing field: Addressing structural inequalities to accelerate poverty reduction in Africa. Edited by Sinha, N., Inchauste, G., & Narayan, A. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2160-8>

World Bank. (2024). Poverty, prosperity, and planet report 2024. World Bank.

World Bank. (2024). Transforming education for inclusive growth (Africa's Pulse, Volume 30). Office of the Chief Economist for the Africa Region. <https://worldbank.org>

World Bank. (2025). Africa's Pulse (Volume 31) – Improving governance and delivering for people in Africa. Office of the Chief Economist for the Africa Region.

World Bank. (2025). Improving governance and delivering for people in Africa (Africa's Pulse, Volume 31). Office of the Chief Economist for the Africa Region. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2247-6>.

Appendiks

A. Metodisk tilnærming og avgrensninger

Denne rapporten bygger primært på sekundærkilder. De kvantitative analysene er basert på internasjonalt harmoniserte datasett fra Verdensbanken (PovcalNet og World Development Indicators), supplert med befolknings- og utdanningsdata fra UN DESA, UNFPA, ILO og UNESCO. Dette materialet er kombinert med et utvalg av publiserte rapporter, fagfellevurderte artikler og grå litteratur, inkludert arbeidsnotater og bakgrunnsdokumenter der mer formelle kilder er begrenset. Deskriptiv statistikk brukes til å identifisere langtidstrender, regionale forskjeller og strukturelle skiller, mens landbaserte eksempler og tematiske studier benyttes for kontekstualisering der det er relevant.

Tilnærmingen kan best beskrives som en strukturert kunnskapsoppsummering snarere enn en systematisk litteraturgjennomgang eller en egen empirisk studie. Det innebærer flere metodiske avgrensninger. For det første varierer datatilgang og konsistens mellom indikatorer og over tid, særlig for lavinntektsland og stater med svak institusjonell kapasitet. Tall for fattigdom, fruktbarhet, dødelighet og læringsresultater bør derfor tolkes med bevissthet om usikkerhet knyttet til målefeil, modellering og revisjoner. For det andre er formålet ikke å etablere årsakssammenhenger, men å synliggjøre empirisk godt dokumenterte samvariasjoner med betydning for politikk- og planleggingsprosesser. For det tredje bygger rapporten på dataserier der nasjonale definisjoner av fattigdom, arbeidsdeltakelse eller læringsnivå kan variere noe i underlaget. De internasjonale dataleverandørene benytter imidlertid etablerte standarder nettopp for å sikre sammenlignbarhet på tvers av land, og indikatorene gir derfor et robust bilde av overordnede trender selv om de ikke fanger alle nasjonale nyanser.

Disse forholdene svekker ikke hovedfunnene, men de tilsier en nøktern fortolkning. Rapportens vurderinger bør forstås som indikasjoner på retning og omfang, ikke som presise prediksjoner eller normative anbefalinger. Styrken ligger i å integrere ulike kunnskapskilder i en samlet framstilling av hvordan fattigdommens geografi er i endring, og hvilken rolle demografi og utdanning spiller i dette bildet.

B. Nye fattigdomsgrenser

Den internasjonale grensen for ekstremfattigdom er oppjustert fra 2,15 til 3 USD om dagen. De internasjonale grensene for lavere og høyere mellominntektsland er justert fra henholdsvis 3,65 til 4,20 USD og fra 6,85 til 8,30 USD.

Under skal vi kort beskrive hvordan 4 ulike faktorer har endret de internasjonale fattigdomsgrensene. Dette er nye kjøpekraftspariteter (prisdata), nye nasjonale fattigdomsgrenser, at land går ut av lavinntektskategorien, og inkludering av land som manglet data tidligere. Det framgår i tabellen at oppdaterte nasjonale fattigdomsgrenser har hatt størst betydning for oppjustering av ekstremfattigdomsgrensen som samlet var på 0,85 USD. For de to grensene for lavere og høyere mellominntektsland er det derimot nye kjøpekraftspariteter (prisdata) som har størst betydning.

I tabellen gir endringene til sammen en økning fra 2,15 til 3,04 USD for ekstremfattigdomsgrensen, som avrundes til 3,00 USD. Under beskriver vi disse endringene enkeltvis, ut fra den kumulative virkningen på grensene gjengitt i tabellen.

Tabell x: Kilder til endring i internasjonale fattigdomsgrenser

	Lavinntektsland	Lavere mellominntektsland	Høyere mellominntektsland
Fattigdomsgrense i 2017-PPP	2,15	3,65	6,85
<u>Kumulativ endring:</u>			
Nye kjøpekraftspariteter (nye prisdata)	2,46	3,99	7,68
Oppdaterte nasjonale fattigdomsgrenser (nye husholdningsundersøkelser)	3,42	4,23	8,29
Land bytter inntektskategori	3,04	4,20	8,20
Inkludering av land som manglet data i 2017	3,04	4,20	8,29
Samlet endring	0,89	0,57	1,44

Kilde: [Open Knowledge Repository](#)

Nye kjøpekraftspariteter

For å regne om nasjonal valuta til den felles valutaen USD brukes ikke markedskurser for valuta, men kjøpekraftspariteter (Purchasing Power Parities, PPP). Grunnen til dette er at en ønsker at tall i felles valuta skal måle kjøpekraft, dvs. at samme dollarbeløp til forbruk i to land skal kunne kjøpe samme kurv av varer og tjenester. Dette krever priser på en kurv med sammenliknbare varer og tjenester i landene. Disse samles inn hvert fjerde år. Forrige sett var fra 2017, nå er tall for 2021 inkludert.⁴⁸

Det typiske er at prisnivået er lavere desto lavere inntektsnivå et land har. Om en ikke tar hensyn til forskjeller i priser, det vil si regner om med markedskurs på valuta, vil det bety at en vil undervurdere det reelle forbruket i et fattig land sammenliknet med et mindre fattig eller rikt land. Denne kilden til endring bidrar til å øke ekstremfattigdomsgrensen med 0,31 USD, eller fra 2,15 til 2,46 USD. Dette innebærer en form for inflasjonsjustering basert på prisvekst for samme varekurv på tvers av land.⁴⁹

⁴⁸ [Global Purchasing Power Parities Data Released for 2021](#)

⁴⁹ Prisveksten målt på denne måten vil normalt avvike fra den vanligste måten å måle inflasjon på; vekst i konsumprisindeksen. Forskjellen mellom de to målemetodene skyldes at prisveksten på ulike varer og tjenester vektet forskjellig når gjennomsnittlig prisvekst beregnes.

Oppdaterte nasjonale fattigdomsgrenser

Den kilden som gir størst endring i den internasjonale ekstremfattigdomsgrensen er som det framgår av tabell x endringer i nasjonale fattigdomsgrenser. Denne bidrar isolert sett til at grensen økes videre fra 2,46 til 3,42 USD, eller med 0,96 USD. Det viser seg at dette i stor grad skyldes bedre målemetoder. Spesielt har en del land forbedret husholdningsundersøkelsene ved at de inkluderer mer og bedre måling av annet basisforbruk enn mat.⁵⁰ Det målte forbruket øker for de fleste husholdninger i de nye undersøkelsene, både fattige husholdninger og andre. Denne økningen innebærer at det målte forbruket blir høyere, uten at dette nødvendigvis reflekterer at det underliggende faktiske forbruket er høyere enn tidligere antatt. Når en med de nye målemetodene og høyere fattigdomsgrenser i flere land får vesentlig flere under fattigdomsgrensen, er det nærliggende å tolke dette som at lista for hva som regnes som fattig er reelt hevet. Det kan i noen grad være tilfelle, men det kan også være slik at flere fattige i de nye tallene reflekterer nevnte bedring av målemetoder. Et viktig argument mot at høyere fattigdomsgrenser reflekterer høyere list for hva som regnes som fattig, er at BNP per innbygger i landgruppen nærmest var uendret i perioden 2017 -2021. Uansett bidrar høyere fattigdomsgrense til at det er flere fattige enn før anslått helt tilbake til 1990.

Flere land ut av gruppen lavinntektsland

De nasjonale fattigdomsgrensene til fem land er tatt ut av beregningen av medianen som er utgangspunktet for den internasjonale ekstremfattigdomsgrensen fordi disse er blitt lavere mellominntektsland.⁵¹ Dette trekker medianen og dermed fattigdomsgrensen ned fordi disse var blant lavinntektslandene med høyere fattigdomsgrenser. Justeringen fører isolert sett til at fattigdomsgrensen nedjusteres med 0,38 USD, eller fra 3,42 til 3,04 USD per dag. Dette er avrundet til ny internasjonal fattigdomsgrense på 3,00 USD

⁵⁰ Dette gjelder spesielt en del land i Vest-Afrika, som utgjør rundt en tredjedel av lavinntektslandene, se [Open Knowledge Repository](#)

⁵¹ Dette inkluderer blant annet Benin, Nepal og Zimbabwe.

Norad

norad.no